

Svenska folkskolans vänner

SFV-kalendern
2012

Årgång 126

Svenska folkskolans
vänner

SFV HAR EN NY logo. Den nya logon och SFV:s nya märke presenterades av SFV:s kanslichef Johan Aura under vår- och utdelningsfesten den 28 mars på Kulturhuset G 18 inför en publik på cirka 130 inbjudna gäster. Logon är framtagen av marknadskommunikationsbyrån OS/G och dess Helsingforskontor.

Speciellt många igenkänningsmärken har föreningen inte haft sedan starten 1882. Det första egentliga märket dyker upp kring sekelskiftet 1800-1900 (övre raden till vänster).

Från 1920-talet dyker händerna med kunskapens låga upp. Det märket hänger med i lite olika versioner långt in på 1990-talet – och används fortfarande i en lite annan ver-

sion på SFV:s Folkbildnings- och Hagfors-medaljer.

År 1987 tas en starkt stiliserad version i bruk (övre raden till höger), som kombinerar handen (F), lågan (S) och skölden (V) på ett intressant sätt. Den blir dock kortlivad. Händerna med kunskapens låga används sedan fortsättningsvis flitigt, men 1995 dyker den näst senaste logon upp (den röd-gula i andra raden). Den har stått sig länge, men i år är det alltså dags för en ny, tidlöst stilig logo. Den runda formen underlättar också användningen, både i trycksaker och på webben. Under 2012 körs den in i allt SFV-material.

Innehåll

Förord.....	4
Gottfrid Sirén – filmare, företagsledare och folkhögskolman.....	6
Charles Dickens	28
Svenska Teatern i nyrenoverat hus	40
Västankvarn blev deras kungarrike	48
Alaska och bildningen i Finland på 1800-talet	56
Resor i Finland genom tiderna.....	64
Minnesrunor	70
SFV:s årsberättelse.....	96

Chefredaktör:

Catharina Gripenberg

Kalenderredaktör & ombrytning:

Rabbe Sandelin

ISSN 0357-1068 (Print)

ISSN 2243-0261 (Online)

Vasa 2012

Tryckeri Ab Fram

Svenska folkskolans vänner

Annegatan 12, 4 vån. (PB 198)

00121 Helsingfors

tfn 09-6844 570

fax 09-6844 5715

e-post: sfv@sfv.fi

www.sfv.fi

Vi finns på Facebook och Youtube

Twitter: [sfv_forening](https://twitter.com/sfv_forening)

Förord

ÅR 2011 BLEV PÅ många sätt ett händelserikt, nästan dramatiskt år för SFV. SFV:s mångårige kanslichef Christoffer Grönholm dog i april (nekrolog i SFV-kalendern 2011), och nye kanslichefen Johan Aura tillträdde i september. Samtidigt fortsatte det strategiarbete som styrelsen inlett 2010, med sikte på att fokusera och prioritera SFV:s verksamhet så att den bättre motsvarar stadgarnas centrala syftesändamål. I konkreta resultat utmynnade arbetet 2011 i flera beslut som stundom även orsakade livlig offentlig debatt.

Men egentligen är de förändringar och den strömlinjeformning som nu sker inom SFV varken någon ny eller speciellt omvälvande process. Föreningen har ända sedan grundandet 1882 upplevt förändringar – ibland på grund av yttre tryck, ibland som

en process startad inifrån. Och så krasst som det kan låta, spelar ekonomiska argument emellanåt en stor roll då beslut skall fattas. Utan en professionell och vettig förmögenhetsförvaltning och sund ekonomi finns ingen möjlighet att förverkliga föreningens syfte: att verka som en entusiasmerande bildningsorganisation för hela Svenskfinland. Mer om SFV:s ekonomi och förmögenhetsförvaltning i årsberättelsen som börjar på sidan 96.

SFV:S ÅRSBOK SFV-KALENDERN HAR utkommit sedan år 1886. Som framgick ur Thomas Rosenbergs översikt i SFV-kalendern 2011 har även SFV-kalendern genomgått förändringar längs med åren. Folkbildningsuppgiften dominerade till en början, men rätt snart (med några avbrott i tema-

tiken under vissa år) utkristalliserades den nuvarande formen; en återblick på de gångna åren ur SFV:s synvinkel, artiklar av allmänt intresse, samt de uppskattade minnesrunorna över bortgångna bemärkta finlandssvenskar.

ÅR INLEDER THOMAS Rosenberg med en längre artikel om folkbildaren, hembygdsentusiasisten och amatörfilmaren Gottfrid Sirén. Till ämnet planerar Rosenberg även att återkomma i form av en bok.

Tove Fagerholm fortsätter sin uppskattade serie om författarklassiker (se även SFV:s kulturtidning *Svenskbygden*) som det lönar sig att göra bekantskap med, eller återbesöka. Denna gång står den varmhjärtade humoristen Charles Dickens i tur.

Olof Olsson, ordförande för stiftelsen

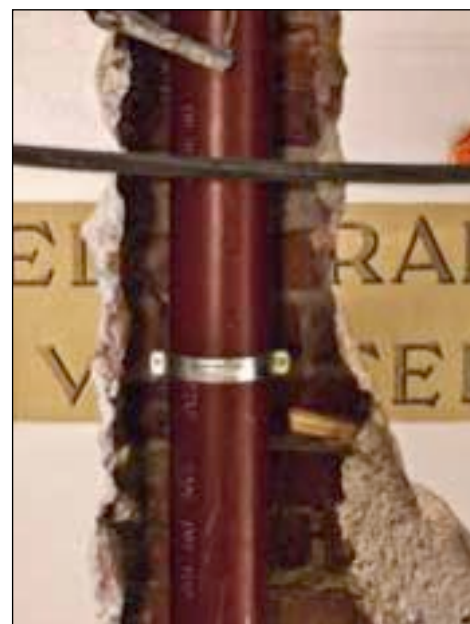
för Svenska teatern, berättar ingående om den genomgripande (och lyckade) saneringen och ombyggnaden av Svenska Teatern i Helsingfors.

Gun Spring berättar om den spännande bakgrunden till Västankvarn försöksgård i Ingå. Vem hade anat att en romantisk och dramatisk kärlekshistoria ligger bakom?

Finländarna i den ryska kolonialstaden Sitka på Alaska, och deras koppling till de finska bildningssträvandena, är föremål för **Marcus Lepolas** intressanta artikel.

Elisabeth Sandelin tar oss på en turistresa genom Finland, med de ögon de allra första turisterna på 1700-talet hade. Hon kopplar även det nationella uppvaknandet till de första riktiga turistbefrämjande åtgärderna.

*Catharina Gripenberg,
chefredaktör, biträdande kanslichef*

Gottfrid Sirén i sitt arbetsrum i maj 2011.
In i det sista intresserad av ny teknik.

Gottfrid Sirén – filmare, företagsledare och folkhögskolman

Prolog

Mitt första möte med **Gottfrid Sirén** är svårt att glömma. Det var den 12.7.2010, en av de där stekande heta dagarna den sommaren. Min vän och kollega **Eddie Bruce** och jag hade stämt träff hemma hos Gottfrid, för att tala om hans filmer. Eddie och jag hade satt igång ett projekt som gick ut på att samla in, digitalisera och visa gamla smalfilmer från Lovisa under 1950- och 60-talet. Vi hade fått nys om att Gottfrid Sirén på 50-talet gjort en reklamfilm om Lovisa.

Vi fick vår film. Men inte bara den utan också oändligt mycket mera. Både filmer, fotografier och en massa annat. Och en ny vän.

Att Sirén var ett original, och fortfarande i god kondition trots hög ålder (då 93 år), hade vi hört, men föga anade vi att han skulle bräda oss vad gäller förmågan att stå ut i den dallrande hettan. I några timmar satt vi i hans bastuheta lägenhet på Änåsgatan i

Borgå. De stora fönstren i vardagsrummet vätte mot söder, och innetemperaturen var långt över 30. Vi läppjade på våra medhavda vattenflaskor och åt av vår proviant, men Gotti ville inte (trots våra propåer) veta av något sådant. Han bara pratade och pratade, om film och annat. Och deklamerade, till vår förvåning, olika dikter med vacker stämma. Vers efter vers, helt utantill.

Man blev förstummad med mindre.

Det blev sedan flera kontakter, bland annat sommaren 2011, då jag besökte honom för ett långt samtal som resulterade i en stor artikel i Östra Nyland (Rosenberg 2011). Gotti, som han allmänt kallades (eller Gotten, framför allt inom familjen), var nu tydligt svagare och medveten om att han inte hade lång tid kvar. Han levde ensam, sedan hans fru Inga-Lill hade avlidit i januari 2010, och klarade sig med hjälp av regelbunden hemvård.

Gotti på hemgården vid Norrtullsvägen, i slutet av 1920-talet.

Det Sirénska huset under 1920-talet. Mannen till vänster spelar fiol. Huset står fortfarande kvar.

Hösten 2011 togs han in på Näse sjukhus i Borgå, och kom sedan att i huvudsak ligga där, i eget rum, till sin död 4.2.2012. Jag besökte honom under den tiden regelbundet, för långa samtal kring hans liv. Gotti var mycket glad över besöken och berättade gärna om sitt liv, ända till mitt sista besök 25.1.2012. En levnadsteckning föreföll omöjlig att undvika.

Texten i det följande är i huvudsak kronologiskt uppbyggd. Men eftersom hans liv i hög grad kan delas upp i olika faser, med olika inriktning, blir uppdelningen samtidigt också tematisk.

Barndomen

Gottfrid Sirén föddes och växte upp i Lovisa, på Norrtullsvägen 11. Som vägnamnet anger låg huset vid norra tullen, där den egentliga staden upphörde och landsvägen norrut mot Gislom och Pernå tog vid. En

plats som för Gotti för alltid var förbunden med de dramatiska krigshändelserna våren 1918. Han föddes den 5.3.1917, och var alltså ett år gammal då han i hemmets fönster på parkettplats kunde åse hur först de flyende röda och sedan de efterföljande vita, under ledning av Brandensteins tyska trupper, den 7 april stormade förbi det Sirénska huset på sin väg norrut.

”Jag var politiskt neutral”, berättade Gotti för mig sommaren 2011, med ett pillemariskt småleende. ”Jag vinkade åt dem alla. Först åt de röda och sedan de vita.”

Hans intresse för omvärlden väcktes alltså tidigt. Likaså, kunde man säga, hans fallenhet för att dramatiskt beskriva den.

Det var av allt att döma en gåva han fått i arv av sin far, **Otto Wilhelm Sirén**. Denne var fast anställd predikant och kolportör inom den evangeliska rörelsen, vilket innebär att han på heltid arbetade för Svens-

Gatustafett i Lovisa 1934. Gotti har i ensam majestät tagit ledningen, vid torget, i hörnet av Drottninggatan och Brandensteinsgatan.

ka evangeliska föreningen (SLEF) med att sprida evangelium och föreningens skrifter. Det var alltså ett aktivt religiöst hem Gotti växte upp i, och det skulle långt senare komma att få stor betydelse, även om religionen och kyrkan under långa perioder inte föreföll att spela någon framskjuten roll i hans liv.

Fadern hade sina rötter i Lappträsk med en modern **Anna Matilda**, född **Andersson** (men släkten antog från 1921 namnet Lund) var hemma från Liljendal. Banden till framför allt Lappträsk skulle för Gotti senare bli en central del av hans identitet, vilket vi skall återkomma till.

Gotti var enda barnet, men det var trots det liv och rörelse i det Sirénska hemmet eftersom det också fungerade som logi för utsocknes ungdomar som gick i skolan. En av dem som tidvis bodde i huset var prästsonen **Olle Sirén**, senare känd profil i Lovisa.

Bildningsambitionerna var höga i det Sirénska hemmet. ”Jag är uppvuxen i ett musikaliskt hem”, konstaterade Gotti då jag frågade om saken. Jag kunde nämligen

inte undgå att notera att han hade utpräglat långa och smidiga ”pianistfingrar”. Men han sade sig endast ha spelat fiol, vilket hans pappa brukade lära de närvarande pojkarna att spela. ”Det hände att folk gick förbi och konstaterade att vi får nog lyssna till en konsert.”

Gotti gick i skola i Lovisa, och blev 1939 student i en klass med en sällsynt stark gemenskap. De gamla studentkamraterna har sedan dess haft regelbunden kontakt och ofta varit gäster på studentdimissionerna i nuvarande Lovisa gymnasium, även om gruppen långsamt decimerats. I dag återstår endast två personer, **Holger Andersson** och **Hilding Hedvall**.

Gottis kärlek till sin gamla skola gjorde att han ständigt följde med dess utveckling, bl.a. inom skolans elevförbund, vars 50-årshistorik han i mitten av 1990-talet fick i uppdrag att skriva (Sirén 1995).

Löparen

När Gotti började ägna sig åt idrott och framför allt löpning är oklart, men han var av allt att döma en ovanligt stor naturbegäv-

ning. Hans sägs nämligen ha varit lat när det gällde att träna (vilket han själv bekräftade). Hans idrottsliga framgångar var överraskande också med tanke på att han i barndomen var rätt sjuklig och att han var klen byggd, och aldrig glänste i övriga ämnen som krävde god fysik, såsom gymnastik, skidloppning och bollspel.

Närmast sägenomspunnen är hans uppmärksammade debut i form av ett spontant inlägg i en gatustafett i Lovisa 1934, det s.k. Lovisa-tvårs-loppet. Det arrangerades några år på 1930-talet, med start från skolan, via Saltbodtorget och torget till idrottsplanen. Gotti stod egentligen bland publiken men ställde upp i sista stund, mest på skämt, i skolans B-lag. Till deltagarnas och publikens stora förvåning avancerade den 17-årige Sirén på tredje etappen långt nerifrån ända upp till ledningen, förbi A-lagens löpare. En legend var född.

Därefter var Gotti närmast oslagbar i hela Östra Nyland, och blev snabbt en av de bästa kortdistanslöparna inom SFI. Den enda som var snabbare var **Bertil ”Bebbe” Storskrubb** från Gamlakarleby, en av landets främsta kvartmilare under 30-talet och bäst på 400 meter häck. Gottis främsta distanser var 100 och 400 meter, och i dem hörde han till eliten inom SFI. Hans rekord på 100 och 400 meter (11,3 från 1939 respektive 52,1 från 1937) slogs först på 1960-talet, på betydligt bättre och mjukare banor. Om Gottis attityd och naturbegåvning vittnar att han sade sig aldrig ha sprungit några 400 meterslopp annat än på tävling...

Han löpstil lär inte ha varit speciellt vackert utan klumpig och med ena sidan före, ungefär som den senare legenden **Emil Zatopek**. Han lär inte heller ha varit speciellt snabb i starten, men ökade successivt på takt och kunde i slutet sätta in ännu en extra överväxel.

Hur det gått om inte kriget kommit emellan och Gotti fått sina lungproblem (varom

mera nedan) vet vi inte, men han hade utan tvivel haft möjligheter att nå långt – låt vara att hans många andra intressen förmodligen ändå hade tagit över.

En annan form av idrott där Gotti under skoltiden skördade framgångar var schack, som på den tiden var en stor sport inom Lovisa Schackklubb. Men det satte hans dåvarande rektor **Viktor F Lindström** stopp för, dels för att gymnasieelever enligt Lindströms åsikt inte skulle bry sin hjärna med så onödiga saker, dels för att schackspelandet ofta försiggick på restaurang Skandina via. Gotti lydde sin rektor. (Annat är det i dag, kunde man tillägga, då schackspelandet igen är en stor sport, uttryckligen inom gymnasietts väggar, med rektor **Jan Lindh** som entusiastiskt pådrivande kraft!)

Studier i krigets skugga

Efter studentexamen sökte sig Gottfrid till Helsingfors för att studera, tillsammans med bl.a. sin studentkamrat Holger Andersson. Den senare började studera teologi, medan Gotti inledde sina studier vid humanistiska fakulteten, med historia och litteraturvetenskap som huvudämne.

De två kamraterna bodde tillsammans som underhyresgäster hos fru Sabel på Estnäsgratan. Studierna hade knappt kommit igång innan bomberna hösten 1939 började falla över Helsingfors och de två unga männen blev inkallade.

För Gotti, liksom för de flesta av hans generation, innebar kriget ett svårt och livslångt trauma. För hans del inte så mycket på grund av obehagliga frontupplevelser och allvarliga blessyrer, även om han fick sin beskärda del också av det, utan på grund av den lunginflammation med efterföljande pleurit han tidigt ådrog sig, och som för en stor del av kriget gjorde honom oförmögen till fronttjänst. Han inkallades 17.1.1940, sjukskrevs den 29.1.1940 och återinkallades 17.6.1943. Han deltog i striderna 1944

Gotti gör en turistfilm i Holland 1958. Han filmar bl.a. hamnen i Rotterdam och vindmöllorna.

på Karelska näset som räknare inom den s.k. Metherska sektionen i tunga artilleriet, Rask.P:sto 18, och hemförlovades 12.11.1944.

Traumatisk blev upplevelsen därför att han i ett senare skede av livet, framför allt i samband med sin pensionering, gick en lång, bitter och dessvärre fruktlös kamp mot myndigheterna för att få hela sin militärtid pensionsberättigad, alltså inklusive den tid då han var sjukskriven på grund av skada uppkommen under militärtjänst. Det misslyckades, trots att Gotti i sina många inlagor ända upp till HFD uppammade all sin ekvilibristiska förmåga och alla sina kontakter. En process han upplevde som en djup orättvisa, inte bara mot honom utan mot alla veteraner, och som gick Gotti djupt till sinnes

och han egentligen aldrig kom över.

En del av den massiva korrespondensen finns återgiven i brevboken *Brev till Svea och Grels* (Sirén 1982). Grels står för **Grels Teir**, Gottis gamle vän, som då var generaldirektör för Statskontoret, och den som i sista hand ansvarade för hanteringen av Gottis pensionsärende.

Efter fredsslutet återupptog Gotti sina studier och vistades 1949 också vid Riksarkivet i Stockholm och Carolina Rediviva i Uppsala. Han blev fil.kand. 1952, med laudatur i Finlands historia, laudatur i allmän världshistoria och cum laude i litteraturhistoria. Pro gradu-avhandlingen i historia handlade om Sveriges dynastiska utrikespolitik under de falska Dimitriernas tid i Ryss-

land, till Mikael Romanovs tronbestigning i juli 1613. Därefter fungerade han en kort tid som äldre lektor i historia och svenska vid Svenska normallyceum.

År 2003 promoverades Gottfrid Sirén till jubelmagister vid Helsingfors universitet.

Filmaren och fotografen

Det var som sagt i Gottis egenskap av filmare och fotograf jag första gången kom i kontakt med honom, sommaren 2010. Min kollega Eddie Bruce hade med tanke på vårt gemensamma filmprojekt i Lovisa fått nys om att Gottfrid Siréns gamla filmer med anknytning till Lovisa skulle finnas på det nationella filmarkivet i Helsingfors, eller KAVA (Kansallinen audiovisuaalinen arkisto).

Och visst fanns de där, både den reklamfilm om Lovisa som Suomi-Filmi gjorde 1951, med Gotti som manusförfattare, och en film om en midsommarfest på Lekstrand i Lapträsk i början av 1950-talet. Bägge har nyligen i digitaliserad form visats för allmänheten i Lovisa.

Men det visade sig att där fanns också en massa andra av Gottis gamla filmer. Den kompletta förteckningen upptar ett drygt hundratal titlar, främst från 1950-talet. Fascinerande nog var Gotti själv helt omedveten om deras existens, eftersom han trodde att de varit försvunna sedan slutet av 50-talet. Om hur det kom sig att de hamnade på KAVA, och nu återbördats till Lovisa, skall jag återkomma till.

Gottis intresse för fotografering väcktes tidigt. Han har i flera intervjuer under åren poängterat att han i sin ungdom fick två presenter som präglade honom för livet. Det ena var då han 1936 fick en kamera av märket Welta Perle i julklapp och den andra då han ett år senare, 1937, fick en Underwood-skrivmaskin. Bägge stals för övrigt senare, till Gottis stora sorg. Kameran 10.6.1944, då ryssarna trängde in hans kor-

su och stal bl.a. kameran. Och skrivmaskinen i samband med en kurs på Villa Lante i Rom på 1960-talet, där Gotti bodde som stipendiat.

Han deltog redan under skoltiden i flera fototävlingar, och vann många utmärkelser och pris. Ytterligare fart fick fotograferandet då han började studera i Helsingfors 1939, och anslöt sig till Amatörfotografklubben, tillsammans med **Per Olov Jansson** (Tove Janssons bror).

Kriget kom emellan, men därefter började filmandet på allvar, nu på en mer professionell nivå. Inför OS i Helsingfors 1952 fanns det ett stort behov av filmare, och landets alla filmfotografer räckte inte till. Gotti erbjöd sig att ställa upp med sin nya schweiziska 16 mm:s Paillard. Dessutom var han språkkunnig, och kunde alltså agera tolk. Han hade turen att som B-fotograf få arbeta för den danske stjärnfotografen **Ole Næsgaard**, som lärde Gotti alla filmandets finesser.

När OS var slut för Gotti tillsammans med sina vänner P O Jansson och **Eddie Stenberg** till London för att höra sig för hos BBC om de var intresserade av samarbete (tv-verksamheten hade ju då inte ännu kommit igång i vårt land). Inte så lite djävrt av de unga entusiasterna eftersom ingen hade klarat av det nålsögat tidigare. Britternas budskap var kort och krasst: "Vi skickar telegram åt er när det händer någonting, och så får vi se om det ni har filmat duger."

Så kom eldprovet, i form av storstrejken 1956. Gotti och hans kamrater gjorde sitt bästa, vilket inkluderade närmast osannolika ansträngningar för att få alla de inblandade parternas kommentarer och sedan det färdiga filmmaterialet levererat till England – eftersom allting pga. strejken stod stilla. Det krävde direktkontakter bl.a. till statsminister **Kekkonen** och strejkkommitténs ordförande. Man lyckades, och plåtburken med filmen och vidhängande texter kom fram till

Gotti filmar ute i strandbrynet.

London. Några dagar senare, berättar Gotti, kom det ett brev från BBC och dess chef mr Cox, som tackade för reportaget. ”Vi hade enligt honom gjort ett jobb som kan stå som modell för andra!”

Lyckan var alltså gjord, vilket resulterade i fler beställningar, bl.a. kring besök av utrikesminister **Andrej Gromyko** och kompositören **Aram Chatjaturjan**, samt Kekkonens statsbesök i Polen. Gottfrid var alltså en av landets första tv-fotografer.

Apropos journalfilmerna berättar Gotti en anekdot som belyser hans påhittighet, och intresse för tekniska nymodigheter. Han var med om den presskonferens på Fiskartorget i Helsingfors hösten 1955 då Sovjet överraskande meddelade att man återlämnar Porkkala. President **Paasikivi** undanbad sig fotografernas ljus och kamerablixtar pga. sina känsliga ögon, vilket den samlade fotografkåren respekterade.

Men Gotti hade genom sina kontakter till

Kodak en ny, supersnabb film vilket gjorde att han som enda fotograf kunde filma alltihopa, utan extra ljus. Och senare var han också på plats i Porkkala vid det högtidliga återlämnandet 26.1.1956, uppkrupen på ett litet skjul invid de nyöppnade bommarna.

Han var vid samma tid något av en film-pionjär också på medicinens område, i egenskap av undervisningsfilmare vid Helsingfors universitets medicinska fakultet. Bland annat filmade han inne i örat en hörselbensoperation utförd av prof. **Meurman**. Då hade, enligt Gotti, ingen ännu filmat inne i huvudet, men man fick hjälp av Lääkintäsäätiö, vars ingenjörer hjälpte till att bygga den utrustning som behövdes. En annan film var av en strumaoperation som utfördes av prof. **Nylander**.

Han kunde under en tid alltså livnära sig på sitt filmande, och var en tid direktör för Tele-Film Ab, som producerade bl.a. undervisnings-, rese- och industrifilmer. Bland de filmer Gotti gjorde kan t.ex. nämnas ”Den ljusnande framtid”, en dramatiserad film om studenter som gjordes för sparbankerna. En liknande film gjordes för Vasa sparbank. Sen kan man nämna en film för SFP, ”Trivsel och trassel i dagens Hfors”, med bl.a. statsminister **Ralf Törngren** och riksdagsgruppens ordf. **John Österholm** i rollerna.

Bland de många rese- och hembygdsfilmerna kan nämnas en film för en nordisk resebyrå om Italien, främst Rom och Milano. ”En av mina bästa filmer, som fick gott mottagande i Sverige”, konstaterade Gotti. Tyvärr har den hamnat på avvägar. En av hans sista filmer handlar om en grindvals-jakt på Färöarna, även den i dag försvunnen.

År 1957, det internationella geofysiska året, fick han ett lockande anbud från BBC. Det brittiska bolaget ville sända en expedition till Sydpolen, med Gottfrid Sirén som filmare. Men Gotti blev tvungen att tacka nej, eftersom han då just blivit utnämnd till VD för Nylands Tryckeri Ab i Helsingfors.

Då inleddes ett nytt kapitel i Gottis liv, även om han nog fortsatte att både filma och fotografera hela återstoden av sitt liv, men nu mest som en hobby. Kameran var alltid med, och det finns knappt ett foto av Gotti utan en kamera dinglande på magen. Det foto- och filmarkiv han efter 75 års fotograferande lämnat efter sig är följaktligen enormt.

Företagsledaren

Gottfrid fick alltså ett helt nytt jobb som direktör för Nylands Tryckeri Ab. Ett relativt stort tryckeri med tillhörande bokbinderi (Oy Sitomo) som var beläget i Helsingfors centrum, vid Kaserntorget. I en fastighet som egentligen inte alls var lämpad för den sortens tunga verksamhet, i ordets bokstavliga bemärkelse. Detta faktum skulle delvis bidra till att inte bara tryckeriet fick problem utan också Gotti i egenskap av direktör, och att hans tid vid rodret blev kort.

Att Gotti sadlade om och blev VD i tryckeribranschen – vilket han inte alls hade utbildning för, och knappast heller fallenhet – sammanhängde med hans evangeliska bakgrund. Tryckeriet ägdes nämligen nästan helt av Svenska lutherska evangeliföreningen, eller SLEF. Efter fadern Ottos död 1944 engagerade sig Gotti i den evangeliska rörelsen, och blev sensommaren 1956 tillfrågad om han ville bli VD för föreningens nyförvärvade tryckeri.

Såhär formulerar han det själv, i ett ”testamente” han skrev på sjukbädden i nov-dec. 2011:

”Under studietiden satt jag flera år i Evangeliföreningens centralstyre. Föreningen hade ett bokförlag, som var vida större än Församlingsförbundets. Jag föreslog att föreningen i stället för att begära offerter från olika tryckerier i stället skulle trycka på eget tryckeri och köpa Nylands Tryckeri Ab. Så skedde, och jag blev dess VD.”

Tryckandet av olika alster utgjorde ju en betydande del av SLEF:s verksamhet, och man ville därför gärna satsa på att trycka i egen regi. Föreningen hade en avsevärd förmögenhet, och man investerade inte bara i tryckeriet utan också i endel andra fastigheter, bl.a. det s.k. Bensowska huset vid Södra Esplanaden.

Tryckeriet var alltså betydande, och hade vid Gottis tillträde 115 anställda. Dessvärre övertog SLEF verksamheten i ett för tryckeribranschen besvärligt skede, eftersom man stod inför övergången från traditionell gutenbergsisk sättning med blytyper till modern fotosättning. Gotti var medveten om att han inte var rätt man att lyfta upp tryckeriet till modernare och mer lönsam nivå, vilket bl.a. skulle ha krävt att man sålde fastigheten och flyttade ut till en för ändamålet lämpligare plats och byggnad.

Till svårigheterna bidrog av allt att döma infekterade relationer mellan de centrala aktörerna inom tryckeriet, inkluderande allvarliga alkoholproblem och psykiska problem (Gottfrid själv var i hela sitt liv en övertygad nykterist). Problem som inte blev bättre av att de ledande personerna inom tryckeribolaget tydligen inte drog riktigt jämnt med ägarna, dvs. SLEF:s styrelse.

Den utlösande faktorn för det misstroende som slutligen bragte Gotti på fall var ett misslyckat avtal angående tryckningen av Suomen Latus tidskrift Vire. Det var så formulerat att tryckningen snabbt visade sig bli en rejält olönsam affär (då Vires upplaga drastiskt sjönk från 8000 till 300). Gotti fick bära hundhuvudet, och fick gå med omedelbar verkan i maj 1958, låt vara formellt på egen begäran.

Gotti behövde inte gå sysslolös länge. I sin bok om SLEF:s ”vandring i ljus och skugga” (Sirén 2000) berättar han att han ”inte hade vandrat mer än hundra meter på Alexandersgatans trottoar efter mötet med **Homé**” (tryckeriets styrelseordförande) då han

mötte **Sven Friberg**, en gammal vän som var disponent på Finska Färg i Hangö. Denne frågade om Gotti var intresserad av att göra en industrifilm i Holland för deras räkning. Gotti tackade omedelbart ja. Av bara farten blev det förutom filmen om färgfabriken i Zaandam också en film om hamnen i Rotterdam och en turistfilm om Holland.

Vid hemkomsten fick han ett brev av sin gode vän **Ragnar Mannil**, som tipsade Gotti om ett jobb på Vasabladet. Men innan vi flyttar oss över till Vasa först några avslutande ord om Nylands Tryckeri och SLEF.

Tryckeriet gick inte speciellt bra heller efter Gottis sorti utan förblev en ekonomisk börda för sin ägare SLEF under hela nästa decennium, tills man slutligen sålde det. Det flyttade en tid efter Gottis avgång till Botby, för att senare placeras i Finska Kabelfabrikens hus i Gräsviken (nuvarande Kabelfabriken), medan officinen vid Kaserngatan revs.

Också i övrigt var SLEF:s ekonomi ansträngd, och man tvingades sälja ett stort antal fastigheter, förutom ett stort antal bönehus runt om i Svenskfinland också det Bensowska huset. Men också Lutherkyrkan vid Albertsgatan i Helsingfors, som man först ville riva men slutligen sålde. På 1990-talet ombyggdes den till nattklubb, vilket väckte allmän indignation, också utanför de evangeliska kretsarna.

Journalisten och brevskrivaren

Igen var det alltså ödet som bidrog till att Gottfrids liv kom att länkas in på en ny bana. Den store tidningskungen **Edvin Sundqvist** på Vasabladet hade drabbats av hjärnblödning och det behövdes förstärkning på Sandögatan 8 i Vasa. Först fick Ragnar Mannil uppdraget som spökskrivare åt Sundqvist, men då Mannil utsågs till kanslichef på SFV år 1959 gick uppdraget vidare till Gottfrid.

Gotti stortrivdes i rollen som journalist,

En av Gottis ledare som t.f. ledarskribent på Vasabladet 3.9.1961.

och fick ofta rycka in som ledarskribent. På den tiden var ledarna fortfarande osignerade, och Gotti konstaterade inte utan stolthet att han skrivit många ledare i Vbl som läsarna trodde var skrivna av den store Sundqvist. Denne avled slutligen vid påsktiden 1962, men interregnumet på redaktionen pågick ända till 1964, då **Birger Thölix** tog över som chefredaktör. Thölix och Sirén skrev då varsin signerade ledare, som var de första signerade ledarna i tidningens historia, kanske också hela landets eftersom Vbl hörde till pionjärerna på området.

Under tiden på Vasabladet deltog Gotti också på den kända nordiska journalistkursen vid Århus universitet, år 1962, vilket han trivdes mycket bra med. Inte bara för journalistiken utan också danskan, eftersom Gotti under hela sitt liv var en hängiven nordist, med speciell förkärlek för Västnorden.

Då Thölix tog över hade Gotti redan rekryterats till folkhögskolan i Vörå, varom

mera i nästa avsnitt. Men Gotti fortsatte trots det att skriva, i hela sitt liv, i flera olika fora och sammanhang.

Under den efterföljande folkhögskoltiden skrev han frekvent i olika folkhögskoltidskrifter, men också i dagstidningar och andra tidskrifter. Det största antalet artiklar torde han ha skrivit för Östra Nyland, främst under 1970- och 80-talet då han var rektor för Östra Nylands folkhögskola i Kuggom, men också därefter, som pensionär.

Han brukade säga att han var den som utaför redaktionen på ÖN skrivit det största antalet ledare i tidningen, och man tror honom gärna eftersom de är väldigt många. Exakt hur många är svårt att säga eftersom han själv inte förde bok över dem, och urklippsmaterialet fortfarande är osorterat. Jag har läst bara en del, och man kan redan på basis av det konstatera att han var inte bara en utomordentlig stilist utan också hade ett förbluffande brett register. Dessutom låg han ständigt i framkanten när det

gällde ställningstaganden i olika aktuella frågor. Efter att han flyttade till Borgå i maj 1981 fortsatte han att fungera som ÖN:s inofficiella (och oavlönade) Borgåredaktion.

Bland hans många publicistiska värv må ännu nämnas att han i 17 år var redaktör för Arbetets Vänners AV-Facklan, och likaså under lång tid ordförande och redaktör för Nylands hembygdsförbund.

Han skrev insändare ända in i det sista, t.o.m. på sin sjukbädd, för hand. Jag renskrev hans sista text, från 2.II.2011. En temperamentsfull och vass insändare till Borgåbladet om vanvärden av en 94-åring. Exemplet gällde honom själv, men texten var skriven i tredje person.

Men det mest imponerande i hans omfattande skriftställarskap är nog trots allt hans oerhört flitiga korrespondens. Han skriver hela tiden (vilket hans fru ofta klagat över), och samlar på alla breven, både de inkommande och de utgående (som han alltid tar kopior av). Det samlade materialet är därigenom väldigt stort, men dessvärre nästan helt osorterat.

Undantaget utgör det första pensionsåret, från 1.9.1980 till 20.5.1981, "det sista Lovisaåret", dvs. året innan han flyttade till Borgå. Under den tiden skrev han hundra brev som alla finns publicerade kronologiskt i den tidigare nämnda boken *Brev till Svea och Grels* (Sirén 1982). En stor del av breven rör hans bittra kamp mot finska staten angående hans pension, men där finns också ett stort antal övriga brev som ger en god bild såväl av hans flytande och kvicka penna som hans olika intressen.

Gotti var av allt att döma en utpräglad kortdistansare också ifråga om skrivandet. Även om han färdigställde några böcker och flera kortare historiker (se litteraturförteckningen) förblev många projekt på hälft, eller åtminstone otryckta. Hit hörde t.ex. historikerna över Lovisa telefonandelslag och Vörå folkhögskola/Breidablick-Norrvala. Ofull-

gången blev också den lärobok i samhällslära han i början av 80-talet för Söderströms räkning vidtalades att medverka i. Att det projektet rann ut i sanden var uppenbarligen inte hans fel.

Han vidtalades också att skriva ÖN:s hundraårshistorik 1981, men tidningens dåliga ekonomi gjorde att den bantades ner till en längre artikel i tidningens jubileumsbilaga 2.4.1981.

Däremot gick det inte alls som Gotti ville med den fotobok om Lovisa han 1981 hade planerat att ge ut, i samarbete med staden. Någoting gick snett i diskussionerna med stadens ledning, och uppdraget gick efter mycket roende och hopande till en person från Helsingfors, som till skillnad från Gotti inte ännu tagit några bilder. Det gjorde Gotti mycket förbittrad. Men inte bara honom utan också många andra i staden. Man mobiliserade därför till förmån för Gotti, och hans foton med Lovisamotiv förevisades i stället som ett slags protest i mars 1981 på stadens museum.

Folkhögskolmannen

Gottfrid Sirén var sällsynt mångsidig, men det är nog i första hand som folkhögskolmanniska han är känd, även om det egentligen bara var under cirka 15 år av sitt långa liv han aktivt arbetade inom folkhögskolvärlden.

Det började som ovan nämndes med att situationen på Vasabladet redaktion normaliserades 1964, då Thölix tog över som chefredaktör. Gotti hade redan då lockats till Vörå folkhögskola-Breidablick, och han inledde sin tid som rektor där sensommaren 1964.

Nu fick folkbildaren i Gotti verkligen komma till sin rätt, men inte bara det utan också den gamle idrottaren. I samarbete med **Kalervo af Ursin** och **Christer Boucht** började Gotti genast med att skissa upp ett nytt koncept för folkhögskolan, i form av

en ettårig idrottslinje. Låt vara att drömmen om ett idrottsligt kurscentrum i Vörå hade funnits redan länge. Men här, som så ofta, tycks den regionala avundsjukan i Svenskfinland delvis ha satt käppar i hjulet. Kollegan och konkurrenten fanns ju i Solvalla, och man döpte följaktligen den nya enheten till Norrvalla. Resten är, kunde man säga, historia. Linjen, och senare Norrvalla-institutet, blev en framgång och uppgick sedermera i Folkhälsans friskvårds- och rehabiliteringskoncern (liksom också Solvalla senare).

Till framgången bidrog utan tvivel också att man satsade på ett flott nybygge, en nu kursgård ritad av **Carl-Johan Slotte**. Gotti konstaterade själv då vi diskuterade hans liv att hans arbete på och för Vöråskolan var det viktigaste han åstadkommit. Man kan ju säga att vi fortfarande ser spåren av hans tid i Vörå, i form av fortsatta idrottsliga framgångar, både på Stafettkarnevalen och andra arenor.

Gotti engagerade sig under sin tid i Vörå inte bara i den egna skolans utveckling utan också i den allmänna diskussionen om folkhögskolans roll och framtid, både nationellt och internationellt. Han skrev ofta epistlar i tidskriften Kansanopisto-Folkhögskolan, och tog aktivt del av det arbete man på olika nivåer gjorde den fria bildningen till fromma. Folkhögskolväsendet gled ju då in i den kris som skulle vara under lång tid framåt, i takt med att både gymnasiet och yrkesutbildningen byggdes ut och den traditionellt fria och grundtvigiska bildningen blev alltmer ifrågasatt, och ersatt av satsningar på korta och mer yrkesinriktade kurser. En utveckling Gotti inte alls tyckte om utan vältaligt kritiserade, vilket säkerligen inte alltid gjorde honom populär.

Gotti själv hade egentligen inte läst så mycket av folkhögskolans portalfigur Grundtvig, men han var i själ och hjärta grundtvigian, och försvarade tempera-

Två särpräglade Lovisaprofiler vid postens hörn: Gottfrid Sirén och Herbert Blomqvist samt Siréns cockerspaniel Putte Kock (döpt efter den kände radiorösten).

mentsfullt det bildningsideal den klassiska folkhögskolan stod för. Många av de retoriska begreppspår han ofta odlade både i tal och skrift har blivit bevingade, som att "man inte blir *något* i folkhögskolan utan *någon*", att "eleven inte är ett *objekt* utan ett *subjekt*", och att "folkhögskolan är mera ett *hem* än en *skola*". Det förstnämnda begreppsparet dök för några år sedan upp i titeln på en bok om den finlandssvenska folkhögskolans upprinnelse och historia (Granö & Wallén 2003). En bok som Gotti för övrigt själv utförligt recenserade, bl.a. i Vasabladet (Sirén 2004). En text som fortfarande präglas av stilistisk skärpa och kritisk udd. Inte illa av en 87-åring.

Efter Vörå blev det Pernå. Gottis mamma Anna hade börjat bli gammal, och Got-

ti ville gärna bo och arbeta närmare de gamla hemtrakterna. Tjänsten som rektor efter **Kurt Gustafsson** blev ledig och Gotti fick den, från 6.3.1969. Krisen inom folkhögskolan hade inte blivit mindre, snarare tvärtom, och man välkomnade bygdens egen son som ny rektor, speciellt som han aktivt engagerat sig i diskussionerna om folkhögskolans utveckling, och hade gjort väl ifrån sig i Vörå.

Krisen drabbade nämligen också Kuggomskolan, som inkluderade både Östra Nylands folkhögskola och Pernå fiskarskola. Skolan var akut nedläggningshotad, och man hade som minst bara 17 elever (1973), vilket givetvis gjorde att stämningen var betryckt (Sirén 2005). Problemen blev inte mindre av att fiskarskolan 1978 överraskande genom myndighetsbeslut flyttades till Par-

Gotti och Inga-Lill på resa. Kameran alltid dinglande på magen.

gas, där den uppgick i den nya, statliga och tvåspråkiga fiskeriläroanstalten. Som kompensation fick Kuggomskolan förstärkta resurser för sin traditionsrika båtbyggnadslinje. Den linjen har senare, framför allt i samband med att skolan 2008 blev en del av det SFV-ägda yrkesinstitutet Axxell, ytterligare förstärkts och Kuggomskolans framtid ser i dag med sina olika hantverksinriktade linjer betydligt ljusare ut.

Men lika ljust var det inte i början av 1970-talet då Gotti styrde skutan på Kuggomåsen. Han försökte visserligen införa nya verksamheter, bl.a. ett relativt välutrustat foto-, film- och ljudlaboratorium, som en tid fungerade som lokal AV-central. En del av filmerna från den tiden ingår i hans efterlämnade arkiv. Bl.a. "Lägermysteriet", en festlig thriller som är filmad sommaren

1978, i samband Marthaförbundets läger för Marthaklubbar.

Gottis många idéer och hans frispråkighet, i kombination med ett kanske mindre utvecklade sinne för administration och ledarskap, gjorde att somliga inom folkhögskolans direktion ville peta honom från rektorsposten. Läsåret 1975-76 mer eller mindre tvingades han anhålla om tjänstledighet, "vartill underförstods att anhållan om avsked från rektorsbefattningen skulle följa i sinom tid" (Sirén 2005, 99). Av Gottis egen korrespondens från den tiden framgår att han kände sig utsatt för en regelrätt "upprensningsaktion", och förmodligen hade skäl för det. Som t.f. rektor under hans tjänstledighet verkade den minst lika färgstarke och kontroversielle **Rolf"Offe" Söderling**, som också han mycket snabbt väckte ledningens misshag, och från hösten 1976 tillträdde **Bengt Nybondas** som ny ordinarie rektor.

Gotti var detroniserad, men accepterade ändå att degraderas till timplärare, vilket han fortsatte med till sin pensionering 1980. Men desavoueringen måtte ha smärtat. En viss revansch fick han säkert genom sina utomordentliga internationella kontakter, vilka han hela tiden odlade. Det gällde speciellt de övriga nordiska länderna, med Danmark, grundtvigianismens hemland, i spetsen. Men han hade också under lång tid goda och personliga kontakter till professor **Erica Simon** i Frankrike, och hennes akademi *Le Creau du Sapt*, den internationella folkhögskolorörelsens andliga centrum, i vars styrelse Gotti en tid satt. Som en avläggare av alla dessa kontakter och impulser kan man säkert betrakta Gottis tidiga engagemang i olika miljö- och fredsfrågor, vilket mynnade ut också i flera seminarier och kurser på Kuggom.

Man noterar också att den febrila aktivitet han utvecklar kring 1981, efter att han pensionerats i.g. 1980, sannolikt sammanhängande med de förödmjukelser som de sista åren

av hans tjänstgöringstid på Kuggom måste ha inneburit.

Nordisten och resenären

Det har redan flera gånger framkommit att Gottfrid Sirén var en hängiven nordist, med speciell faiblesse för Danmark, Island, Grönland och Färöarna. Han gjorde ofta resor dit, också på gamla dagar, och gjorde samtidigt både resereportage och filmer från de olika öarna. Den sista, som redan nämnts, om en grindvals jakt på Färöarna. Han råkade bevista ett spektakulärt s.k. "grindabud", dvs. då en flock grindvalar förirrar sig in i en vik och larmet, eller budet, går runt i bygden och valarna av byns män jagas allt längre in, för att slutligen slaktas i ett hav av blod.

Speciellt Danmark besökte han ofta, både i folkhögskolsammanhang och som journalist. Danskan beredde honom inga svårigheter, knappast heller färöiskan och isländskan. I Thorshavn hade han en god vän, **Thorolf Björklund**, Finlands konsul och hemma från Lovisa.

Men han kände starkt också för Frankrike och Italien. Franska kunde han rätt bra, liksom latin, och därmed också en del italienska och spanska. Han var tveklöst en stor språkbegåvning och bland hans efterlämnade papper finns en stor mängd språkböcker, språkkurser och lexikon. För att inte tala om otaliga häften där han metodiskt gjort anteckningar om de olika språkens grammatik och finesser. Franskan hade han stor glädje av i sina kontakter med Erica Simon och hennes akademi, även om Simon behärskade skandinaviska. Detsamma gällde hans kontakter till schweizaren **Fritz Wartenweiler**, folkbildningsgiganten och språkgeniet som talade en mängd olika språk, och som också besökte Kuggomskolan.

Gotti besökte också Rom flera gånger, bl.a. i två repriser under 1960-talet som stipendiat på Villa Lante. De resorna betydde väldigt mycket för honom, och resulterade

förutom i en mängd fotografier och en film också i en längre artikel på finska om brytningen mellan hednisk och kristen konst under 300-talet i Rom, med särskild hänsyn till ornamentiken på sarkofagerna i katakomberna. Den film han gjorde om Rom och Italien ansåg han själv vara hans allra bästa, och han sörjde djupt att den kommit på villovägar.

Freds- och miljökympen

Gottfrid Sirén var ständigt beredd att ompröva gamla sanningar, och pröva nya teknologier. Redan en snabb genomläsning av hans ledartexter och debattartiklar från de gångna decennierna vittnar om en man som vaksamt följde med sin tid, och som inte tvekade att ta ställning.

Hit hörde också hans engagemang för freds- och miljöfrågor, bägge teman där han var tidigt ute. Till hans kunskaper och engagemang i de frågorna bidrog säkert också hans täta kontakter till det övriga Norden och Europa. Han var t.ex. en av nyckelpersonerna bakom den finländska avdelningen av den nordiska rörelsen *Framtiden i våra händer*, vars finländska hjärta i början av 80-talet tidvis fanns i Lovisa. En annan miljörörelse han aktivt medverkade till var *Miljöringen*, också den med östnyländsk anknytning. Det var f.ö. i samband med den senare föreningen jag första gången hörde talas om Gotti, i början av 90-talet.

Under sin tid på Kuggomskolan verkade Gotti aktivt för att miljö- och fredstemat skulle hållas framme. Hit hörde olika seminarier och kurser, ofta med internationella gäster. Stor uppmärksamhet väckte det fredsläger som anordnades sommaren 1980, med bl.a. prof. **Göran von Bonsdorff** som gäst. Också det förevigat på film.

I miljöfrågorna hade Gotti en parhäst och kollega i **Herbert Blomqvist**, tidigare folkskollärare som under Gottis tid på Kuggom jobbade som timplärare på skolan.

Teckning av Gottfrid Sirén, gjord av den Lovisabördige konstnären Guy Frisk.

"Mitt hjärta", det bomärke Gotti själv gjorde på sin dator och presenterade för sina vänner i ett brev på sin 87-årsdag 5.3.2004.

Blomqvist, ofta kallad "Atom-Herbert", var en känd profil för sitt envetna engagemang mot kärnkraft i allmänhet och den på Hästholmen i synnerhet, uppvuxen i dess omedelbara närhet som han var.

Gotti kallade sig själv en "konservativ nytänkare", varmed han menade att han var konservativ i vissa frågor, framför allt av moralisk art, och radikal i andra, framför allt när det gällde teknik och samhällsutveckling. Anmärkningsvärt är t.ex. att han ännu som 85-åring gick på kurs för att lära sig använda dator, och därefter skötte all sin korrespondens med den nya tekniken. Han kunde, som han själv sade, t.o.m. leka på datorn och skapade 2004 ett bomärke åt sig själv, en hjärtformad ellips korsad av ett streck, likt ett danskt ø. Man kan också notera att han under 80- och 90-talet tog både skärgårds- och kusteppurexamen vid navigationsklubben i Borgå.

På sjukbädden i Borgå vintern 2011-12 sammanfattade han sitt liv i ett handskrivet "testamente" på 12 sidor, under rubriken "Gotti – konservativ nytänkare". Så här inleds texten:

"Jag har funderat om det kunde finnas någon formel, som sammanfattar mitt liv, och tycker mig finna den i ovanstående rubrik om tre ord. Det finns inte en genomgående röd tråd i mitt liv, det finns två, som delvis slingrar sig om varann. Den ena kunde man kalla konservativ, den andra nytänkande. Oberoende vilken tidsperiod man analyserar skall man finna tråden."

Därefter följer en lång rad exempel på än den ena, än den andra tråden. Det förmodligen något senare tillsatta slutet må citeras in extenso, eftersom det ger en bild av hur skarp kritiken fortfarande var, även om kroppen inte längre ville samarbeta och handstilen blev svårtydd:

"Gud är uttraderad i denna tidsålders

väsende. Penningguden Mammon och Makt regerar. Jesus en docka i en julkrubba. Föräldrars stress skadar även barnen. Alkohol är en gigantisk kemisk flyktväg.

Vi skulle behöva en ny Luther i en tid då kyrkan krakelerar."

Talaren och recitatören

De ovancerade meningarna vittnar om den vältalare Gotti alltid var. Jag nämnde redan i prologen att Gottfrid under vårt första besök hos honom i Borgå sommaren 2010 plötsligt började deklamera dikter, med klar och ljudlig stämma, och perfekt sinne för rytm, frasering och diktion. Vi var fullständigt förbluffade. Senare fick jag lära mig att recitation alltid varit en av Gottis paradgrevar, med **Jarl Hemmers** *Den gamla sägnen*, om paradisfågeln som det kanske främsta numret av alla.

Och visst, den tekniskt nyfikne Gotti finns också ute på nätet, med just Paradisfågeln. Om man googlar på Gottfrid Sirén är det just en inspelning av den man får se, filmad i samband med urnnedläggningen av hans fru år 3.6.2010, och utlagd på nätet av **Ola Österbacka**.

Till hans repertoar hörde ett stort antal dikter, och ännu under hans sista år kunde han utan större problem återge många av dem: **Jarl Hemmer, Mikael Lybeck, Erik Lindorm, Hjalmar Gullberg**.

Förutom en uppenbart naturlig fallenhet hade han faktiskt också fått en viss utbildning för det, genom att han på 1940-talet vid Helsingfors universitet studerat recitation: två terminer för legendariska teaterchefen **Nicken Rönngren** och en termin för skådespelaren **Gerda Wrede**, då rektor för Svenska teaterns elevskola.

Gottfrid Sirén var följaktligen omtyckt och anlitad som föredragshållare och festtalare, och han tyckte också privat om att läg-

ga ut texten. Kanske ibland med risk för att åhörarna tyckte att han docerade för mycket. Mycket av detta fanns kvar ännu under hans sista tid, och under mina besök på sjukhuset de sista veckorna var det inget problem att anteckna vartenda ord han sade; Gotti talade långsamt, tydligt och eftertänksamt. Med ett utmärkt sinne för retoriska figurer.

Som den skrivande människa Gotti var frågade jag honom om han inte också skrivit dikter, men han svarade överraskande: "Det finns enfaldiga människor, framför allt i Sverige, som tror att jag kan skriva dikt, men det kan jag inte." Men i följande ögonblick drog han fram ett ganska färskt stycke; en lystringssång för Lovisa AV, tonsatt av **Antti Jokinen**. AV-rörelsen låg ju alltid Gotti nära om hjärtat.

Och när jag nu efteråt bläddrar i hans skriftliga kvarlätenskap hittar jag givetvis flera exempel på att Gotti minsann också kunde dikta, ofta tillfällighetsrader i samband med fester o.a. tilldragelser. Allt annat hade ju med tanke på hans verbala gåvor varit överraskande.

En del av hans recitationer kan man ta del av på den cd han lät göra så sent som 2004, med titeln *Axplock*, innehållande texter, recitation och ett stort antal fotografier. Imponerande, med tanke på hans då höga ålder.

Samlaren

Skivan *Axplock* var ett sätt för Gotti att på ålderns höst samla ihop en del av sitt liv. Han började förmodligen inse att det aldrig skulle bli några regelrätta memoarer. Som en kompensation utgav hans vän Ola Öst-erbacka i Vasa år 2009 en minibiografi under rubriken *Är det sant?*, uppbyggd i frågeform kring 84 händelser Gotti varit med om under sitt liv (Sirén 2009).

Ännu mer på hälft blev sorteringen och deponeringen av hans väldiga arkiv. Gotti samlade nämligen på det mesta, vilket snabbt hotade översvämma alla de oli-

ka hem Inga-Lill och han bebodde. Främst gällde det papper i alla upptänkliga former: allt från brev, artiklar och andra viktiga dokument till kvitton, tomma kuvert, små notislappar och annat småkrafns som han sparade och ofta limmade upp på A4:or, bl.a. genom att kreativt återanvända kommunala och andra stenciler, och fästa urklippen på sidorna. En del av materialet finns infört i mappar men det mesta är tämligen osorterat i A4-kuvert och plastfickor – eller helt löst i olika kartonger.

Han var nämligen inte bara intresserad av sin omvärld, och upptagen med att kommentera den i ord och bild – han var också fixerad av att dokumentera och arkivera den, främst i form av urklipp. Han följde med flera dagstidningar och tidskrifter, mest finlandssvenska, och klippte ut allt han fann av intresse. Hit hörde framför allt ledare och kolumner, men också nyhets- och debattartiklar i de mest skiftande ämnen. Vissa områden intresserade honom speciellt, såsom alkoholfrågan, men hans spektrum var brett. Han klippte också systematiskt ut dödsannonser, nekrologer, aforismer och andra småklipp, och klistrade upp dem i olika klippböcker.

Själv ansåg han urklippen vara något av det värdefullaste han gjorde, med stora användningsmöjligheter för eftervärlden, men på den punkten var han nog inte helt realistisk. Vi är trots allt på finlandssvenskt håll redan begåvade med ett unikt och professionellt urklippverk i form av Brages pressarkiv. Även om Gotti var stolt över sitt livsverk, och hans arkiv säkert hör till de bättre bland de privata urklippverken, är Brages arkiv trots allt mera heltäckande och därtill lättillgängligt.

En del av Gottis urklipp är visserligen redan nu både sorterade och tillgängliga eftersom han i början av 2000-talet donerade en stor samling mappar med urklipp i alfabetisk ordning till Lapträsk hembygdsföre-

Gotti samlade på alla möjliga urklipp och limmade upp dem i olika klippböcker. Här en samling adresslappar från filmframkallningslabben, under hans vistelse i Villa Lante i Rom 1968.

ing, som på sitt museum Kycklings för ändamålet har inrättat ett skilt Gotti-rum på vinden. I donationen ingick också fotografier samt en värdefull medalj- och myntsamling, kameror, böcker mm. Lapträsk hembygdsförening, och dess nestor **Helge Rosas**, var under lång tid en av de fasta punkterna i Gottis tillvaro.

Jag nämnde tidigare om det stora filmfyndet på det nationella filmarkivet KAVA. Gotti blev salig över att så många av hans gamla filmer återfanns, och var mycket angelägen om att vi, dvs. Eddie Bruce och jag, skulle få rättigheterna till dem, och att de skulle återbördas till Lovisa. Så har nu skett, och avsikten är att i samarbete med Lovisa stad inrätta ett Gotti-filmarkiv i anslutning till Lovisa museum. Vår avsikt är att digita-

lisera filmerna och senare visa dem för allmänheten.

Hur de alls hamnade på KAVA är en historia för sig, som går tillbaka till trasslen på Nylands Tryckeri på 50-talet. Filmerna blev kvar på Gottis arbetsrum när han brädstörtat lämnade tryckeriet, och visade sig försvunna när han en tid senare återvände – eftersom hela huset då var rivet. Att de så sent som 2006 hade deponerats på KAVA var för Gotti en överraskning, och han kände inte den person som enligt KAVA hade överlämnat filmerna.

Till det filmarkiv vi nu bygger upp i Lovisa hör förutom 16 mm:s filmerna också hans övriga film- och fotomaterial, dvs. 8 mm, VHS, dior och en mängd fotografier och negativ. Ett jättelikt material, av vil-

ket en stor del berör Lovisa med omnejd. Gottfrid Siréns Lovisabilder kompletterar därmed ytterligare den redan imponerande raden av fotografier som dokumenterat livet i drottningstaden, med namn som **Aatos Åkerblom** och **Mauritz och Maire Hellsten**.

Den evangeliska rörelsen

Några ord måste ännu sägas om Gottfrids relation till den evangeliska rörelsen. Man kunde säga att han under tre skeden av sitt liv kom i nära kontakt med den. Först under barndomen i predikanthuset i Lovisa, där religionen, från bägge föräldrarnas sida, var en allestädes närvarande del av vardagen.

Sedan tiden som VD på Nylands Tryckeri, som för Gottis del för lång tid framåt ledde till en total brytning med rörelsen. Han var oerhört bitter, inte så mycket över det att han själv fick gå som över det sätt SLEF förvaltade sitt pund, såväl det andliga som, och framför allt, det ekonomiska. Eller som han själv ofta uttryckte det: "Djävulen kom in i rörelsen".

Om detta har han redogjort i flera sammanhang, bl.a. i den tidigare nämnda boken om SLEF (Sirén 2000). Men också i några kortare texter, bl.a. i cd:n *Axplock* (2004).

På sin ålders höst återvände Gotti på nytt till sina rötter i den evangeliska rörelsen. Den förenande länken blev föreningen Logos i Österbotten, och dess grundare Ola Österbacka, tidigare rektor för Evangeliska folkhögskolan i Vasa. Gotti och Ola hade tidigare träffat varandra i folkhögskolans sammanhang, speciellt då Gotti var rektor i Kuggom och Ola i Vasa, och deras vägar möttes på nytt i samband med grundandet av Logos år 2001. Gotti blev en av föreningens första medlemmar och var intensivt engagerad, även ekonomiskt, i uppbyggnaden av Biblion. En tidigare frimurarlokal i Vasa som föreningen Logos anskaffade hösten 2007 och började istandsätta som kapell

och samlingsutrymme.

Återkomsten till den evangeliska rörelsens värderingar och tro var från Gottis sida utan tvivel genuin och äkta. Han utbrast t.ex. stolt att han nu blivit en tempelbyggare, också konkret. Han hoppades nämligen på Biblion kunna deponera resten av sitt omfattande arkiv eftersom det inte fanns plats för mera på Kycklings, och han skickade därför under de sista åren av sitt liv åtskilliga försändelser med material till Vasa. En del av det har katalogiserats i ett skilt GS-arkiv i den s.k. Logosmappen, www.logosmappen.net.

Till de varma och täta kontakterna bidrog utan tvekan också att Ola Österbacka och Gotti hade en stark upplevelse gemensam, d.v.s. brytningen med den för dem båda så kära evangeliska rörelsen. För bägge gällde nämligen, låt vara med olika motiveringar och under olika epoker, att "djävulen" tagit över rörelsen. För Gotti mer handgripligt på 50-talet, för Österbacka i mer överförd bemärkelse genom att kyrkan enligt honom avlägsnat sig allt längre från den rätta tron och SLEF inte på ett bibliskt sätt tog avstånd från detta.

Denna dimension i slutskedet av Gottis liv var uppenbarligen inte helt lätt att förstå och acceptera för hans närmaste, speciellt inte i den mån det inkluderade ekonomiska satsningar, men glädjen över att ha återfunnit tryggheten i de värderingar som präglade barndomens uppväxttid i Lovisa var inte att ta miste på.

Inga-Lill

Till dem som kanske inte var så förtjusta över hans nygamla kärlek till den evangeliska rörelsen hörde hans hustru Inga-Lill. Hur det riktigt var med den frågan får vi emellertid inte längre svar på. Låt oss i stället veva tidsmaskinen bakåt, till deras första gemensamma decennier.

Kvinnan bakom allt, så brukar det ju heta, och det var utan tvekan sant också i Gottis

Hustrun Inga-Lill med ett av de många släktingbarn hon och Gotti kunde glädjas över.

fall. Utan sin hustru hade han knappast kunnat hålla alla bollar i luften, och hinna med så mycket han trots allt hann med – även om mycket blev på hälft.

Inga-Lill, f. Granvik, och Gotti träffades av allt att döma i slutet av 1950-talet, under den tid Gottfrid arbetade på Vasabladet och hon som barnmorska jobbade på kretssjukhuset i Vasa. De förlovade sig 4.2.1962 och gifte sig några månader senare, på Frankrikes nationaldag den 14.7. (förmodligen ett uttryck för Gottis frankofili). Inga-Lill var hemma i Terjärvi, och det var också här, vid Emas-sjön, som de firade somrarna.

Inga-Lill avled 14.1.2010, så henne hann jag aldrig träffa. Men de var som personer av allt att döma väldigt olika, och kompletterade varandra på det sätt makar ofta gör. Gotti sänlig och lugn, medan Inga-Lill sägs ha varit snabb och häändig, effektiv och tem-

peramentsfull. Det måtte alltså då och då ha slagit gnistor dem emellan, så pass olika uppfattning de hade om vad som var väsentligt i livet: för Gotti allt som skedde i världen, allt som fanns skrivet och det han själv ville skriva, för Inga-Lill människorna i hennes närhet, vardagen och hushållet. Klassiskt, kanhända, men kollisionen mellan den lilla och den stora världen, det stora egot och den uppoffrande hustrun, var i deras äktenskap ovanligt tydligt.

Gotti älskade helt uppenbart sin hustru, och han var noggrant medveten om hur viktig hon var i hans liv, inte minst för allt det praktiska. I ett brev till sin mor Anna konstaterar han t.ex. 28.1.1966 att "Då jag numera har en hustru som håller ordning på mig deklarerar jag i tid". Så hade tydligen inte skett före det. Och ett år senare, på Gottfrid-dagen 1.9.1967, kommenterar han i roliga, men också uppenbart ursäktande ordalag i ett brev till sin mor om hur Inga-Lill hela tiden bykar och städar: "Hon är sådan".

Inga-Lill fann sig uppenbarligen i rollen. Men rätt ofta provades säkert hennes tålmod med makens klippande, fotograferande och skrivande. Det framgår av några överraskande frispråkiga formuleringar i de många breven mellan mor/svärmor Anna i Lovisa och det Anna kallade "Vöråbarnen", dvs. det unga rektorsparet på folkhögskolan. Den 19.1.1968 skriver Inga-Lill (varvid hon titulerar sin svärmor "mamma") att

"Gotti knackar på maskinen som vanligt. Klockan är redan halv elva (22.30). Man kan inte sova när skrivmaskinen smattrar. Hur länge han tänker hålla på vet jag inte."

Hon klagar också över att de bor så primitivt på Norrvalla: "Vi bor i hönshus. Rektor har absolut den sämsta bostaden".

Och det blir inte bättre, åtminstone inte vad gäller Gottis självupptagna arbetstakt.

Så här låter det ett år senare i ett brev från Inga-Lill till svärmor, den 17.4. 1969:

”Gotti är upptagen med sitt och han har inte haft tid att prata med mej om påsken i Lovisa ett ord. När jag kommer hit försvinner han. Någon hustru behöver han inte bara städerska och bykerska. Förlåt mej nu, men jag tycker att allt är så onödigt. Det går väl över.”

Överraskande frispråkigt, för att vara från en svärdotter till sin svärmor.

Denna olikhet i prioriteringarna, och i synen på hur livet skulle levas, var kanske en bidragande orsak till att paret aldrig fick några egna barn. Jag ville aldrig fråga explicit om saken, men det svävade liksom i luften, som en svagt förnimbar sorg. En tröst och ersättning fick Inga-Lill, men också Gotti, i stället i ett stort antal syskonbarn och syskonbarnbarn.

Epilog

Jag lärde känna Gottfrid mycket sent i hans liv, då han redan var 93 år fyllda. Han bodde hemma och var fortfarande vid förhållandevis god vigör, även om krämporna gjorde sig påmind. Snabbt utvecklade sig relationen till en – tja, vänskap är väl att ta i, men ovanligt nära kom vi varandra.

Gotti var uppenbart förtjust över att någon ville lyssna på honom. Vilket ju var lätt att förstå eftersom han efter Inga-Lills död var mycket ensam. Som det är med personer i hans ålder hade de flesta jämnåriga gått bort, även om han hade förmånen att ha ovanligt många gamla klasskamrater i livet. Men eftersom Inga-Lill och han saknade egna barn, och Gotti inte hade några nära släktingar, var antalet personer i hans närhet lätt räknade, även om han i det längsta korresponderade med ganska många.

De sista breven nådde sina adressater först efter hans död. Han hade nämligen redan några år tidigare skrivit en stor bunt färdigt förslutna avskedsbrev till sina vänner, som enligt hans anvisning skulle postas först efter hans död, vilket också skedde.

Att Gotti var så glad över vår kontakt sammanhängande givetvis också med tacksamheten över att någon visade intresse för hans liv och gärning, inklusive hans omfattande arkiv. Från min sida var det självfallet lätt att bli fascinerad över ett så mångfacetterat livsöde. Att dessutom komma en så mycket äldre person så nära var en sällsynt ynnest. Att nu rota i och sortera hans efterlämnade papper är en både lärorik och maktpåliggande resa bakåt i tiden, via en människa som ville så mycket, kunde så mycket och hann med så mycket – och ändå stötte på så många hinder, besvikelser och nederlag. Kanske delvis för att intressena var så många, och ambitionerna så högt ställda.

Jag har tillsvidare läst bara en bråkdel av allt material, och det har gått en alldeles för kort tid efter hans död för att man skall kunna teckna en hel och nyanserad bild av Gottfrid Sirén. Redan filmerna vore ju värda en egen mäsas, liksom hans omfattande fotoarkiv. Det återstår alltså ännu mycket att göra.

Gottfrid Sirén i berättartagen i sitt hem på Ånäsgratan i Borgå den 4 maj 2011.

Litteratur:

- Granö, Matts & Wallén, Björn: Bli något eller någon? En finlandssvensk folkbildningsodysse. SFV:s skrifter, vol. 167. Helsingfors 2003.
- Rosenberg, Thomas: Filmare, folkbildare och företagsledare. Gottfrid Sirén, mångsidig humanist. Östra Nyland 21.5.2011
- Sirén, Gottfrid: Fridolins sångare 50 år 1931-1981. Lovisa 1982.
- Sirén, Gottfrid: Brev till Svea och Grels. Lovisa 1982.
- Sirén, Gottfrid: Lovisa och atomkyssen. Försök till en konturteckning. MI-kurs övers stadens nyare historia. Lovisa MI 1982.
- Sirén, Gottfrid: En minneskavalkad från decennier som gått. Lovisa svenska lärdomskolans elevförbund r.f. 1945-1995. Lovisa 1995.
- Sirén, Gottfrid: Svenska lutherska evangelieföreningens vandring i ljus och skugga. Borgå 2000.
- Sirén, Gottfrid: En historisk odysse i finlandssvensk folkbildning. Vasabladet 10.1.2004

Sirén, Gottfrid: Är det sant? Minimemoarer. Föreningen Logos i Österbotten rf. Vasa 2009.

Sirén, Olle: ”Den östligaste svenska”. Hundraåriga Kuggomskolan, Östra Nylands folkhögskola, i sina historiska sammanhang. SFV:s skrifter, vol. 174. Helsingfors 2005.

Otryckt material:

Gottfrids Siréns efterlämnade arkiv o.a. handlingar, varav en del är deponerat i Lapträsk hembygdsförenings utrymmen på Kycklings i Lapträsk. Merparten är fortfarande osorterat och i dödsboets ägo.

Axplock, cd-skiva med texter, recitation och ett hundratal självtagna bilder, 2004.

Intervjuer med Gottfrid Sirén 12.7.2010, 4.5.2011 samt åtta gånger under nov-dec. 2011 och jan 2012.

Intervjuer med släktingar och vänner till Gottfrid, bl.a. Helge Rosas, Berit och Göran Rudnäs samt Ola Österbacka.

Charles Dickens

En genial och varmhjärtad humorist

FÖR 200 ÅR SEDAN föddes Charles Dickens, en av litteraturhistoriens mest lästa och älskade författare. Ingen annan författare efter Shakespeare har skänkt världens läsare ett så rikt persongalleri, hans myllrande krets av litterära gestalter har antagit nästan mytisk status. Han har haft ett mångsidigt inflytande på alla samhällsklasser i många länder. Dickens är den enda som kan mäta sig med Shakespeare när det gäller global influens. Han har påverkat och inspirerat författare som till exempel Edgar Allan Poe, Leo Tolstoj, Fjodor Dostojevskij, Mark Twain, Franz Kafka, James Joyce, Anne Rice och John Irving. En synlig indikator på hans enorma popularitet är att ingen enda av hans romaner eller noveller någonsin försvunnit från bokhandelshyllorna, de trycks ständigt i nya upplagor på originalspråket engelska. Tillsammans med Bibeln, Koranen och Shakespeare representerar Dickens nutidens multikulturalism.

Den mest sålda romanen är *A Tale of Two Cities*, (*Two städer*) och den mest kända i dag är *A Christmas Carol*, (*En julsaga*) som åt-

minstone i den engelskspråkiga världen fortfarande förekommer antingen som film, radioteater eller uppläsning varje julafton.

Dickens insåg redan i tjugooårsåldern att litteraturen hade blivit en handelsvara att räkna med. Hans popularitet byggde i hög grad på att han gav läsarna vad de ville ha. Läserkretsen uppskattade framför allt underhållning, men lät sig påverkas i reformistisk riktning. Han uppfyllde behovet av en optimistisk livssyn och tron på det godas seger. Han vädjade till läsarnas tårkanaler och behov av att bli känslomässigt berörda, men också till deras inneboende rättskänsla och lust att driva med ett samhälle som gömde sina brister bakom en oförvitlig fasad. Endast en genial konstnär som Charles Dickens kunde möta dessa läsarkrav och ändå skapa stor litteratur. Hans varmhjärtade humor gjorde även den mest svidande samhällskritik tillgänglig.

En annan hemlighet med hans enorma popularitet var att han faktiskt lyssnade till sina läsare. När han startade en följetongsroman hade han sällan hela händelseförlop-

Charles Dickens år 1842. Porträtt av Francis Alexander.

pet klart för sig, han lät sig styras av läsarnas förväntningar. När han blev anklagad för antisemitism för den Shylockliknande juden *Fagin* i *Oliver Twist* upphörde han att använda ordet jude varje gång Fagin kom in i berättelsen, och i *Our Mutual Friend* (*Vår gemensamma vän*) uppträder den judiska penninglånaren *Riah* med nästan helgonlik godhet. Riah-gestalten är Dickens ursäkt för att Fagin-gestalten sårade judiska läsare.

Dickens tecknade ett mikrokosmos av detaljer där läsaren kunde känna igen sig, där känslorna kunde spegla sig och där verkligheten fick ett extra djup sedd med författarens skämtsamma men klarsynta blick.

Pickwickklubben

”Om jag så blir hundra år och skriver tre romaner om året, blir jag aldrig så stolt över någon av dem som jag är över Pickwick”, skrev Charles Dickens till sin förläggare.

The Posthumous Paper of the Pickwick Club (*Pickwickklubbens efterlämnade papper*) är en framgångssaga som saknar motstycke i litteraturhistorien. En blygsam början med en upplaga på 400 exemplar av månatligen utkomna häften steg snabbt till 40 000. Läsarna inrättade sitt liv efter utgivningarna, de uppsköt resor och affärer i väntan på nästa kapitel, en man på sitt dödsläger vägrade dö innan han fick veta hur den berömda äktenskapsprocessen *Bardell mot Pickwick* utföll. Folk trängdes på kajen i New York när fartyget kom med nästa månadsbilaga, några föll i vattnet, en del drunknade. Få böcker har lästs och älskats av så många.

Handlingen är förlagd till år 1827, Dickens förflyttar sina läsare till ”Merry Old England” med gungande diligenser, sprakande brasor och hemtrevliga värdshus.

Snabbt blev *Pickwickklubben* så stor att innehållet trängde ut genom pärmarna i form av bevingade ord och citat. Många citat står romanens hjälte för, denna ängel i damasker, denna komedins Odysseus,

som bär namnet Samuel Pickwick. Många av de populäraste ordvändningarna myntas av bokens verkliga huvudperson, Sam Weller, denna oefterhärmligt slagfärdiga gatanson, som blir mr Pickwicks betjänt. Också Sams far, Tom Weller, en väldig diligenskusk, ett olyckligt offer för giftaslusten, står ständigt beredd att ingripa i händelsernas gång. Han dränker läsaren i en enastående ordsvada och låter sig gärna citeras.

Man kan läsa Pickwickklubben som en saga, där sagans prins inte är den yngsta brodern utan en äldre trind herre som ser på världen genom sina runda glasögon med vänliga barnaögon. Sagan blir till en skröna och en samhällssatir och en verklighet som tål skrattas åt men också har rum för förändring träder fram med förbluffande livskraft.

David Copperfield

En far bör älska alla sina barn lika högt, men jag måste tillstå att David Copperfield är mitt älsklingsbarn, sade Charles Dickens. David Copperfield är den mest självbiografiska av alla romaner, ett maskerat porträtt av författaren som ung man.

David Copperfield är enda barn till en ung änka och lever ett idylliskt lantliv tills modern gifter om sig med den despotiska och hårda mr Murdstone. Själv var Charles nästaldst i en syskonskara på åtta barn och hans tidiga barndomsår var nästan lika idylliska som Davids. Han var lika känslig och begåvad och uppslukad av läsning precis som den unge David. Idyllen krossas för David av styvfadern. För Charles del är det faderns dåliga sinne för ekonomi som gör slut på barndomen. Familjen Dickens flyttar till London och tvingas tillbringa ett halvt år i gäldstugan. Både Charles och David måste försörja sig själva med hårt arbete och en lön som knappt räckte till mat för dagen. Charles bor hos en äldre dam, David är inhytt hos familjen Micawber som också blir så svårt skuldsatt att de hamnar i gäldstugan. Mr.

Micawber är en obotlig optimist som i de mest hopplösa lägen tror att allting ska ordna sig. Förebilden till mr Micawber är Dickens egen far, kanske det samtidigt är ett försök att se fadern i ett försonande perspektiv.

De svåra åren som följde i The Wellington House Academy speglas i David Copperfields upplevelse av usel undervisning, penalism och grymhet i den skola hans styvfar sänder honom till.

David och Charles börjar båda sin karriär som advokatbiträden, lär sig stenografi och blir småningom journalister. David förälskar sig hejdlöst i Dora som blir hans lilla flickhustru, en ömtålig blomma, som ingenting vet om livets villkor. Verklighetens motsvarighet till Dora hette Maria, men det blev inget äktenskap, Marias far skyndade sig att sända iväg dottern till ett pensionat för unga damer i Paris.

Kanske de maskerade självbiografiska inslagen i romanen verkade terapeutiskt på författaren, och detta är orsaken till att David Copperfield blev favoritbarnet i fantasins barnaskara. I verkligheten var Dickens mycket förtegen om sin barndom och uppväxt och hyste skamkänslor över familjens misär och sina egna plågsamma upplevelser. Likväl var det just barndomens och ungdomens svåra sår som försåg honom med en guldgruva av litterärt stoff.

Bleak House

Med åren började Dickens optimistiska framtidstro vackla och hans känslor för samhällsutvecklingen blev allt mera kluven. Den tilltagande pessimismen märks i de senare verken, de som har kallats Dickens mörka romaner. Den första – och kanske den största av alla – är *Bleak House*. Det är en nästan absurd berättelse om den juridiska byråkratiseringen vid den högsta domstolen i dåtidens England. Dokument och handlingar styr människors liv och öden och ändlösa processer som till slut ingen kan tolka störtar

människor i fördärvet. Det är inte att undra på att Frans Kafka beundrade Dickens högt och fick inspiration till sin skräckvision *Processen* genom att läsa *Bleak House*. London-dimman och gatsmutsen står som symboler för Dickens syn på rättsväsendet:

Den råkalla eftermiddagen är som råkallast, den täta dimman som tätast och de leriga gatorna som lerigast i närheten av den blytungta port, som kallas Temple Bar, en lämplig utsmyckning på tröskeln till en blytung inrättning. Och alldeles intill Temple Bar, i Lincoln's Inn Hall, mitt i själva hjärtat av dimman, sitter lordkanslern själv i sin Högsta domstol... han sitter här med en gloria av dimma kring sitt huvud.

Den symbol jag skulle välja för romanen *Bleak House* är en proppfull skattkista med fullständigt osorterat innehåll. När man gläntar på locket väller innehållet ut: sammet, siden och lump, ädelstenar och strass, murkna pergamentblad och nyskrivna brev, vapen och hushållsartiklar, festdräkter och trasor... Romanens pärmarna bågner av ett inre tryck. Det är en trängsel utan like av folk av alla slag, Dickens enastående förmåga att skapa oförglömliga litterära porträtt när här sin höjdpunkt. En del av persongalleriet har förebilder i verkligheten. Dickens hade ett närmast fotografiskt minne och fångar sina förebilder på kornet.

Berättartekniskt är *Bleak House* Dickens mest sofistikerade verk med två berättarröster: den anonyma allvetande berättaren och *Esther Summerson* som bara kan berätta det hon själv vet och upplever. Esther är den gestalt som förbinder parallellhandlingarna i *Bleak House*. Harold Bloom skriver:

Esther, som aldrig upphör att förringa sig själv, är en av de mest intelligenta figurerna i romanens historia och är ett

Charles Dickens cirka 1867.

mycket äktare porträtt av Dickens själv än David Copperfield. I sin oceaniska passivitet är och förblir hon det mest be-
tvingande medvetandet i hela den brit-
tiska litteraturen under demokratins ti-
devarv.

Hennes ohejdade förringande av sig själv ut-
gör hennes styrka och värn mot ett avsky-
värt system. Hennes övermänskliga tålmod
och godhet blir en styrkekälla för alla hon
kommer i beröring med. Hennes mildhet
saknar varken humor eller ironi, i mycket är
hon en syster till Jean Austens starka själv-
ständiga hjältinnor.

Med den ousinligt välvillige *John Jarndyce*
återskapar Dickens den idealiserade fa-
dern som han själv skulle ha velat se upp
till istället för den Micawberaktiga verkli-
ga fadern. John Jarndyce är en gåtfull per-
son, man får aldrig veta varifrån hans avse-
värda förmögenhet kommer, hans livs patos
är ett enda stort nej, han vägrar befatta sig
med den vedervärdiga kanlerrätten.

Det är intressant att notera att den första
av den brittiska litteraturens många privat-
detektiver spelar en framträdande roll i *Bleak
House*. Polisinspektör Bucket har en verklig
förebild i **Charles Frederic Field** vid Scott-
land Yard.

Bleak House är en romantisk-fantastisk be-
rättelse lika mycket som en social roman.

”Ingen annan roman på engelska uppvi-
sar en sådan skaparkraft. Dickens kosmos,
hans fantasmagoriska London och dröm-
da England framträder i *Bleak House* med
en klarhet och sinnesskärpa som överträf-
far hans övriga verk”, skriver den oemotsäg-
bara **Harold Bloom** i sitt verk *Den väster-
ländska kanon*.

Our Mutual Friend

Dickens sista fullbordade roman är en bred
samhällskronika, som gisslar korruptionen,
uppkomlingsmentaliteten och snobbismen

i det viktorianska samhället. Det är ett av
Dickens mest konstnärligt genomtänkta
arbeten där psykologisk insikt förenas med
en svidande social analys, där han visar hur
pengar och snikenhet kan förstöra person-
ligheten och påverka mänskliga värderingar.

Skvallret i de förmögna Londonkretsar-
na tar fart när gamle Harmon, dör. Harmon
har skaffat sig en förmögenhet på avfalls-
hantering tillsammans med sin trogna un-
derlydande, Nicodemus Boffin. I sitt testa-
mente stipulerar Harmon senior att sonen
John (som vistats i Amerika) får motta fa-
derns förmögenhet endast under förutsätt-
ning att han gifter sig med en okänd ung
dam vid namn Bella Wilfer.

Båtsmannen Gaffer Hexam fiskar tillsam-
mans med dottern Lizzie upp en drunknad
man ur Themsen. Den döda kroppen iden-
tifieras som John Harmon, och arvet går till
mr Boffin, illitterat men angelägen om att
snabbt anpassa sig till sin nya sociala status
som förmögen gentleman. Paret Boffin tar
den tilltänkta bruden Bella under sitt be-
skydd. Samtidigt anställs en mystisk sekre-
terare vid namn Roksmith.

Bella Wilfer skildras om en ung dam utan
mera karaktär än en kanariefågel. När hon
tas omhand av paret Boffins är hon först
fullständigt inriktad på ett liv i rikedom.
Hon observerar till sin sorg att den hjärt-
liga och godlynta mr Boffin förvandlas till
en penningcentrerad girigbuk som behand-
lar sin sekreterare arrogant och misstänk-
samt. Långsamt genomgår Bella en signi-
fikant moralisk utveckling. Hon upptäcker
hur skadligt penningens inflytande kan vara
och inser att det är möjligt att finna lyckan
även utan förmögenhet.

I en parallellhandling framträder den fat-
tiga Lizzie Hexam som romanens moralis-
ka centrum. Hon är så god och självutplä-
nande att hon saknar ego. Hon lever för att
förbättra sin brors levnadsförhållanden, men
blir indragen i kampen mellan rivaliseran-

de friare.

Två storslagna kärlekshistorier mitt i den svåra spänningen mellan pengar, klass och begär tillför romanen en egen dimension. Med kärleken följer mycket vända, men också ljus och framtidshopp. För övrigt finns det mycket mörker i Dickens sista fullbordade roman. Som en symbol för mörkret slingrar sig floden Themsen genom hela berättelsen. Dickens var en man som klarade sig med lite sömn. Han gjorde oändliga vandringar i ett nattligt London och detta nattmörker har sipprat in i berättelsen.

Romankonstens Tjechov

Dickens gjorde i sina romaner vad Tjechov senare skulle göra i sina noveller och pjäser: att ständigt framhålla den lilla människans värdighet. Ju mer jag läser om Dickens desto mer frapperas jag av hur mycket han och Tjechov har gemensamt: det enkla ursprunget, fattigdomen, tvånget att tidigt försörja sig själv och senare hela familjen, humorn, ironin, generositeten, anspråkslösheten och den mördande arbetstakten. Båda två arbetade sig till döds. Och ständigt handlade det om pengar, både i liv och verk.

Claire Tomalin skriver i sin bok *Charles Dickens – A life* (2011) att Dickens är ättling till tjänstefolk och småtjuvar. Fadern John var son till en butler och arbetade som bokhållare. Han älskade att hålla stort hus och levde ständigt över sina tillgångar.

Bristen på pengar och nödvändigheten att hela tiden skaffa fram pengar präglade Dickens liv. Redan vid 28 års ålder var han en välbeställd man, men pengarna rann också bort i en aldrig sinande ström. Han följdes av syskon och släktingar som begärde underhåll. Familjen växte, snart hade han nio barn att försörja. Fadern fortsatte att leva över sina tillgångar och hade ofta obetalda hyror och andra skulder, han tiggade ogenerat pengar av sin framgångsrika son. Ofta skänkte Dickens sina arvoden till välgöran-

de ändamål. Samhällets olycksbarn fick alltid hjälp när de uppsökte honom.

Dickens furiösa arbetstakt kan ha uppstått ur behovet av att tjäna pengar. Hans arbetskapacitet var monstruös. Det berättas att när han nådde utmattningens gräns dopade han huvudet i en tunna iskallt vatten och fortsatte sedan att skriva. Den uppskrivade arbetstakten blev en vana och gjorde honom rastlös och slet hårt på hans hälsa, han blev en i förtid åldrad man både fysiskt och psykiskt. Aldrig kunde han liksom mr Pickwick slå sig till ro för att själv leva upp sina pengar.

Jag har mer pengar än jag behöver, mycket mer än en man i min ålder kan leva upp, sade mr Pickwick.

Ingen vet hur mycket han kan leva upp, innan han har försökt, anmärkte mr Weller.

Dickens gisslar uppkomlingsmentaliteten och det dåliga inflytande pengar utövar på karaktären. I *Little Dorrit* och *Our Mutual Friend* gestaltar han både skoningslöst och dräpligt hur de nyrika snabbt glömmis misären olyckor och vidmakthåller klasskillnader och orättvisor. I *Great Expectations* genomgår romanens hjälte Pip ett stadium av etiskt förfall i sin nyvunna sociala position. Han blir just det han tidigare föraktat: arrogant, överlägsen och snobbig. I den liberala framstegsandans kölvatten forsade det förvisso pengar, men liberalismen förde inte nödvändigtvis med sig solidaritet gentemot de sämre lottade och en rättvisare fördelning av penningflödet.

En outtröttlig världsförbättrare

Hela sitt liv bevarade Charles Dickens sin känslighet för dem som for illa i samhället. Både som journalist och romanförfattare förblev han en outtröttlig världsförbättrare. I de tidiga romanerna präglas hans sociala satir av emotionell indignation över orättvisor och missförhållanden. Hans stil fördjupades till en intelligent och bitande vidräkning

1860-talet.

med samhällets avarter och förfallssymptom.

På grund av den enorma popularitet han åtnjöt fick hans samhällskritik konsekvenser. Mr Pickwicks indignation över förhållandena i Fleetfängelset delades snart av en hel nation och fängelset stängdes. I *David Copperfield* och *Little Dorrit* återkommer han till det godtyckliga förfarandet att stänga in människor som kommit i ekonomiskt obestånd i fängelse. Också här fick han en förändring till stånd. Dickens obarmhärtiga och bitande skildring av domstolsväsendet i *Bleak House* fick också den allmänna opinionen att påskynda en grundlig genomgång av rättssystemet.

I *The Life and Adventures of Nicholas Nickleby* gör Dickens sin läsare uppmärksam på de upprörande förhållandena i Yorkshireskolorna. Få yrkeskategorier har blivit så skoningslöst avbildade i litteraturen som rektorerna för dessa skolor som tog emot oönskade, obemedlade, illegitima och handikappade barn. I förordet till 1848 års upplaga

av romanen skriver han:

Handelsmän i girighet, likgiltighet eller föräldrastupiditet och barns hjälplöshet, okunniga, simpla och brutala män, som få omdömesgilla personer skulle ha anförtrött skötseln av en häst eller en hund, utgjorde den värdiga hörnstenen i ett byggnadsverk, som i fråga om absurditet och praktfull egenmäktig värdvård sällan överträffats i världen.

Resultatet lät inte vänta på sig. Romanen for som en virvelvind över skolorna i norr, svepte bort mycket ont och fick stora förbättringar tillstånd.

Oliver Twist har blivit en prototyp för den realistiska indignationsromanen. Den mörka undre värld där lille Oliver gick i ficktjuvslära skildras så övertygande att stadens beslutfattare måste sätta igång sanering av de värsta slumområdena.

Dickens mest politiska roman *Hard Times* förebådar Kafkas vision av det moderna industrisamhället. Han visar hur arbetarna vid ett bomullsspinnerier förvandlas till "maskindelar" där vinstspekulationerna är viktigare än människoliv.

Inom otaliga områden påverkade Dickens den samtida allmänna opinionen och den allmänna opinionen svarade positivt.

Dickens död

Under sina sista år upplevde Dickens en period av bedrövelse och gnagande tomhet. Den stora världsförbättraren hade blivit desillusionerad. Vad fanns det mera kvar för honom utom den enorma men skrämmande stimulansen de offentliga lästillställningarna gav?

Uppläsningarna blev som en drog för Dickens. Han arbetade sig upp sig till febrigt trans. Det var de mest dramatiska, skräckfyllda partierna i romanerna han valde att läsa. Han spelade enmansteater. Medan han

Charles Dickens under en av sina uppläsningar. Träsnitt i Harper's Weekly, 7.12.1867.

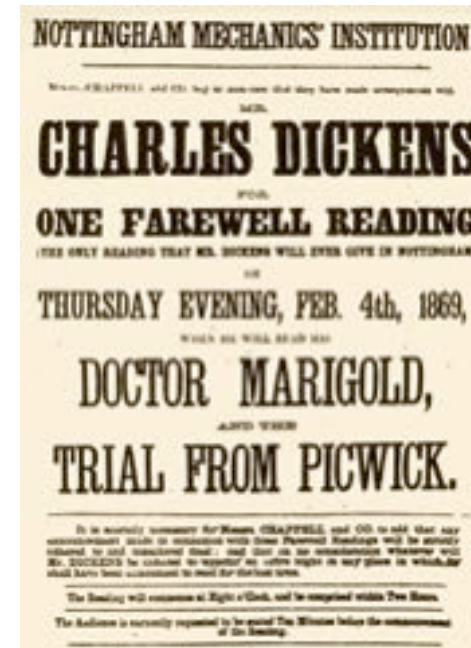
stod på scenen förlorade han sig själv och blev de personer han skapat, gick upp i deras lidanden, blev både den mördade och mördaren. Damer svimmade och män höll andan. När läsningen var över haltade författaren ner från scenen, fullkomligt utmattad och med ansiktet vått av tårar.

Hans vänner och närmaste familj ansåg att de offentliga läsningarna ledde honom till randen av ett sammanbrott och förmodligen förkortade hans liv. Ändå fortsatte han att läsa. Han kunde inte låta bli att gå på gång upprepa mordscenen i *Oliver Twist*. Hos Dickens fanns flera morbida fragment. Han hade en egendomlig fascination för bårhus och var full av fasa inför tanken att dö drunkningsdöden. Det var i den här sinnesstämningen han skrev *Our Mutual Friend*. Här gestaltar han hur att drunkna eller nästan drunkna är att slungas ut i ett fasansfullt brutet element med slippriga stränder där man inte kan särskilja mellan kroppar och föremål, allt flyter samman. Vattenrelaterade bilder tränger in i texten

också där floden inte alls är närvarande.

Han nonchalerade sin fysiska och psykiska utmattning också efter det att han fick ett varningstecken i form av en litet slaganfall. Efter en kort återhämtning återupptog han läsningarna. Den 2 maj höll han sin sista offentlig framträdande vid Royal Academy i närvaro av prinsen och prinsessan av Wales.

Den 8 juni fick han ett nytt förödande slaganfall och avled följande dag i sitt hem Gad's Hill Place. Dickens hade i sitt testamente skrivit att han ville bli begravd i Rochester Cathedral utan offentliga ceremonier. På hans gravsten skulle det endast stå hans namn, födelsedatum och dödsdatum. Tidningen *The Times* krävde att Dickens skulle få sin grav i Poets Corner i Westminster Abbey vilket också skedde. Natten till den 14 juni grävdes graven. Klockan 9.30 på morgonen förrättades jordfästningen i närvaro av 12 sörjande. På den enkla kistan låg en bukett av ormbunkar och rosor. Röda och vita rosor var strödda runt kistan och vita rosor bildade en krans.

Affisch gällande en Dickens-läsning i Nottingham, två månader innan han drabbades av ett lätt slaganfall.

Graven lämnades öppen och följande dag strömmade tusentals sörjande till Poets Corner och höljde graven med blommor.

Den 16 juni slöts graven och endast en enkel stenplatta med den inskription han önskat visar var Charles Dickens fick sitt sista vilorum. Varje år den 7 februari smyckas stenen med blommor.

Dickens i dag

Har Charles Dickens något att ge dagens läsare? Enligt mitt förmenande: **ja**, med acklamation! En god bok är alltid en god bok. Humor och ren underhållning är inte att förakta. Även de allvarliga, så kallade svarta böckerna genomsyras av Dickens komiska geni. Varje bok är en utomordentlig historielektion i hur "den gamla goda tiden" egentligen var beskaffad. Det finns en ocean av

ren kunskap att hämta ur Dickens romaner.

Moderna författare till tegelstensromaner skulle ha mycket att lära av Dickens berättarteknik. De flesta av Dickens romaner är 700–800 sidor. De är fyllda av visuella detaljer som väldiga kuriosavaruhus, de vimlar av figurer som alla tydligt skiljer sig från varandra, fullständiga personligheter, en del visserligen schablonartade men alla med skarpt tecknade konturer. Varje person har sin egen röst, sin egen dialekt, sitt eget sätt att uttrycka sig på. Och det digra innehållet till trots, inte ett ord för mycket! Dickens är en mästare i att med en enkel bisats eller nästan i förbigående säga allt som behöver sägas utan en oändlig rad av förklaringar och förtydliganden. När han i *Pickwickklubben* beskriver valet i Eastonwill nämns klungan av konstaplar *med blå batonger*. Mer behövs inte för att läsaren ska förstå att staden är korrumperad och valet avgörs till förmån för de blå.

Pjäser, filmer och tv-serier som bygger på Dickens romaner bidrar till att han också i fortsättningen får nya läsare.

Dickens värderade journalistiken lika högt som skönlitteraturen. År 2011 utkom boken *Charles Dickens – Vardagsord. Tidningsmannen Dickens i urval av Jan Myrdal*. **Jan Myrdal** står också för förordet. Boken innehåller ett urval artiklar från Dickens veckotidning *Household world* 1850–1859. Texterna är ofta skrivna av andra skribenter, men beställda och hårt redigerade av Dickens. Den röda tråden är rättslöshet och slaveri: mannen som hustruns fångvaktare, barnen som fabrikslavar, vita slavägare i Amerika.

Dickens *Vardagsord* är en viktig påminnelse om ett samhälle som dagens utveckling förefaller att slunga oss tillbaka till. Mitt i dagens välfärd håller samhället på att spjälkas upp i desperat fattiga och likgiltigt välbeställda. Det har i dag blivit sunt ekonomiskt tänkande att utnyttja människor i nöd. Dickens vittnar om lemlästning och dödsfall

i fabriker. Fortfarande råkar arbetare ut för olyckor och arbetsrelaterade sjukdomar, men medierna förhåller sig ganska ointresserade.

Charles Dickens 200 år

Engelsmännen firar 200-åriga Dickens grandios. Redan hösten 2011 tjuvstartade man med läsfester. Den 7 februari komuppmärksammades på många ställen i London, i Kent och runt om i världen.

- Den som vill se alla filmer och TV-serier som baserar sig på Dickens texter erbjuds den möjligheten genom projektet *Dickens on Screen*.
- British Library bjuder på utställningen *Charles Dickens and The Supernatural*.
- The London Museum har en storartad Dickensutställning som ska pågå ett halvt år.
- The National Portrait Gallery ordnar utställningen *Charles Dickens Life and Legacy*.
- Den som vill se det London Dickens kände bättre än någon samtida kan bege sig ut på upptäcktsfärd med hjälp av boken *Charles Dickens London guide*. Organiserade guidade Dickensvandringar arrangeras också.
- En rad med uppläsningar med gästartister finns på agendan. Dickensexperter håller föreläsningar.
- Otaliga teaterscener sätter upp Dickenspjäser.

Själv tänker jag celebrera Charles Dickens 200 år genom att förflytta mig till hans myllrande rika värld med hjälp av hans odödliga romaner.

Charles Dickens

- 1812 Den 7 februari föds Charles Dickens i Landport, Portsmouth. Familjen bosätter sig i Chatham, Kent
- 1822 flyttar familjen Dickens till Camden Town, London
- 1824 sätts fadern John Dickens i Marshalsea gäldstuga vid Southwalk, familjen följer med, utom den 12-åriga Charles som tvingas försörja sig själv genom att klistra blanksmörjs-etiketter 10 – 12 timmar per dag i Warren's Blacking Warehouse vid Hungerford Stairs
- 1824 blir Charles elev i The Wellington House Academi när fadern får ett litet arv och kan lämna gäldstugan
- 1827-28 arbetar han som seniorbiträde på Holborn Court, Grays Inn och lär sig stenografi på fritiden.
- 1828 börjar han stenografera rättsprocesser för Doctors Common och blir frilansreporter och skicklig parlamentsstenograf.
- 1834 blir han politisk journalist vid The Morning Chronicle och reser England runt och rapporterar om valkampanjer
- 1833 publiceras hans första kåseri *A Dinner at Poplar Walk* i Old Monthly Magazine
- 1836 En samling Londonkåserier kommer ut i bokform under titeln *Sketches by Boz*. Han gifter sig med Catherine Hogarth. Paret får tio barn av vilka ett dör vid åtta månaders ålder.
- 1842 företar han tillsammans med hustrun sin första resa till USA och Canada
- 1844 reser familjen Dickens till Italien och bosätter sig i Genua under ett år
- 1846 är han med om att grunda *Urania Cottage*, ett hem för "fallna" kvinnor.
- 1850 grundar han veckojournalen *Household Worlds* som han redigerar under nio år
- 1856 köper han *Gad's Hill Place* i Higham, Kent

Romaner:

- The Pickwick Papers (Pickwick-klubbens efterlämnade papper) 1836-37
- Oliver Twist 1837-39
- Nicholas Nickelby 1838-39
- The Old Curiosity Shop (Den gamla antikvitets-handeln) 1840-41
- Barnaby Rudge 1841
- Martin Chuzzlewit 1843
- A Christmas Carol (En julsång på prosa) 1843
- Dombey and Son 1846-48
- David Copperfield 1849-50
- Bleak House 1852-53
- Hard Times 1854
- Little Dorrit (Lilla Dorrit) 1855-57
- A Tale of Two Cities (Två städer) 1859
- Great Expectations (Lysande utsikter) 1860-61
- Our Mutual Friend (Vår gemensamma vän) 1864-65
- The Mystery of Edwin Drood (Mysteriet Edwin Drood) 1870 (ofullbordad)

- 1857 hyr han professionella skådespelare för att sätta upp pjäsen *The Frozen Deep* och uppträder själv i en roll tillsammans med den unga skådespelerskan Ellen Teman.
- 1858 företar han en bejublad uppläsningsturné och separerar från hustrun för gott.
- 1860 bränner han hela sin privata korrespondens
- 1865 råkar han ut för den stora Stapelhurstolyckan på väg från Paris till London tillsammans med Ellen. Han skadas lindrigt men lider länge av posttraumatisk chock.
- 1867 reser han andra gången till USA på en stor uppläsningsturné.

Staty föreställande Dickens och "Little Nell" (Nell Trent från boken *Den gamla antikvitetshandeln*) i Clark Park, Philadelphia. Troligtvis den enda statyn på Dickens – han gillade aldrig själv idén.

- 1868-69 håller han sina berömda "Farwell Readings" i England, Skottland och Irland
- 1870 Död den 9 juni och begravd den 14 juni i Poets Corner, Westminster Abbey.

Svenska Teatern i nyrenoverat hus

I februari 2012 återinvigdes Svenska Teatern i Helsingfors efter en grundläggande renovering som påbörjades i juni 2010. Olof Olsson, ordförande för Stiftelsen för Svenska Teatern i Helsingfors berättade under invigningsfestligheterna om husets olika skeden.

DÄR SVENSKA TEATERN STÅR idag uppfördes det första teaterhuset i sten i Helsingfors, på en plats utpekad av ryska kejsaren. Huset, som ritats av länsarkitekten **Georg Teodor Chiewitz** (därav benämningen Chiewitz teaterhus) invigdes 1860 åt, som det stod i inbjudan, *det Sanna, Goda och Sköna, åt Dikten, Sängen, Åran och Fosterlandet*. Invigningsföreställningen var *Prinsessan av Cypern* av Topelius med musik av Pacius. Det var inte att ta miste på glädjen och stoltheten över att man i staden fått ett ordentligt teaterhus istället för den kalla och dragiga teaterbyggnad som 1827 uppförts i Esplanaden.

Men glädjen varade inte länge. Natten mot den 8 maj 1863 utbröt en häftig brand, som förstörde hela huset. Det var inte stort

mera än en del av muren och de pålar huset vilade på som fanns kvar. Förtvivlan var givetvis stor, men den begränsades kanske något av att det hus som gått upp i rök enligt en samtida bedömare hade *"en salong med platser där man inte ser, platser där man inte hör och platser där man varken ser eller hör"*.

Återuppbyggnaden kom snart igång. Ett betydande antal inflytelserika privatpersoner engagerade sig i projektet. Det samma gällde kejsaren och staden. Plånböcker öppnades, aktier tecknades, försäkringsersättningar utbetalades och stora frivilliga insatser av olika slag gjordes. Redan 1866, drygt tre och ett halvt år efter eldsvådan, kunde det nya teaterhuset, Benois teaterhus, invigas. Arkitekt var professorn i arkitektur i S:t Petersburg **Nikolaj Benois**. Invigningskonserthen avslutades med finalen och hymnen ur Pacius Kung Karls jakt och ytterligare, på publikens enträgna begäran, Vårt land. Det nya teaterhuset ansågs vara mycket lyckat vad gällde såväl exteriör som interiör. "Allt i det nya huset är petersburgskt, präktigt och gentilt", sades det.

Under flera decennier tjänade Benois teaterhus väl sitt syfte. Med reparationer och moderniseringar hölls huset i skick. Det var

väl egentligen bara problemet med rättorna, som man aldrig riktigt kom till rätta med.

På 1910-talet blev det emellertid allt mer uppenbart att huset var i behov av en genomgripande upprustning. Men det dröjde ända fram till 1935 innan man kom igång med ombyggnaden. Denna gång skedde det efter en kraftfull insats av **Amos Anderson** på basen av ritningar som arkitekterna **Eero Saarinen** och **Jarl Eklund** gjort, till en del inspirerade av de storvulna ombyggnadsplaner som Eero Saarinens far **Eliel Saarinen** gjort upp redan 1916.

Ombyggnaden av teaterhuset var genomgripande och hela scentekniken moderniserades. Det var väl egentligen bara den stora salongen, den övre publikfoajén och husets grund som bevarades i ursprungligt skick.

Teaterhusets exteriör var helt ny och modern. Den kommenterades av en skribent i den danska dagstidningen *Politiken* med orden "Svenska Teatern är vacker som en pansarkryssare". Det Saarinen-Eklundska teaterhuset återinvigdes 1936 med Ibsens *Peer Gynt*, 70 år efter invigningen av Benois teaterhus.

Nya visioner

Nya Teaterhusaktiebolaget, som är ett av de äldsta fortfarande verksamma aktiebolagen i vårt land, äger teaterhuset. Aktierna i bolaget ägs numera till hundra procent av Stiftelsen för Svenska Teatern i Helsingfors. Stiftelsen hyr ut teaterutrymmena mot en kraftigt subventionerad hyra till Garantiföreningen för Svenska Teatern, som bedriver teaterverksamheten i huset. Med husets långvariga och mycket engagerade disponent **Tom Holmström** och med de intäkter Teaterhusbolaget och stiftelsen fått av utyrningen av restaurang- och butikslokaler i huset har det varit möjligt att underhålla, förnya och modernisera det Saarinen-Eklundska teaterhuset. På 1980-talet fick Teaterhusbolaget också ett betydande engångsstöd av staten för att sätta huset i

skick. Vissa år har reparationerna och ändringsarbetena varit omfattande, men aldrig så omfattande att de inte kunnat utföras under sommaruppehållet.

Bland de många visioner **Johan Storgård** gav uttryck för efter att han år 2002 av Garantiföreningen anställdes som teaterchef var ett förnyat, rationellt och ändamålsenligt teaterhus inom de Saarinen-Eklundska teaterhusets väggar. Den som känner Johan Storgård vet, att får han någonting för sig, så behövs det mycket till för att han skall ge upp – och att han därtill är förödande visionärisk och långsiktig. Detta måtte ses som inledningen till hela ombyggnadsprocessen.

Grunden sviktade

Men det fanns förstås även andra vägande skäl för att sätta igång en genomgripande sanering och ombyggnad av teaterhuset. För det första visade undersökningar som gjordes att det fanns en risk för att den grund huset stod på inte längre skulle hålla. Detta i sin tur berodde på att de träpälmar som huset vilade på hade murknat. Tidigare beräkningar gav också en antydning om att huset under årens lopp visat en oroväckande dragning åt Runebergsstatyn i Esplanadparken.

Ett annat skäl var att det Saarinen-Eklundska teaterhuset höll på att bli 70 år gammalt, och var i uppenbart behov av en genomgripande ombyggnad. Ett tredje skäl var att utrymmena i huset inte var rationellt och ändamålsenligt utnyttjade och att logistiken i huset var hopplöst föråldrad. I och med att en förstärkning av husgrunden automatiskt innebar mycket omfattande rivnings- och ombyggnadsarbeten, öppnade detta för att samtidigt också göra andra påkallade ändringar och moderniseringar i huset.

År 2006 beslöt Teaterstiftelsen att sätta igång den byggnadstekniska och ekonomiska förplaneringen av ombyggnadsprojektet och 2009 beslöt stiftelsen att sätta igång projektet. Som arkitekt engagerades arki-

tekten Stefan Ahlman och som byggherrekonsult Haahtela-yhtiöt med professor Yrjänä Haahtela och Eero Kiljunen i spetsen. En byggnadskommitté tillsattes, bestående av Karl Stockmann, Lasse Koivu och Tom Holmström från stiftelsens sida, Johan Storgård från Garantiföreningen och Tuulikki Terho från Undervisnings- och kulturministeriet. Det stora oavlönade arbete byggnadskommittén, och inte minst dess ordförande Karl Stockmann, utfört kan inte över-skattas. Också teaterns personal har med liv och lust och, trots diverse vedermödor under exilen till Alexandersteatern, utan ljudligt knorr deltagit i planeringen och genomförandet av projektet. Byggnadsarbetena kom igång i maj 2010.

Kostnads-kalkylen höll

Projektet har varit dyrt, mycket dyrt. Kostnads-kalkylen vi hade när projektet satte igång var femtio miljoner euro. Det är väldigt mycket pengar, men vi är å andra sidan mycket lättade över att kalkylen har hållit. På grund av en mycket stor välvilja från statens sida – här är det på plats att särskilt nämna dåvarande kulturminister **Stefan Wallin** – och från Helsingfors stads sida – här bör stadsdirektör **Jussi Pajunen** nämnas – samt från ett antal stiftelsers, fonders, föreningars, företags, andra samfunds och privatpersoners sida, har det varit möjligt att bringa samman en summa som tillsammans med den egna finansieringen uppgår till nästan detta belopp. Ett visst finansieringsunderskott återstår dock fortfarande.

Vad blev då resultatet av denna stora satsning? Det kan alla teaterbesökare idag ta del av! Eller på sätt och vis inte, för det mesta av det publiken faktiskt ser, är arvet från Benois och Saarinen-Eklund, men i uppsats skick. Stora salongen har visserligen fått 200 nya platser, men den är i huvudsak likadan som i Benois teater. Det samma gäller övre publikfoajén. I nedre publikfoajén finns det

hissar som inte fanns där tidigare, men i övrigt är den sig rätt lik.

De flesta av de stora förändringarna är alltså sådana som man inte direkt ser. Praktiskt taget alla icke-bärande väggar i huset, och en del av de bärande väggarna har rivits och byggts upp på nytt. Grunden är ompålad och därmed har de sista spåret av Chiewitz teaterhus försvunnit. Förhoppningsvis står teaterhuset nu stadigt på plats åtminstone de kommande 150 åren.

Utrymmena bakom scenen inklusive artistloger, administrativa utrymmen, verkstäder och ateljéer är helt förnyade och det gäller också logistiken i huset och största delen av scentekniken. Tilläggsutrymmen har tillkommit under scenen och under Skillnaden. Ny är Svenska Teaterns lilla scen, Amos, med upp till 160 platser och med utsikt över Esplanaden, samt studioscenen Nicken, med 70 platser.

Teaterhuset – Ahlmans teaterhus – befinner sig nu i ett bättre, vackrare, präktigare och mer gentilt skick än någonsin tidigare!

Vårt besväret

Var projektet värt mödan och kostnaderna? Vi som deltagit i projektet tycker det naturligtvis och vi hoppas att alla besökare framöver delar vår uppfattning.

Vi är mycket tagna över det engagemang, i vissa fall entusiasm, och det stöd – såväl pekuniärt som i många andra former – som vi har fått motta för projektet från väldigt många olika håll. Bidrag och löften om bidrag till finansieringen av renoveringskostnaderna har erhållits av staten, Helsingfors stad och Grankulla stad, Aktiastiftelsen i Esbo-Grankulla, Aktiastiftelsen i Vanda, Eugene, Elisabeth och Birgit Nygrens stiftelse, Föreningen Konstsamfundet, Stiftelsen Emilie och Rudolf Gesellius fond, Stiftelsen Tre smeder, Svenska folkskolans vänner, Svenska Kulturfonden, Waldemar von Frenckells stiftelse, William Thuringss stiftelse,

telse, Förvaltningsbolaget Aalto Ab, Hartwall Capital Oy Ab, Kolster Dy Ab, Oy The English Tearoom Ab, Oy Veho Group, Oy Wintros Ab, Rettig Capital Oy Ab, Svenska småbruk och egna hem Ab, Felix Björklund, Paul Ehrnooth, Lena och Mikael Liljus, familjen Paulig, Karin och Heikki Pentti, Ann Rosenlew, Carola Teir-Lehtinen samt tre personer som önskat förbli anonyma. Utan er allas insats hade projektet inte kunnat genomföras.

Förhoppning är att förutsättningarna nu skall vara för handen för Garantiföreningen att från en stabil grund svinga den svenska scenkonsten i Finland mot än högre höjder.

Och med detta menar vi det samma som man vid invigningen av Chiewitz teaterhus för 152 år sedan avsåg, då man vigde huset åt *det Sanna, Goda och Sköna, åt Dikten, Sången, Åran och Fosterlandet*.

RABBE SANDELIN

RABBE SANDELIN

Västankvarn blev deras kungarike

En Askungesaga på 1800-talet

Där hänger de i förgyllda ramar på en vägg i kanslibyggnaden på Västankvarn gård. Fotoatelier Nyblin har förevigat deras drag, varsamt softade som tidens porträttkonst föreskrev. Hon är klädd i mörk klänning med vit krage, och har ett pärlband runt halsen. Håret är elegant uppsatt med ett broderat hårband. Också han bär mörk kostym med hög vit skjortkrage med en kravatt som nästan täcks helt och hållet av hans präktiga svarta skägg.

Man skulle kunna tro att makarna **Lina** och **Wilhelm Sandell** har växt upp med anor av kulturell förfining. Men så är det inte alls. Bådas liv var en Askungesaga. Prinsen och prinsessan, som inget kungarike hade, skapade själva ett sådant.

Förklaringen till att deras porträtt finns på Västankvarn står att läsa i ett gåvobrev som hänger mellan dem på väggen i glas och ram. Men för att finna de bakomliggande orsakssammanhangen får vi söka oss tillbaka i tid och rum till 1800-talets Ekenäs. Askungesagan visar sig vara fylld av passion och dramatik.

V I ÄR PÅ BESÖK på Västankvarn gård där verkställande direktör **Torsten Lindqvist** vänligt tar emot oss. Han visar oss gåvobrevet i vilket Wilhelm och Lina Sandell, som ägde Västankvarn gård i Ingå från år 1876, förklarade att deras vilja var att gården med alla inventarier efter deras död skulle doneras till Nyländska avdelningen (dagens Nylands nation) vid Helsingfors universitet.

Wilhelm och Lina var barnlösa och engagerade sig i folkupplysningsarbetet i kommunen. Särskilt intresserade de sig för folkskolan och för folkhögskoleidén. Det var därför naturligt att de ville donera gården till

Nyländska avdelningen. Avdelningens kurator, dr **Edvard Westermarck**, ivrade energiskt för folkhögskolesaken och i slutet av 1800-talet bedrev studenterna ett intensivt folkbildningsarbete ute i de svenskspråkiga bygderna, helt i enlighet med makarna Sandells intressen.

Possessionaten Wilhelm Sandell dog år 1892 bara 50 år gammal. Lina Sandell verkställde snart därefter donationen. Den 1 november 1894 överlät hon sin egendom med alla byggnader och alla levande och döda inventarier till avdelningen. Egendomen omfattade förutom Västankvarn, Skräddars,

De vackra porträtten av Lina och Wilhelm Sandell.

Skallas, Bengts och Grufvas.

Redan år 1895 kunde en folkhögskola öppnas på gården.

Makarna Sandells uttryckliga vilja var att undervisningen skulle vara knuten till landsbygden – man skulle ge undervisning i ”på landsbygden nödiga kunskaper”.

En kärlekshistoria

Vem var då Gustaf Wilhelm och Lina Sandell? Deras väg till Västankvarn gård finns återberättad i del IV i serien *Ekenäs stad och Bygd*, en samling historier och berättelser från Ekenäs med omnejd (utg. 1931–1938). Under den fantasilösa rubriken ”Ekenäs och Västankvarn” skriver **Jonatan Reuter** om deras fantastiska kärlekshistoria. Verkligheten kan ibland vara underbarare än dikten!

Jonatan Reuters uppgiftslämnare var fru **Hilda Fager**. Hilda Fager (1851–1934) hade själv känt eller träffat många av personerna i den historia som skulle växa fram. Hon var sekreterare för Fruntimmersföreningens i Ekenäs i 40 år, och blev också hedersleda-

mot i föreningen. Man kan anse henne som en pålitlig källa, men i vissa sammanhang verkar hon maliciös och drar kanske förhastade slutsatser.

Med många utvecklingar

Vid ryska tidens början innehades apoteket i Ekenäs av **Carl Bäcker**. Hans apoteksgård låg vid Stora Kyrkogatan. Bäcker hade till och med en täppa som han hade låtit upp- och med en täppa som han hade låtit upp- och med en täppa som han hade låtit upp- arbeta till en botanisk plantering.

Efter Carl Bäckers död år 1831 sköttes apoteket för stärbhusets räkning av sonen **Bror Gustaf Bäcker**. Han var inte så intresserad av apoteksverksamheten, och så småningom anhöll han om att få skriva sig som köpman i Ekenäs i stället.

Carl Bäcker var förmögen, och kallades för rika Bäcker. Vid den stora branden i Ekenäs år 1821 gjorde han ansenliga förluster, men tycks ändå ha haft en hel del att ge i arv åt sina barn.

Förutom Bror Gustaf Bäcker fanns i familjen åtminstone fem döttrar – **Josepha**,

Fredrica, Elisabeth, Ulrice och Caroline. De två sistnämnda var engagerade i Fruntimmersföreningen, som var en mycket ansedd förening bland högreståndskvinnorna i Ekenäs. De satt i direktionen för föreningens småbarnsskola/flickskola där Caroline var kassör under många år.

Av de fem flickorna var det bara Ulrice som gifte sig. Hennes man blev stabskapten **Gottfried Sitoin**.

Carl Bäckers förmögenhet delades mellan hans barn. De fem systrarna Bäckers blev på så sätt förmögna och ekonomiskt oberoende. Apotekshuset vid Stora kyrkogatan var i familjen Bäckers ägo. Ett stort och ståtligt hus med valmat tak vid Kyrkogatan ägdes av yngsta systemen Caroline Bäckers. Där bodde hon och de ogifta systrarna.

Enligt Hilda Fager var fröknarna Bäckers en smula originella. De var ju förmögna och självständiga och kunde göra vad som föll dem in, något som var högst ovanligt för kvinnor i mitten av 1800-talet.

Caroline Bäckers var den som mest rörde sig ute i stadslivet. Hon lär ha varit godmodig och gladlynt ”med glittrande smala ögon” som det sades. Hon var född år 1823.

Fredrica Bäckers igen ägde Horsbäck gård i Snappertuna. Åtminstone om somrarna tillbringade systrarna Bäckers en del av sin tid där.

Drängen som blev handelsman

Gustaf Wilhelm Sandell var dräng på Horsbäck gård. Wilhelm, som han kallades, skulle hjälpa till med arbetena på gården och också forsla ved till stadsgården i Ekenäs samt hjälpa till med andra arbeten.

Wilhelm var född år 1842. Enligt kyrkböckerna föddes han i Ekenäs av en ogift mor. Modern gifte sig år 1856 och fick då efternamnet Sandell. Om mannen hon gifte sig med var biologisk far till Gustaf Wilhelm framgår inte, men härefter är också Wilhelms efternamn Sandell.

Systrarna Bäckers var förtjusta i den unga Wilhelm. Han blev ett välkommet sällskap för dem.

Hilda Fager antyder att Caroline var förälskad i den 20 år yngre Wilhelm och tänkte sig ett giftermål med honom trots ålderskillnaden. Men i korta uppgifter om Horsbäck gård som jag hittat på nätet, sägs att fröknarna Bäckers betraktade Wilhelm Sandell som sin fosterson. Det låter mera plausibelt, eftersom Wilhelm var väldigt ung, nästan bara ett barn, då han började förekomma hos Bäckers.

Alltnog avancerade Wilhelm Sandell hos damerna Bäckers. Först hade han skrivits in som dräng hos systrarna. År 1860, då Wilhelm fyllde sjutton år, var hans titel bokhållare.

Han måste ha fått gå i skola eftersom han bevisligen kunde handskas med räkenskaper. I Ekenäs fanns på den tiden en elementarskola för pojkar med tre lärare och ett eget hus. Skolplikten hade inte ännu införts, men det var vanligt att pojkar fick gå i skola åtminstone några år. För flickor ur de lägre klasserna fanns bara Fruntimmersföreningens flickskola för arbetareklassens barn.

Punschen botade?

Den unga bokhållaren Wilhelm blev sjuk i en åkomma som ansågs vara allvarlig och systrarna bekostade åt honom en resa till södern, till Rivieran, där han skulle få bot.

Hilda Fager kan inte låta bli att ironiskt anmärka, att därifrån kunde han snart återvända efter att ha blivit kurerad med varm punsch...

Systrarna Bäckers ville nu att Wilhelm skulle få ytterligare utbildning och sände honom till Åbo där han genomgick en handelskurs.

Så kom dagen då Wilhelm blev myndig och igen trädde Bäckers till. Systrarna köpte ett handelshus i Ekenäs åt honom, en gård i två våningar vid hörnet av Niko-

Av systrarna Bäckers fick Wilhelm Sandell en gård i hörnet av Stortorget och Nikolaigatan (nuvarande Rådhusorget och Gustaf Vasas gata). Denna pennteckning visar en vy av Stortorget. Huset i två våningar mitt i bilden torde ha varit Wilhelm Sandells köpmannagård.

laigatan och Stortorget (nuvarande Gustaf Vasas gata och Rådhusorget). Där började Wilhelm Sandell med affärsverksamhet och skrivs nu in i kyrkoboken som in- och utrikeshandlande.

Hilda Fager berättar att det allmänt i staden sades att det egentligen var fröken Caroline som var den drivande kraften och som måhända hade vissa avsikter med detta ”för sitt eget hjärtas räkning.”

Nog måtte det ha skvallrats i Ekenäs-societeten!

Flera medspelare i historien

Persongalleriet är ännu inte fullständigt. In i historien stiger ett barnlöst par, en mycket ung kvinna med ett litet barn, samt en sjökaptan.

Till Ekenäs hade flyttat **Johan Fredrik Möller**, gift med **Stefanie Louise Ljungberg**. De var båda hemma från Kristianstad i Sverige. Johan Möller bedrev affärsverksamhet med titeln in- och utrikesdepothandlande. Han var också director musices, orgelnist

och klockare, sånglärare, bokhandlare, och en händig och praktisk man därtill. I en annan berättelse i *Ekenäs stad och bygd* skriver Jonatan Reuter att Johan Möller var en originell person med många intressen. Ett av dem var blomsterodling.

En sjuttonårig flicka födde ett barn år 1842, en flicka som var så liten och svag att hon måste nöddöpas. Flickan döptes till **Carolina Johanna** och adopterades av paret Möller som inte hade några egna barn. Den sjuttonåriga biologiska mamman är sedan dess för alltid borta ur historieböckerna.

Adoptivföräldrarna gav Carolina Johanna, eller Lina som hon kallades, en god uppfosturan. Hon lärdes att spela piano och sjunga. Lina var begåvad och duglig, skicklig i alla slag av handarbeten. Dessutom var hon nätt, glad och behaglig.

Lina Möller blir Lina Nyberg

Lina Möller gifte sig tidigt med sjökaptanen **Albert Nyberg**. Den mesta tiden av de sju år de var gifta var han ute och seglade på

de sju haven.

Lina Nyberg bodde ensam i en liten gård vid Södra Strandgatan. I hemmet sysslade hon med försäljning av egna handarbeten. Hon broderade och sydde på stramalj och gjorde pärlarbeten. Dessutom stickade hon. Det var rätt ovanligt att en kvinna vid den tiden kunde försörja sig själv, men det gjorde Lina Nyberg med sina handarbeten.

Tydligt kände hon sig ensam. Det sågs att det i ett fönster i gården på Södra Strandgatan fanns en fönsterpost med sju knappnålar, en knappnål för varje år som maken och sjökaptenen varit borta.

Systrarna Bäcker vill ha sällskap

Systrarna hade gjort så mycket för sin före detta dräng Gustaf Wilhelm att de i gengäld förväntade sig att han skulle sällskapa med dem i deras hem. Men Sandell hade på unga mäns vis fått smak för uteliv. Nu hade han vistats både på Rivieran och i Åbo och ansåg sig antagligen vara en världsvan man. Bäckers var rädda för att Wilhelm skulle frestas till alltför stora vidlyftigheter, det skulle inte vara bra för hans affärsverksamhet. Dessutom saknade de hans sällskap.

Damerna fann på råd som skulle visa sig bli omvälvande för alla inblandade.

Systrarna Bäcker vände sig till Lina Nyberg, som visserligen var gift men ändå för det mesta ensam, och bad henne komma med på de kvällssamkväm som de ordnade både i stadsgården och på Horsbäck gård.

Lina Nyberg var tjuogoett år yngre än Caroline Bäcker, men hon satt redan i Fruntimmersföreningens direktion. Hon verkade också under en tid som lärarinna i Fruntimmersföreningens småbarnsskola.

Uno Cygnaeus, folkskolans fader, bodde ett par år i början av 1860-talet i Ekenäs. Han utarbetade reglerna för Fruntimmersföreningens småbarnsskola och han undervisade också unga damer från Ekenäs i den tidens moderna pedagogik. Eftersom Lina

Nyberg anställdes som lärare är det möjligt att också hon fått undervisning av Cygnaeus. Kanske att det var en av orsakerna till att hon i sitt framtida liv som godsägarfru vurmådde för folkskolan.

Wilhelm och Lina trivdes bra i varandras och fröknarna Bäckers sällskap. Så fortsatte livet något år och så blev Fredrica Bäckers (hon som ägde Horsbäck gård), allvarligt sjuk. Hon trodde att hon inte hade långt kvar och skrev därför över gården på Wilhelm Sandell. Den ursprungliga idén var att Fredrica skulle återfå gården om hon blev frisk. Så kunde dock inte överlåtelsetexten skrivas, och nu blev Wilhelm Sandell också godsägare.

I mitt tycke hade Fredrica och Caroline Bäcker en förvånande stor frihet att handla och vandla själva, utan att till exempel brodern Bror Gustaf lade sig i deras affärer. Att de skrev över så mycket egendom på Wilhelm Sandell tyder i mina ögon på att de skulle ha betraktat honom mera som en son än som en tilltänkt make.

På rymmen

Lina Nyberg och Wilhelm Sandell var jämnåriga. De var unga. Wilhelm var en ståtlig yngling och Lina var nått och glad. Det var naturligt att de blev förälskade i varandra då de ständigt umgicks. I all hemlighet blev de ett par. (Hur man nu kunde smyga med sådant i den tidens lilla Ekenäs.) Männe det inte tisslades och tasslades på kafferep och bjudningar!

Så hände det förskräckliga att Lina Nyberg och Wilhelm Sandell rymde tillsammans.

Enligt Hilda Fagers uppgifter reste de först till Petersburg, sedan till Tyskland och därifrån till Malmö i Sverige. I Malmö träffade de "av en händelse" på sjökaptens Nyberg, Linas man.

Det är osannolikt att det var fråga om en slump. Förmodligen var det så att Lina helt

Gården vid Stora Kyrkogatan i Ekenäs som Caroline Bäcker ägde och där Wilhelm Sandell var en kär gäst.

enkelt ville träffa honom för att ordna med skilsmässa – och skilsmässa blev det.

Lina Möller blir Lina Sandell

Från Malmö reste Wilhelm och Lina till Stockholm där de gifte sig år 1872.

Nu var de lagligt vigda, men pratet och skvallret i Ekenäs om parets bravader fortsatte naturligtvis. Fröknarna Bäcker var upprörda. De ansåg med rätta att Wilhelm Sandell och också Lina hade svikit dem.

Lina och Wilhelm Sandell kunde inte slå sig ned i Ekenäs igen. Wilhelm sålde den handelsgård han fått av systrarna Bäcker och också Horsbäck gård som han fått av Fredrica Bäcker.

Visst var det ett ekonomiskt svek av stora mått och än i dag upprörs människor över hans uppförande mot sina välgörare.

Jag upprörs inte över kärleken, men över att Wilhelm, som fått så mycket hjälp av systrarna Bäcker, kallt sålde bort den egendom han fått och skulle förvalta. Många gånger har jag undrat över om Wilhelm Sandell någonsin senare träffade till exempel Caroline Bäcker och kunde förklara sina handlingar för henne.

Ett lyckligt slut

Det finns dock en fortsättning på historien som är betydligt ljusare.

För de pengar makarna Sandell fått genom försäljning av gården i Ekenäs och Horsbäck gård i Snappertuna köpte de Västankvarn gård i Ingå. De ville bort från skvallret, ut i obygd. Wilhelm blev en god jordbrukare, och förkovrade gården. Han täckdikade och tog upp nyodling. Han del-

tog i det kommunala livet i Ingå socken och var till och med en kort period lanttagsman. Eftersom han inte själv hade haft möjligheter att utbilda sig på det sätt han ansåg att han behövde, ivrade han varmt för skolverksamhet och utbildning.

På Västankvarn lär han personligen ha samlat traktens barn för att lära dem läsa och skriva.

Lina intresserade sig för konst, litteratur och musik och delade makens intresse för utbildning. Vad gårdens skötsel beträffar var hon speciellt intresserad av ladugårdshanteringen. Makarna Sandell skapade den över hela västra Nyland kända såkallade Västankvarn-kostammen, en blandning av *ayrshire* och *angler*. Gårdens kreatursbesättning ansågs vara en av de bästa i södra Finland då Lina Sandell avträdde gården år 1894.

Lina och Wilhelm Sandell fick inga barn. Folkhögskoletanken var deras skötebarn och så uppstod tanken på en donation av makarnas egendom till Nylands nation. Att Wilhelm Sandell dog så plötsligt och oväntat år 1892, gjorde att fru Sandell önskade genomföra sin mans vilja så fort som möjligt. Donationen skedde den 1 november 1894. En understödsförening för Västankvarn skolor bildades, där Lina Sandell satt med åren 1894–1899.

Då folkhögskolan invigdes den 1 december 1895 var det en stor fest. Kuratorn Edvard Westermarck höll hälsningstalet och berättade om skolans tillkomst. Sedan vände han sig till Lina Sandell och framförde Nyländska avdelningens förnadsfulla tack för hennes donation. Lina Sandell bodde kvar i kaktärsbyggnaden på Västankvarn. Hon avled år 1901. Makarna Sandell är begravda på kyrkogården i Ingå.

Med tanke på Lina och Wilhelm Sandells bakgrund som fattiga barn till ogifta mödrar och en barlast av att alltid ha fått leva på andra människors "nåd" (hur frikostig den än

må ha varit), förstår jag väl deras brinnande intresse för folkbildning.

Visst kan man säga att Carl Bäckers pengar till sist kom till nytta och att makarna Sandell ändå väl förvaltade sitt pund, om än inte på det sätt som systrarna Bäcker hade väntat sig.

Makarna Sandell är begravda på kyrkogården i Ingå.

I den vita byggnaden i bakgrunden bodde Lina och Wilhelm Sandell under sin tid på Västankvarn. Byggnaden har genomgått restaureringar.

VÄSTANKVARN FÖRSÖKSGÅRD LIGGER I Ingå ca 60 km väster om Helsingfors och ca 12 km från Karis centrum i nuvarande Raseborg. Gården fungerar sedan 2003 som ett undervisningsjordbruk.

Gården ägs fortfarande av Nylands nation vid Helsingfors universitet, som upplåter gården för undervisnings- och försöksverksamhet för naturbruksprogrammen vid Yrkehögskolan Novia.

Gården har helt egen förvaltning och ekonomi inom ramen för Understödsföreningen för Västankvarn skolor där Nylands na-

tion och dess fastighetsbolag är enda medlemmar.

Man bedriver dessutom lantbruk med mjölkproduktion, skogsbruk, gårdsturism och uthyrning av fastigheter.

Av information på nätet framgår att stationen erbjuder spannmålsanalyser, försöksodling av spannmål och oljeväxter i sydfinländska förhållanden, växtskydds försök, sortförsök, full service från planering till färdiga analyser och rapportering, kost och logi samt föreläsningstrymmen.

Skriftliga källor:

Brenner, Alf: Ingå Fagervik Degerby, del I. Karis tryckeri, 1985
Cederlöf, Johannes: Ekenäs stads historia, del III. Ekenäs tryckeri, 1985
Ekenäs Stad och Bygd, del IV, sammanställd av Jonatan Reuter. Ekenäs tryckeri, nytryck 1992
Framsynta fruntimmer i Ekenäs. En berättelse över Fruntimmersföreningen i Ekenäs – stadens äldsta förening, sammanställd av Gun Spring. Fruntimmersföreningen i Ekenäs r.f., 2007

Lindberg, Johan: Västankvarn 100 år. Studentprojektet som blev yrkesskola. Ekenäs tryckeri, 1993

Västankvarn. Skolor och egendom 1895–1935. Ekenäs tryckeri, 1935

Elektroniska källor

Kyrkböcker från Ekenäs, Ingå och Snappertuna, åtkomst via nätet (tack till Anita Valtonen, som hjälpt mig)

Uppgifter om Horsbäck Gärd, åtkomst via nätet

Uppgifter om Västankvarn försöksgård, åtkomst via nätet

Muntliga källor:

Lindqvist, Torsten

Alaska och bildningen i Finland på 1800-talet

DET DRAMATISKA FINSKA KRIGET 1809 skar med en gång av Finlands uråldriga band med Sverige och landet kom därefter att ingå i det mäktiga ryska riket i ett drygt århundrade. Den ryska tiden var trots allt ingen dålig period för Finland, snarare gynnades landet av sin speciella autonoma ställning. Det ryska imperiet var mäktigt och sträckte sig över två kontinenter och tre världsdelar. I dess skugga blomstrade det politiska, ekonomiska och kulturella livet i Finland. Romantiska fosterländska tankar klingade i **Runebergs** heroiska strofer och **Elias Lönnroth** reste vida omkring i fjärran Karelen för att samla finska folkdikter till ett nationalepos som vittnade om det finska folkets uråldriga anor och därmed bekräfta dess värde bland andra nationer och folkslag.

Det ryska imperiet synbart gränslösa landområden öppnade nya horisonter för militärer, tjänstemän, kunniga hantverkare och sjömän. Finländare sökte sig till den närbelägna staden St. Petersburg, till hamnstäderna i ryska fjärran östern och ända till Alaska. Alaska utgjorde det sista ledet i det ryska imperiets expansion österut. Ryssar-

nas expansion till Nordamerika var inte styrd av myndighetspersoner utan kan beskrivas som oplanerad. Den hade inletts av en strid ström skrupellösa och hårt beväpnade pälsjägare som anlände till den Aleutiska ökedjan från hamnstäderna i Sibirien. Ursprungsbefolkningen ansattes svårt av dessa råa män, men laglösheten upphörde dock med tiden och förvaltningen av det nya landområdet tilldelades år 1799 till det nygrundade Rysk-amerikanska kompaniet. Kompaniets verksamhet påminde i mycket om statsmakten, och med tiden kom den att bli ett allt mer byråkratiskt maskineri. Kunniga finländare fann anställning som snickare, sjömän, befäl, tjänstemän och i två represser även som guvernörer.

Den koloniala huvudstaden Sitka eller Nya Archangelsk på ön Baranov blev en viktig ort för finländarna i Alaska. Staden hade en starkt ryskt prägel och kring mitten av 1800-talet bestod befolkningen av cirka 500 kompanianställda tjänstemän, försäljare, förmän, yrkesarbetare m.m. Tillsammans med deras familjer uppgick befolkningens mängden till omkring 1200 personer. Kolonister-

Målning över Sitka kring 1840, Magnus von Wright. I privat samling.

na trängdes på de smala och leriga gatorna som slingrade sig fram kring otaliga små träkojor. En av gatorna var klädd med bräddor, den gick från hamnen tvärs genom staden upp för en kulle. Uppe på kullen hade guvernören sitt residens, som med sin storlek dominerade alla andra byggnader i staden, även den ortodoxa kyrkan.

Sitka-kolonin levde i ett ständigt hot från dess nära grannar, tlingiterna. Kolonin hade grundats av den barska guvernören Alexander Baranov 1805, och hela episoden hade varit en synnerligen blodig affär. Freden mellan ryssarna och tlingiterna var därmed ingen självklarhet. Tidvis blossande oroligheterna upp mellan kolonin och de krigiska grannarna. En palissad omgärdade kolonin och avskilde den europeiska staden från omgivningen. Tlingiterna var för det mesta fredliga och de bidrog till kolonins fortlevnad genom att förse ryssarna med mat och handelsvaror. Tlingiterna gynnades även av kolonin eftersom de fungerade som mel-

lanhänder i handeln mellan andra folkgrupper på fastlandet. Samtidigt hotades freden av en maktobalans mellan de olika klanerna och grupperingarna inom tlingitsamhället. Guvernören samt den ortodoxa kyrkans ledare tvingades ofta ingripa för att lugna ner dessa interna stridigheter som uppstod bland tlingiterna.

I hamnen i Sitka fanns ett byggnadskomplex i två våningar som inhyste en kvarn och många olika verkstäder. Därtill fanns det ett skeppsvarv med diverse lagerbyggnader för master och segeltyg m.m. Vimlet i hamnen genomsyrades av fräna och avstötande dofter. Lukten av ruttet fisk, sälspäck, tjära och rök tillsammans med sorlet av finska, tyska, svenska, ryska, och aleutiska språk mötte alla nya kolonister som anlände till Sitka.

Längs med kajen låg tiotalet skinnklädda kajaker som användes för den interna transporten inom hamnområdet och för jakt och fiske av aleuterna. Aleuterna kom från ön Kodiak och den Aleutiska ökedjan och an-

En aleut paddlar i sin kajak med den ryska skeppet "Rurik" i bakgrunden. Louis Choris 1817.

svarade för en hel del viktiga funktioner för kompaniet. Aleuterna var kompanianställda och bodde innanför kolonin eftersom tlingiterna uppfattade dessa som arvsfiender. Aleuternas jakt på havsuttrar med kajaker och harpuner försåg kompaniet med dyrbara pälsar för handeln med Kina. Päls-handeln utgjorde stommen i den ryska koloniala ekonomin och den stegvis avtagande pälsnäringen var en bidragande faktor till att den ryska tsaren beslöt att sälja kolonin till USA 1867.

Det ryska språket dominerade i staden och majoriteten av stadens befolkning var kreoler, d.v.s. ättlingar till ryska män och infödda kvinnor. En skola i närheten av hamnen utbildade kreolbarn, av vilka de främ-

sta eleverna valdes ut för vidareutbildning inom navigation. Det rådde en stor brist på kunnig arbetskraft i kolonin och därför satte kompaniet på att utbilda behövlig arbetskraft på ort och ställe.

Samhället i Sitka var väldigt hierarkiskt och de högre stående medlemmarna i kolonin bildade en skild societet. Umgänget kretsade kring guvernörsresidenset, klubben i Sitka och guverner **Arvid Adolf Etholén** med makan **Margaretha Etholén**. Gemensamma baler, festligheter och teateruppvisingar bröt vardagens tristess. Interna intriger och sociala spänningar uppstod kontinuerligt och upplevda orättvisor ventileras flitigt i privata dagböcker och brev till hemlandet. En del brev och underrättelser från

Guvernör Arvid Adolf Etholén. Målning i privat ägo.

Margaretha Etholén, född Sundvall. Målning i privat ägo.

Sitka publicerades i finska tidningar och bidrog till ett stort intresse bland den lärda allmänheten för "landsmännens" liv i fjärran Alaska.

Cygnaeus i Sitka och den finska folkbildningen

"Den dagliga anblicken af och umgänget med människovarelser, stående på de mest olika bildningsgrader, från dem på den lägsta, nästan fullkomligt djuriska ståndpunkten till några individer med den mest raffinerade, förfinade salongsbildning, verkade hos mig på tanken derpå att uppfostran från hemmet genom hela skol- eller utvecklingsåldern är af omätlig betydelse"

Uno Cygnaeus om livet i Sitka

Många känner till den finska folkskolans faderfigur **Uno Cygnaeus** för hans insatser för uppbyggnaden av det finska skolväsendet. För de flesta ter det sig överraskande att den prästvigda Cygnaeus pedagogiska tankar föddes under hans fleråriga vistelse i Alaska. Cygnaeus inledde ett nytt spår i sitt liv då han i september 1839 steg ombord skeppet Nikolai I i Helsingfors för att resa till Sitka. Cygnaeus hade som uppdrag att organisera en luthersk församling i den koloniala huvudstaden. Ombord fanns flera andra finländare, även Cygnaeus arbetsgivare, den nyutnämnda guvernören för Alaska, Arvid Adolf Etholén. Etholén hade under sitt korta besök till hemlandet gift sig med den unga societetsdamen, Margaretha Sundvall, som följde med på resan.

Andelen finländare och lutheraner i Alaska var i stadig ökning och därför uppstod ett behov att inrätta ett lutherskt samfund i kolonierna, oavsett den ryska ortodoxa kyrkans motstånd. Den ryska statskyrkan upplevde den lutherska tron som ett hot mot stabili-

teten i kolonin och särskilda regler förbjöd lutheraner att sprida sin religion bland urbefolkningen. Cygnaeus anlände till Sitka 1840 och tog itu med bygget av den lutheriska kyrkan som invigdes tre år senare.

Cygnaeus' varma förhållande till den djupt troende guvernörskan Margaretha medförde att han också blev engagerad i den av paret Etholén grundade nya flickskolan. Margareta ansvarade för den praktiskt inriktade utbildningen i skola eftersom hon hade tidigare arbetat som lärarinna i hennes morbrors, **Odert Henrik Gripenbegs**, barn- och flickskola i Helsingfors. Gripenberg var en pedagogisk pionjär i Finland, han hade studerat i Schweiz under den banbrytande pedagogen **J.H. Pestalozzi** och dessa pedagogiska tankar bars vidare av Margareta till fjärran Alaska.

Alkoholmissbruket och fattigdomen florerade i kolonin, därmed fyllde de koloniala skolorna en viktig social funktion och var av avgörande betydelse för kolonins fortlevnad. Utbildningen hade en praktisk inriktning eftersom barnen i kolonin var okunniga i de flesta livsområden. Barnens mödrar kände inte till europeiska vanor och kunde därmed inte anpassa barnen till det urbana livet i kolonin. Förmågan till självhushållning prioriterades av det rysk-amerikanska kompaniet som var alltjämt beroende av importerade matvaror och tlingiternas förmåga att underhålla kolonin.

Den Etholénska flickskolan utbildade bland annat i hushållning och sömnad. Samtliga pojkar i kompaniskolan lärde sig läsa och skriva, och utöver den teoretiska utbildningen fick eleverna praktiska läroämnen då de gick som gesäller hos någon av de yrkesgrupper som fanns i kolonin. Kreolbarnen blev kopparslagare, smedar, timmermän, snickare etc. För paret Etholén och i synnerhet Margaretha var bildningsarbetet en hjärtesak. Margareta grundade tre folkskolor under sin livstid, den första i Sitka 1840 och

Prästen och pedagogen Uno Cygnaeus.

den sista i Elimäki Tavastby 1965.

Förhållandena i Sitka återspeglas senare i Cygnaeus personliga hållning på folkutbildningen. Cygnaeus ansåg att undervisningen utöver teori även skulle omfatta läroämnen som praktiska ämnen som slöjd och trädgårdsarbete. Detta förvånade många av Cygnaeus samtida, särskilt då undervisningen i utländska folkskolor var begränsad till enbart teoretiska ämnen. Den tidiga pedagogen Pestalozzi hade visserligen lyft fram behovet av praktiskt inriktad undervisning men blivit förbisedd på denna punkt. Cygnaeus bevittnade den konkreta nyttan av den praktiska undervisningen i Alaska och anpassade dessa läroämnen till finska förhållanden. Den finländska folkbildningen kunde ha antagit en väldigt olik form vore det inte för Cygnaeus tidiga engagemang i erfarenheter från bildningsarbetet i Alaska.

De etnografiska samlingarna

Den finländska dolda kolonialismen i ryska Alaska resulterade i att en massa etnografiska föremål transporterades till hemlandet. Orsaken till detta var det vetenskapliga intresset som florerade kring föremålen. De finländska akademiska anorna fortsatte att vara djupt rotade i det gamla moderlandet även under den ryska tiden. Den vetenskapliga mångsysslaren **Carl von Linné** och hans lärjungar hade lotsat det svenska akademiska tänkandet i nya banor under 1700-talet. Linné utnyttjade sina elever för att resa omkring i världen och under dessa resor samla exotiska föremål och naturalier till Uppsala universitet. Dessa artefakter var inte längre enbart kuriositeter för nyfikna åskådare utan representerade olika verkligheter som kunde förstås och undersökas genom vetenskapligt tänkande. Det enskilda föremålet representerade en oändlig potential för vetenskaperna. Linnés lärjunge i Åbo, **Per Kalm**, företog en växtinsamlingsresa till Nordame-

rika och fick i första hand uppleva hur indianska näverkanoter tillverkades och utnyttjades i vildmarkerna. Kalms observationer resulterade 1753 i en avhandling av hans elev **Anders Chydenius** om den Nordamerikanska näverkanotens möjligheter att främja det finska näringslivet.

Intresset för Nordamerikanska föremål bland finska akademiker var alltså ingen ny företeelse. 1820 uppmärksammade tidningspressen i Åbo vilka omfattande och exotiska samlingar ryska upptäcktsresanden i Alaska medförde till museet i St. Petersburg. Kort därefter framfördes nya tankar om hur Nordamerika och Grönland befolkats av finska folkstammar som vandrat genom Asien till Nordamerika av den tyska historikern **Karl von Rotteck**. Dessa tidiga hypoteser spreds genom tidningspressen till Åbo 1824. Det var knappast något sammanträffande att Åbo Akademi erhöll de första etnografiska föremålen från Alaska kort därefter, i form av en donation av kap-

Aleutisk man och hans verktyg, Levashev 1768.

Teckning över Sitka kring 1820 från *La Corvette Senavine*.

ten Etholén. Den unge Etholén hade delvis av plikt känsla och delvis för att utmärka sig själv samlat på en ansevärd mängd föremål från de Aleutiska öarna som han frikostigt donerade till universitetet. Föremålen i Åbo förstördes dock året därpå i samband med den stora branden och universitetet flyttade därefter till Helsingfors. Etholén fortsatte dock med att samla och donera föremål till universitetet och hans rikliga donationer kom att utgöra stommen i den s.k. Etholén-samlingen.

Etholéns förebild inspirerade även andra finländare i rysk tjänst i Alaska. Många följde hans exempel och deltog i insamlingen av föremål och naturalier till hemlandet. Föremålen uppfattades ha ett vetenskapligt värde, men därtill kunde de även uppfattas som statusobjekt och viktiga symboler för den upplevda finländska "storheten" som växte fram ur delaktigheten i den ryska kolonialismen i Alaska. Man bör förstå att Finland vid denna tidpunkt befann sig i ett besvärligt läge gentemot Ryssland. De

intellektuella kretsarna i Finland upplevde den västerländska kulturen som mera tilltalande än den östliga och därmed hamnade landet i kläm mellan östliga och västliga kulturfärer. I övriga Europa ansågs dessutom Finland som ett primitivt och otillgängligt land. Det fanns ett verkligt behov att ändra på denna uppfattning och därmed satsade man på att utveckla Finland till ett bildat och civiliserat land i stil med de övriga civiliserade nationerna i Europa.

Gymnasierna i Finland erhöll många föremål från Alaska genom flera olika mecenater. Åbo Lyceum erhöll en hel del donationer av skeppsredaren **Julin**, men även av andra enskilda donatorer, däribland styrmannen **Hallén**, skänkte etnografiska föremål till skolan. I Tavastehus skänkte gruvingenjören **Hjalmar Furuhielm** en dylik samling till det svenska gymnasiet i staden. Borgå Gymnasium erhöll även en hel del föremål till sina samlingar från Alaska. Den allmänna uppfattningen var att skolor skulle äga egna samlingar av föremål och na-

turalier. Det upplevdes främja den högre bildningen samt förbättra skolornas anseende och rykte. De unika kulturskatter i våra skolor härstammade från flera olika folkslag i Alaska; *Yup'ik eskimåer, Aleuter, Sugpiaq, Dena'ina* och *Tlingiter*.

Även andra minoriteter i det stora ryska riket samlade föremål från kolonierna i Alaska. De sjöfarande balttyskarna utgjorde en betydande minoritet i Alaska. Baltiska befälhavare som **Krusenstjerna, Wrangell** med flera samlade också flitigt på många etnografiska föremål i Alaska. Dessa föremål kom däremot inte att doneras till universitetet eller skolor i stil med den allmänna finländska kutymen. Istället kom föremålen att ingå i insamlarnas egna privata samlingar. Då ägaren avled kunde efterlevande donera dessa till nygrundade museer. I detta avseende skiljer sig Finlands och Baltikums bildningsarbete åt på ett markant sätt.

I glömska

Det finska intresset i Alaska tynade efter att USA köpte de ryska kolonierna i Nordamerika 1867. Därefter föll föremålen delvis i glömska. Detta drabbade i synnerhet gymnasiernas samlingar. I vissa fall kunde kläddräkter från Alaska även användas som kostymer av muntra deltagare i skolbaler och maskerader.

Dessa omfattande samlingarnas betydelse för museivetenskapen är inte helt utan betydelse. Ålänningen och Alaskafararen **Henrik Holmbergs** verk *Ethnographische Skizzen über die Völker des russischen Amerika 1855* utgjorde ett banbrytande arbete inom den tidiga antropologiska forskningen i Finland. Dessa tidiga erfarenheter breddade för den finska kulturantropologins utveckling under det tidiga 1900-talet. Vetenskapsmän som **Edward Westermarck, Gunnar Lantmann** och **Rafael Karsten** pionjerade den antropologiska forskningen på en internationell nivå. Den intellektuella kapaciteten

hos finländska akademiker kunde redan då mäta sig med kolleger i stora kolonialmakterna och vetenskapscentrum i Europa. Det var ingen dålig bedrift för ett land som blev självständigt först 1917.

Finländarnas engagemang i Alaska i mitten av 1800-talet sammanföll med en tidsperiod av nationell uppbyggnad i hemlandet och lärdomarna och erfarenheterna från Alaska berikade ytterligare den intellektuella miljön i Finland. Man kan inte neka till att finländarnas obegränsade tillgång till det ryska riket öppnade nya horisonter och erbjöd unika chanser för kritiskt granskning av det egna landet ur ett större perspektiv. Den säregna historiska parentesen vilket det koloniala livet i Alaska erbjöd den finländska tankeutvecklingen bidrog för sin del till den nationella mognaden genom konkreta satsningar i bildningsväsendet och vetenskaperna.

En sammanställning av skribentens tidigare artiklar finns på <http://abo.acirkademia.edu/MarcusLepola>

Resor i Finland genom tiderna

Illustrationen från Olof Rudbecks verk *Atlantica* (1677) visar honom omgiven av bl.a. Platon, Aristoteles, Tacitus, Odysseus, Ptolemaios, Plutarkos och Orfeus.

DE NORDLIGA DELARNA AV Europa har allt sedan slutet av 1600-talet varit föremål för vetenskapsmäns och forskares intresse. **Olof Rudbeck** d.y. gjorde en vetenskaplig expedition till hyperboréernas Lappland, en resa som han skulle beskriva i ett verk *Lapponia Illustrata*. Manuskriptet förstördes tyvärr vid Uppsala brand 1702.

Lappland var då för Europa lika exotiskt som någonsin Amazonerna eller Ceylon för oss. Den stora vetenskapsmannen **Carl von Linné** gick i Rudbecks spår och gjorde skarpsinniga observationer om den lappländska naturen, den samiska kulturen och människorna där – i ett Lappland där många myter om naturen ännu levde kvar. Som att svalorna inte varje år flyttade söde-

rut på hösten, utan övervintrade på sjöarnas botten och flög sedan på våren ut till skogs. Vissa år trodde man att tusentals lämlar regnade ner från himlen.

Linné fick många efterföljare. Världsresenärer och vandrare fångades av det mytomspunna och exotiska Lappland. De första egentliga turisterna till Nordens ytterkant, till de finska lappmarkerna där ögat når långt över böljande skogslösa tundror, kom efter att Linné gjort sina resor.

Antika grekiska myter om hyperboréerna väckte även den italienska juristens och forskningsresandens **Giuseppe Acerbis** (1773–1846) nyfikenhet. Acerbi var född i Castelfelfredo nära Mantua. Han är känd som den första utgivaren av *Biblioteca itali-*

Ero Järnefelt: Koli. Jämför med turismplanschererna på kommande uppslag.

Giuseppe Acerbi

ana, och författare till den årligt utkommande *Proemio* där föregående års litterära verk sammanfattades.

Den mångsidiga mannen som också blev

diplomat i Österrike var besatt av naturvetenskaper och geografi. Acerbis önskan var att just han skulle vara den första italienaren på Nordkap. Därför deltog han i en svensk expedition till Lappland åren 1798–1799 beledsagad av en ung landsman. I Stockholm anslöt sig den svenske översten **Anders Fredrik Skjöldebrand** till expeditionen. Sällskapet reste norrut till Nordkap via Uleborg, Torneå och Enontekis till landet bakom nordanvinden. Till ödemarkerens vackra scenerier, bäckar, vattenfall, sjöar och floder.

Acerbis inställning till landskapet och folket han mötte färgades av den tidens romantiska idéer. Det är uppenbart att han hos det primitiva lappiska folket väntade sig hit-

ta den perfekta samhällsidyllen. Han sökte den ädla, oförstörda vilden.

Samtidigt som Acerbi i det idylliskt orörda sommarlapplandet blev biten av myggorna antecknade han allt han såg och upplevde. Han berättade hisnande historier om jägare som förlorade sin båt mitt ute på en av de stora lapska sjöarna och sedan fick ta sin tillflykt till ett allt mer krympande isflak. Enligt Acerbi plågades de så av hunger att de gnagade köttet av sina armar medan de såg dödens avgrund öppna sig under fötterna.

Medan han tecknade av landskapet och förundrades över midnattssolen utarbetade han en ingående beskrivning av fåglarna som låter skogarna genljuda av sång som svärmar över kärrmarker och älvar. Fåglar som från alla delar av Europa återvänder till Lappland och flyger miltals och miltals genom rymden för att här bygga sina bon. Han är lyssnaren och iakttagaren och han tecknade ner ett nordiskt Arkadien.

Travels through Sweden, Finland and Lapland to the North Cape in the years 1798 and 1799 (En resa genom Sverige, Finland och Lappland till Nordkap år 1798) utkom i början av 1800-talet och översattes till många språk. Acerbis berättelse är en frisk och välskrivna skildring och ett positivt reportage över naturen i Lappland. I boken berättar han inlevelsefullt också om bastun och bastubadandet, som för första gången beskrevs och illustrerades i litteraturen.

De finnar han mötte var inga vildar. För Acerbi var finnarna fåordiga och hårt arbetande människor som aldrig klagade. Däremot var italienarens syn på samerna nedvärderande och negativ. Deras beteende motsvarade inte alls de föreställningar han hade om den ädla vilden. De föreföll honom vara ett smutsigt och slarvigt pack, vars främsta intresse var brännvin och tobak.

Ur boken får man en bra bild av hur en sydeuropé uppfattade Norden för över två-

hundra år sedan. Acerbi broderade dock ut många stycken i efterhand. Insekterna och fåglarna som finns illustrerade ritade han hemma. Han lär också obekymrat ha plagierat sina medresenärers teckningar.

I Sverige väckte boken nästan skandal. Av någon anledning innehöll den ovederhäftiga och hätska anfall mot svenskarna. Berättelsen förbjöds i det dåvarande Sverige på grund av dess kungakritiska hållning. Men snart spreds boken i Europa.

Den egentliga turismen börjar

Det tog ändå över hundra år innan ett större antal turister hittade till Finland. Den egentliga turismen till vårt land började med att ekonomin i Finland växte, järnvägen byggdes ut och möjligheten att transportera människor längre sträckor öppnades. Industrialismen och övergången till penningekonomi gjorde dessutom att fler människor började ha råd. Turismen började även organiseras – Finlands Turistförening grundades 1887.

Men även om den egentliga turismens dagar alltså dröjde till 1900-talet, så kommer det resenärer till Finland redan på 1800-talet. Att resa då var naturligtvis förbehållet en välbesutten elit. En sådan var författarinnan **Ethel Brilliana Tweedie**, som skrev under namnet Mrs Alec Tweedie – en rik adelsdam som i unga år fångats av resandets charm. Hon reste vida omkring under många strapatsrika år till olika länder, och besökte till och med Mexiko. Hon var konstnär och en god idrottare. Hon red, rodde och skinnade. Alltid tog hon sig inte fram med båt eller tåg.

Sommaren 1896 anlände så denna skrivande äventyrslystna adelsdam – vars största hobby förutom resandet var att handarbeta. Hon saknade helt förkunskaper om Finland. Det lilla hon visste om Finland hade hon lärt sig i skolan.

Tillsammans med sin syster åkte hon härs

och tvärs i Finland med ångbåt och hästdroska. De reste längs den enda dåtida sammanhängande turistrutten som gick från Viborg, via östra Finland till Kajana. Från Kajana tog de båt över Ule träsk till Vaala och vidare med tjärbåt utför de skummande forsarna till Uleåborg. De fick inkvartering på bondgårdar och mötte den buttra, tillknäppa men också den pålitliga, sega, tysta finnen som först mumlade ovänligt och obegripligt, men snart var vän för livet.

Tweedie blev betagen av den mollstämda kantelemusiken och förförd av de skimrande ljusa sommarnätterna. Hennes skildring av Finland är medryckande och underhållande. Bastubad och tvagning beskriver hon humoristiskt. Systrarna kastade bad och svettades, slog sig med bastukvasten och blev tvättade – och tog sig dessutom en simtur i sjön till folkets förväning. Hennes iakttagelser känns på många håll så färska att vissa partier av boken kunde ha skrivits idag.

Boken utkom i England och blev sent omsider översatt till finska med titeln *Matkalla Suomessa 1896*. I vilken mån Mrs Alec Tweedies bok lyckades locka nya resenärer till Finland är obekant.

Nationalromantiken får en uppgift

Giuseppe Acerbi och Mrs Alec Tweedie och hennes syster var sporadiska resenärer men för att locka turister skulle Finland marknadsföras.

Samtidigt som man i hemlandet tog åt sig bl.a. **Goethes** reseskildringar om de ljuva länderna bortom Alpena, skulle resenärer nu med liknande medel lockas till de tusen sjöarnas land.

För Finlands stora konstnärer hade det finska landskapet varit en ousinlig inspirationskälla, där målningarna ofta blev nationalromantiska ikoner som spändes för nationsbyggandet. **Eero Järnefelts** målning Koli, med utsikten från det finska berget ner mot sjön, blev en finländsk kultbild —

liksom också **Akseli Gallen-Kallelas** affisch med utsikt över den skummande Imatraforsen som motiv. Denna ikonografi kunde nu även användas för att marknadsföra Finland som ett turistmål.

Kring förra sekelskiftet börjar också andra saker intressera marknadsförarna. Nya fenomen lyfts fram. Skidåkning blir populärt precis som att bada och ligga på stranden. Före det första världskriget hade ju solbränna varit tydlig markör för kroppsarbetare och jordbrukare. Nu blev Hangö med sitt bad- och uteliv en symbol för överklassen. Kurorterna förvandlas i rask takt till badorter.

Magnus Londens underbart vackra praktverk *Come to Finland* berättar om de affischer som fram till krigen skulle locka

Publicerad 1950. Konstnär Helge Mether-Borgström (1913–1985).

resenärer till vårt land. Finland marknadsförs som det perfekta semesterlandet. Naturens och sjöarnas skönhet och de gröna, djupa skogarnas stillhet skapar en längtan till Norden precis som hos nationalromantikerna. En längtan till ett exotiskt nordiskt Arkadien. Affischerna berättar om orörd natur, där moderiktiga kvinnor med getingmidjor blickar ut över de mäktiga lappländska tundrorna. Det är evig sommar och badliv i Hangö, och skidturer kan ske i orörd skog. Det ligger ett nästan magiskt skimmer över Helsingfors, Nordens vita stad.

Idag marknadsförs och lanseras vårt land mest som ett tekniskt avancerat nyttosamhälle med modern design och arkitektur. Men Lappland, skärgården och insjöarna

borde kanske vara våra trumfkort även idag. Det är något som nästan ingen annan har, men det förefaller som om vi tröttnat på att berätta om just detta. Det är mycket få av turisterna som får känna ödemarkernas och sjöarnas förtrollning, om man nu inte räknar med utflykterna till Julgubben till dessa.

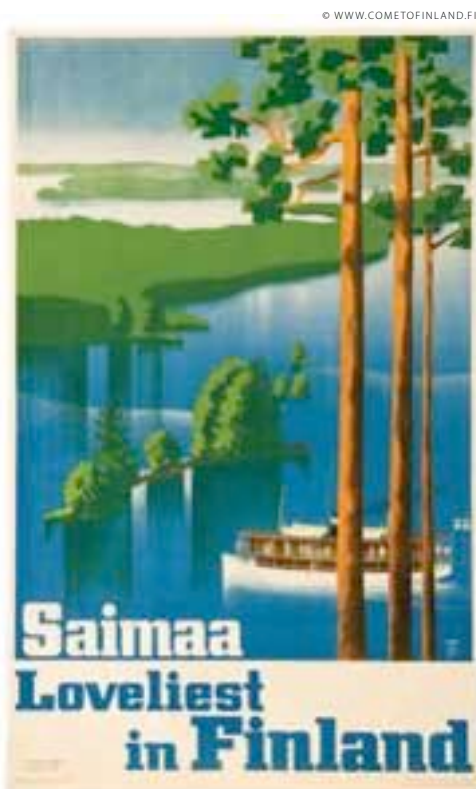
DEN MODERNA ODYSSEÉN SKILJER sig mycket från Acerbis eller Tweedies. Ångan har avlösts av oljedrivna motorer. Motorer lyfter flygplanen och människorna pendlar fort mellan världsdelar. Få resenärer har grundligt förberett sig för sin resa. På elegant inredda kryssningsfartyg anländer tusentals turister på en gång till Helsingfors, stiger i land i Nordens Vita stad och ilar ge-

nom den under några korta timmar.

Oberoende av hur vårt land marknadsförs idag bär Giuseppe Acerbis europeiska ättlingar även idag med sig en längtan till vita nätter och orörda skogar. Fortfarande lever Acerbis Finlandsbild, liksom Goethes och Rydbergs Medelhavsmyter. Det har etsat sig i det kollektiva minnet.

Vad tänker turisterna på då de lämnar vårt

land? Då de kommer från hyperboréernas land som redan i hellenismens legender förknippades med bärnsten och renar. Är dagens turister lika omtumlade som Selma Lagerlöf när hon återkom från sin Italienska resa i slutet av 1800-talet? I vilket fall som helst kan man ju konstatera att den som gör en resa alltid har något att berätta. Och att resa är att leva, sade redan **H.C. Andersen**.

Publicerad 1939. Konstnärer Paul Söderström (1910–1999) och Göran Englund (1911–1940).

Publicerad 1948. Konstnär Erkki Hölttä (1928–).

Sjölandskap i Noux nationalpark. Fotografi och bildbehandling av Rabbe Sandelin.

Saimen-motivet (föregående sida) utkom i maj 2012 som officiellt frimärke. Samtliga planscher kan beställas som nytryck från www.cometofinland.fi

Minnesrunor

Bo Backström

Född: 15.6.1926

Död: 7.3.2012

Vicehäradshövding Bo Backström avled i Helsingfors den 7 mars 2012 i en ålder av 85 år. Han var född här den 15 juni 1926. Efter studentexamen 1944 studerade han juridik och tog högre rättsexamen 1950. Vicehäradshövding blev han 1953. Efter några yrkesverksamma år i Helsingfors utsågs han 1956 till juridisk ombudsman vid Oy W. Rosenlew Ab i Björneborg. Han arbetade trettio år vid Rosenlewkoncernen som juridisk ombudsman, stryrelsens sekreterare och administrativ direktör.

Efter pensioneringen verkade han åren 1991–1996 som verkställande direktör för Sigrid Juselius Stiftelse i Helsingfors. Bo Backströms livsgärning inom Rosenlewkoncernen medförde en stor mängd förtroendeuppdrag inom industrins arbetsgivarorganisationer. Han var därtill starkt engagerad i Björneborgs kommunalpolitik, såväl i stadsfullmäktige som i stadsstyrelsen under 16 år. Han var ordförande för den borgerliga gruppen och verkade flitigt till förmån för staden. Han var ordförande för Björneborgs svenska samskolas direktion och gjorde en vägande insats för skolans verksamhet, utveckling och nybygge. Hans porträtt pryder skolans vägg. Han deltog flitigt i stadens sociala liv och var en aktiv medlem inom Svenska Klubben där han var en av de drivande krafterna för att tillsammans med den finska klubben inköpa det gamla klubbhuset som nu är vardera klubbens hem.

Stadens tidigare stadsdirektör Heikki Koski sade om honom något vanligtvis men uppskattande, ”Hän oli porilainen kaikilla mausteilla”. Bo Backströms samhälleliga engagemang var omfattande. Förutom att han var ordförande i samskolans direktion under

32 år var han även ordförande i Röda Korsets Satakuntadistrikt och hans energi och sakkunskap medförde även ett flertal förtroendeuppdrag inom näringslivet såsom Satakunnan Kirjateollisuus Oy, Suomen Trikoo Oy, Oy Terrasilvana Ab samt kontrollantenskap i Helsingfors Aktiebank och Föreningsbanken i Finland. Under många år var sommarupplevelsorna på det kära Stenkär i Hitis skärgård årets ljuspunkt för hans hustru och honom. Här samlades även släkt och vänner till minnesrika tillfällen. Även stugan ”Pujo” i Euraåminne var en viktig rekreationsplats.

Bo blev änklings 1986 och pensionerades samma år. Senare flyttade han tillbaka till Helsingfors. Många olika engagemang fyllde hans tid och bland de viktigaste blev Svenska Klubben i Helsingfors där han under många år var styrelsemedlem och alltid en aktiv klubbmedlem. Han startade och ledde en diskussionsgrupp om dagsaktualite-

ter, som råkades hundra gånger och han var en initiativtagare till de nios gourmetgrupp Strömmingsakademien.

För sina omfattande samhälleliga meriter erhöll han ett flertal utmärkelsetecken såsom kommendörstecknet av Finlands Lejons orden och riddartecknet av första klass av Finlands Vita Ros. Under de senaste 25 åren betydde hans vän Margareta och hennes familj mycket för honom. Alla vi, vänner och tidigare arbetskamrater, sörjer Bo djupt men håller i klart minne hans glada, positiva och vänliga väsen.

Magnus Savander, Björn-Olof Malmtröm och Lennart Gripenberg, arbetskamrater och mångåriga vänner

PETER JANSSON

Kristina Björklund

Författaren och lektorn i svenska språket vid Helsingfors universitet, Kristina Björklund, lämnade oss den 14 september 2011, försvagad av en lång sjukdom. Hon var född år 1941.

Kristina studerade nordisk filologi och svensk litteratur vid Helsingfors universitet. Hon blev filosofie kandidat 1968 och undervisade i början av sjuttio-talet i svenska vid Jyväskylä universitet. 1976 återvände hon till Helsingfors som assistent vid Nordica och började då forska i Oscar Parlands barndomsskildringar. År 1982 lägg hennes doktorsavhandling Riki och den förtrollade vägen färdig, och belönades året därpå med Svenska litteratursällskapets pris. 1982 blev Kristina också lektor i svenska vid Helsingfors universitet, där hon stannade tills hon pensionerades 2001.

Kristina trivdes uppenbart väl med sitt akademiska arbete, och kolleger och studenter minns hennes minutiösa ordentlighet och omsorg. Om man en dag i juli ringde Kristina och undrade vad hon sysslade med lät hon uppriktigt förvånad: hon höll förstås på med att lägga upp undervisningen för höstterminen. Och så var det naturligtvis hennes eget skrivande. Hon hade debuterat med en novellsamling redan 1975, och efter doktorsavhandlingen publicerade hon skönlitterära böcker med jämna mellanrum fram till 2005. Hon skrev under tjänstledigheter som hon utnyttjade optimalt, med den disciplin och goda planering som var så karakteristiska för henne.

Kristina Björklund gav ut två novellsamlingar och fem romaner. I romantrilogin Månens tid 1985, Barnen i spegeln 1988 och Huset med himmelsbalkongen 1993 har Mitra som växer upp många likheter med sin författare. Älskade blåa öga 2001 beskriver ett tätt mor-dotterförhållande, med den gamla mamman omgiven av det moderna vårdmaskineriet. Med sin lyskraft och starka känslomässiga laddning uppmärksammades boken i många sammanhang, prisbelönades av Svenska litteratursällskapet och FST, och har också kommit att användas i utbildningen av vårdpersonal.

Som barn hade Kristina ådragit sig en höftskada som i fortsättningen kom att präglade hennes liv. Hon tvingades underkasta sig många stora operationer med åtföljande sjukhusvistelser, och hon rörde sig tidvis mödosamt. Man såg ibland att hon hade ont, men hörde henne aldrig beklaga sig. Kroppen satte obönhörliga gränser i Kristinas tillvaro, men hon vägrade låta sig nedslås och tog vara på framför allt glädjen i sitt skrivande. Hon umgicks med släktingar och vänner, och sökte sig till kollegerna i Finlands svenska författareförening. Och framför allt kände hon sig hemma i dåvarande Thomas församling, där hon i egen-

skap av kyrkvård med sitt vackra, direkta sätt att läsa dagens texter berikade gudstjänsterna. Hon satt också i församlingsrådet som förtroendevald.

Kristina var inte en person som ställde sig i händelsernas centrum. Hon var långsam och eftersinnande, ofta tyst, en iakttagare. Med sin psykologiska klarsyn deponerade hon mycket långt sina upplevelser och sin livserfarenhet i sina böcker. Hon fortsatte skriva tills pennan bokstavligen föll ur hennes hand. Vi minns Kristinas tapperhet med beundran och saknad.

*Tua Forsström
Märta Tikkanen*

Stig Häggström

Krigsveteranen, lantmätariingenjören och museiföreståndaren Stig Häggström (7.1.1924–27.2.2012) hörde till den generation som tillbringade ungdomstiden vid fronten. Hans liv präglades av de traumatiska krigsåren, som kom att ge en klar inriktning för hans framtida verksamhet.

Redan i pojåkåren anslöt Stig sig till Drumsö marinskyddskår. Hans krigsväg började vid Hangöfronten i augusti 1941, avbröts för av slutning av skolgången samt studentexamen i maj 1942, fortsatte vid Svir, och avslutades efter avväjningsstriderna vid Tali-Ihantala och Juustila sommaren 1944.

Återgången till det civila skedde i rasan-de takt: redan i början av studierna vid Tekniska högskolan ingick han äktenskap 1946. Två år senare utdimitterades diplomeringen, som kompletterade studierna i Schweiz, Tyskland och Holland. Stig Häggström inledde och avslutade sin yrkesgörning i samhällets tjänst; från köpingsgeodet i Karis till

chef för Västra Nylands regionplaneförbund.

Däremellan kom hans professionella och sociala kompetens väl till pass på ledande poster inom näringslivet, inte minst under långa kommenderingar till krävande destinationer som Libyen, Tanzania, Irak och Saudiarabien.

För en större allmänhet torde Stig vara bäst känd för sina många förtroendeuppdrag inom veteranverksamheten. Han tog initiativ till Hangö Frontmuseum som öppnade där hans egen krigsväg hade börjat 40 år tidigare.

Förutom att hugfästa Hangöveteranernas minnen presenterade museet varje år nya utställningar med Östersjön och Finlands krigshistoria som röd tråd. Samtidigt fick Stigs veteran kamrater njuta av samvaron vid allsångskvällarna invid Frontmuseet.

Snart tog han steget över gränserna, först till de svenska Hangöveteranerna som gärna träffade sina vapenbröder på de tidigare stridsplatserna. År 1987 anlände fredens och försoningens apostel Stig till S:t Petersburg, som de ryska veteranerna säger i sina minnesord.

Hans vänliga natur övervann de forna fiendernas misstänksamhet, och snart var också ryska veteraner regelbundna gäster på Hangö udd. Stig var själv en ofta sedd hedersgäst hos de ryska veteranerna, som förutom sedvanliga minnesgåvor av honom också erhöll sällsynt litteratur för museer och forskare. Hans välvilja resulterade i ett fruktbart samarbete med museer i S:t Petersburg, Petroskoi, Lotinapelto och Murmansk.

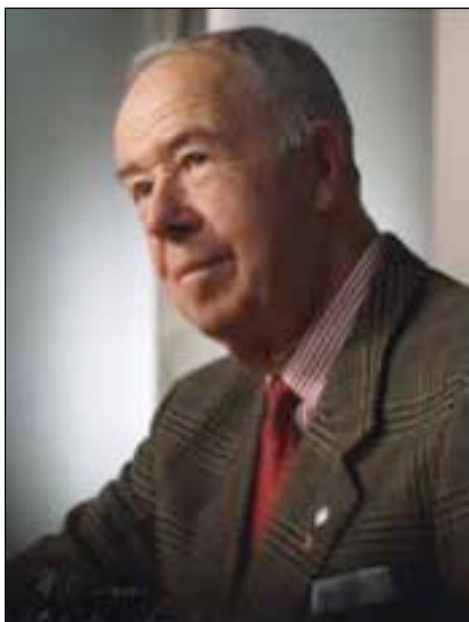
Ännu på dödsbädden planerade Stig nästa sommarutställning, samt en storutställning till Rilaxlagets 300-årsjubileum 2014. Denna utställning var avsedd att förverkligas tillsammans med flera ryska museer, vilket avspeglas i de varma ryska minnesorden, som förut om av de ryska Hangöveteranerna också har signerats av sju organisationer,

bland andra Leningradområdets Kulturkommitté, Ryska Generalstabens Krigshistoriska institut i Nordväst ra Ryssland, samt Centrala marinmuseet och Militärmedicinska museet i S:t Petersburg.

i Finland tilldelades Stig Häggström den sällsyn ta hederstiteln fältkamrer som erkänsla för sin verksamhet. Han lämnar ett stort tomrum efter sig både inom familjekretsen samt hos de talrika vännerna, som minns honom med skaldens ord:

*Ej med klagan skall ditt minne fräs,
Ej likt dens; som går och snart skall glömmas
Så skall fosterlandet dig begråta,
Som en afton gråter dagg om sommarn,
Full av glädje, ljus och lugn och sånger,
Och med famnen sträckt mot morgonrodnan.*

*Magnus Westerlund, Stigs
frontkamrat och vän
Carl-Fredrik Geust,
krigshistoriker och Stigs vän*

Gösta Johansson

Lektor Gösta Johansson avled den 23 mars 2012 i Vasa. Han var född den 8 maj 1928 i Lappträsk, Lindkoski. Han blev student i Lovisa 1948 och avlade filosofie magistersexamen vid Helsingfors universitet 1955 med zoologi som huvudämne.

Efter ett par år som lärare i Tammerfors anställdes han som lektor i biologi, geografi och lägenhetskushållning vid Ekenäs seminarium 1959. Därefter verkade han som lärarutbildare hela sitt yrkesverksamma liv under år då många förändringar skedde inom skola och utbildning. Han fungerade som riksförtbildare inom sitt ämnesområde vid övergången till grundskolan och överfördes efter indragningen av Ekenäs seminarium 1974 till Pedagogiska fakulteten i Vasa som lektor i biologins och geografins didaktik. Som didaktiklektor hade han också ansvaret för ämneslärares pedagogiska utbildning. Han blev pensionerad 1991. Det var alltså många generationer av lärare inom olika ka-

tegorier som upplevde Gösta som sin utbildare, i många fall också senare som sin mentor och kollega.

Då Gösta under tidigt 60-tal kom till Ekenäs seminarium var han rätt ung och uppfattades som en frisk fläkt i seminarie-miljön. Han var öppen och tillgänglig i relation till studerandena. Han såg varje studerande som en individ och väckte hos dem glädje över att få bli lärare. Han var kunnig inom sitt ämnesområde men förmedlade också en bred kultursyn till sina elever. I sin undervisning satte han in fältstudier och exkursioner bundna till årstidsrytmen i naturen och lade stor vikt vid artkännedom och ekologiskt tänkande. Tidigt ackompanjerade han sin undervisning med bild- och fotovisning; han var nämligen en skicklig fotograf. Han ledde också seminariets fotoklubb och naturvetarklubb. På detta sätt väckte Gösta ett djupt och bestående naturintresse hos många av de blivande lärarna. Samma principer fortsatte han med hela sin tid som lärarutbildare. Han höll orubbligt fast vid sina pedagogiska grundvärderingar och föll inte okritiskt för alla nya strömningar.

Som didaktiker framhävde han vikten av gedigna ämneskunskaper och som handledare för de blivande lärarna betonade han en positiv elevsyn.

Som kollega var Gösta en hedersman. Han var samvetsgrann och plikttrogen i sin yrkesroll, lojal och empatisk som arbetskamrat. Närhelst man träffade hans gångliga gestalt i korridorerna på fakulteten eller i övningsskolan hörde han sig först intresserat för om ens välbefinnande och fällde sedan några raljerande men godmodiga kommentarer om dagshändelserna, alltid glad och empatisk.

Vi gladdes alla med Gösta, då han omsider träffade sin blivande hustru och bildade familj. Tillsammans med hustrun Sinikka och dottern Heidi byggde han upp en osedvanlig familjegemenskap med inbördes

aktning och stark sammanhållning. I familjen fann han en trygg förankring och innerlig livsglädje.

I privata sammanhang var Gösta en underhållande och lättillgänglig person. Han var full av goda historier och anekdoter. Tack vare ett ypperligt personminne, en underfundig humor och sinne för situationskomik var han en medryckande berättare och kunde roa oss alla. Ofta glädde han också sitt sällskap med att visa fina egna naturfotografier eller kulturmiljöer som han dokumenterat i bild. I sådana stunder var Gösta en muntergök – för att associera till de namn på ”spefåglar” han brukade förse oss med att skratta tillsammans över. Men han var en muntergök med medmänsklig värme och en kultiverad vidsynt livshållning på djupet.

I Gösta Johansson har en unik personlighet lämnat oss. Vi minns honom med värme och glädje.

*Benita Kavander, elev och
kollega i lärarutbildningen
Ines Sjöblom, kollega i lärarutbildningen*

Märta Laurent

Född: 8.1.1920 Död: 21.8.2011

Skådespelaren Märta Laurent avled den 21 augusti 2011. Första gången jag såg henne på scenen var i december 1946. Hon spelade prinsessan Florinna i Fågel Blå på Svenska Teatern. Tjugo år senare fick jag första gången regissera henne på samma teater. Sista gången vi arbetade tillsammans var på Lilla Teatern 2005. Mina minnesbilder omspänner sex decennier, men Märtas karriär var längre än så.

Hon var bara femton när hon kom in på Svenska Teaterns elevskola och det huset förblev hon sedan trogen ända fram till pensioneringen. Till en början spelade hon mest glada operettflickor och en och annan själfull hjältinga, men med tiden vidgades hennes register, hon blev skickligare och mångsidigare. Vi är som potatisar, brukade hon citera sin kollega Leif Wager, ”vi kan användas till allt”. Det var en rolig liknelse, men det låg allvarlig yrkesstolthet bakom. Mär-

ta hade en saklig och osentimental inställning till sitt arbete. Så var hon också fri från den avund som dessvärre kan förekomma i branschen.

På väggen i mitt arbetsrum hänger en bild av Märta som överstinnan i Aska och akvavit. Hon är sorgklädd och bär en urna under ena armen. Men den andra handen höjer ett snapsglas, ögonen och munnen ler trotsigt. Med sina kontraster berättar bilden om rollen, men också om Märta som människa och skådespelare. Komedin förblev hennes modersmål, men det hindrade henne inte från att känsligt och intelligent gå in också i dramatiska roller. Som Mary i Lång dags färd mot natt, Martha i Vem är rädd för Virginia Woolf? eller värdinnan på Niskavuori.

Hennes eget liv saknade inte heller mörka stunder. Nitton år gammal gifte hon sig med arkitekten Jarl Jaatinen. Knappt två år senare stupade han i vinterkriget. Då var hon gravid, äldsta sonen Jarl föddes faderlös. År 1941 gifte hon sig med advokaten Arvo Aalto och fick ytterligare tre söner, Alec, Mikael och Johan. År 1982 blev hon för andra gången änka.

Vårt sista samarbete gällde pjäsen 1945 på Lillan. Där spelade hon den gamla Rose-Marie, som i nutid berättar pjäsen, och hon kunde berika hela repetitionsprocessen med sina personliga minnen från kriget och efterkrigstiden. Jag skrev rollen enkom för henne och jag skrev alla hennes repliker på blankvers. Väl medveten om att hon behärskade detta Shakespeares versmått; hon hade ju bland annat varit Ofelia i Hamlet, Desdemona i Othello och inte minst Rosalinda i Som ni behagar, en av hennes favoritroller.

Märta bibehöll sin ljusa flickaktiga skönhet, men de sista åren började synen krångla. Hela sitt liv hade hon varit en ivrig läsare, allt från klassiker till deckare, nu blev det svårare med den saken. Men hennes intellekt behöll sin skärpa. För bara några månader sedan hade jag, i samband med ar-

betet på en bok, ett långt samtal med henne om stämningarna på Svenska Teatern på 1940-talet. Jag hade stor hjälp av hennes klara minne och hennes generösa beredvillighet att dela med sig.

Märta Laurent blev 91 år och dog ung.

Bengt Ahlfors

Marianne Linko

Född: 13.9.1924 Död: 21.10.2011

Gymnastiklärare Marianne Linko (född Weckström) avled den 21 oktober 2011 i en ålder av 87 år. Hon var född i Åbo den 13 september 1924 och blev student från Heurlinska skolan i Åbo år 1944. Hon avlade gymnastiklärarexamen 1947. Tre år senare ingick hon äktenskap med Pekka Linko. De fick barnen Marita Helena och Jorma Kim.

Marianne började sin karriär som gymnastiklärare i Grankulla svenska samskola 1947-58. När familjen sedan flyttade till Vasa undervisade hon vid Österbottens svenska centralyrkesskola 1959-62.

Efter att ha flyttat tillbaka till Helsingfors började Marianne arbeta vid Helsingfors stads svenska arbetarinstitut, där hon byggde upp en banbrytande och mycket populär verksamhet för motions- och pensionärgymnaster. Under hennes kunniga ledning fylldes Arbis gymnastikgrupper till bristningsgränsen av ivriga deltagare. Marianne

undervisade också i gymnastik och rytmik vid Svenska Teaterns elevskola 1962-76, och i Svenska Blindskolan i Helsingfors 1963-65.

Under sin livslånga insats för idrott och gymnastik innehade hon många förtroendeposter. Bland annat fungerade hon som viceordförande och styrelsemedlem i FSKG (Finlands Svenska Kvinnogymnastikförbund, numera FSG), hon var också styrelsemedlem i CIF (Centralidrottsförbundet) och viceordförande i Solvallastiftelsens delegation samt suppleant i Solvallastiftelsens styrelse. Hon var fackligt engagerad och under flera år medlem i styrelsen för lärarna vid arbetarinstitutionen.

Marianne var en god organisatör och hon var med och planerade många av förbundets gymnastikfester, bland annat i Vasa 1960, Pargas 1964, Jakobstad 1968 och Mariehamn 1973. Dessutom gjorde hon i samarbete med Ruth Grahn damernas masstruppsprogram till gymnastikfesten i Pargas. Energiskt och engagerat arbetade hon på många plan med förbundets verksamhet, speciellt pensionärgymnastiken (PG). Sektionen hade i henne en kunnig och driftig ordförande.

Som sakkunnig anlätades Marianne också som föreläsare, föredragshållare och även som radioredaktör. Hon ville aktivera radiolyssnarna och under 1970-talet ledde hon populära motionsprogram i radion. Hon publicerade artiklar om behovet och nyttan av pensionärgymnastik både i facktidsskrifter och i dagstidningar.

År 1971 när FSKG firade sitt 75-årsjubileum aktualiserades hotet om en fusion av alla inhemska gymnastikförbund. Vice ordförande Marianne Linko lugnade medlemmarna genom att säga "Det kan hända att vi kommer att heta avd. 13 eller 77, men vi kommer att finnas. Trivseln kommer att bli lidande, men målen kvarstår och samhörigheten kommer att vara minst lika god som nu". Marianne var övertygad om att den finlandssvenska gymnastiken och gemenska-

pen skulle bestå.

Marianne Linko erhöll många förtjänst- och hederstecken som erkänsla för sitt starka engagemang för idrotten. Hon valdes till FSKG:s hedersmedlem 1982, och erhöll förbundets förtjänsttecken i guld år 1974. Hon blev tilldelad Finlands idrotts förtjänstkors, först i silver år 1971 och senare i guld. Marianne ledde gymnaster i Åbo Palästra, hon tränade elitgymnaster i Vasa, var ledare i GFH (Helsingfors) och i över 30 år ledde hon motions- och pensionärsgupper i Helsingfors Arbis.

Det är många som minns Marianne med värme och uppskattning. Mariannes barn och barnbarn, hennes släkt och många vänner känner sorg och saknad efter en högt uppskattad person.

Birgitta Rautalin

Aarno Nordman

Född: 14.9.1945 Död: 30.8.2011

Några ögonblick efter att Aarno Nordmans kista sänkts ner i jorden invid Kimito kyrka en vacker septemberlördag kommer en tranplog flygande, stannar upp och kretsar ett varv över kyrkogården innan den flyger vidare.

Tranorna hedrade på sitt eget sätt minnet av bygdens egen son, pedagogen och gymnasiektorn, som också var en stor naturvän och aktiv förespråkare för en hållbar utveckling. Aarno Nordman föddes den 14 september 1945 och växte upp i en stor familj under anspråkslösa förhållanden. Tack vare närsamhällets stöd kunde han inleda gymnasiestudier i Åbo och därefter avlägga akademisk examen vid Åbo Akademi.

Aarnos bana blev pedagogens. Redan under skoltiden delade han gärna med sig av sina kunskaper till skolkamraterna. Som nyutexaminerad lärare i matematik, fysik och kemi innehade han först vikariat i Pargas och Helsingfors, men började arbeta i Ki-

mito samskola redan 1972. Två år senare blev han rektor för nämnda skola, ett ämbete som han innehade fram till våren 2009, det vill säga under en period av närmare fyrtio år.

Att Kimitoöns gymnasium i dag är ett livskraftigt om än litet gymnasium är till mycket stor del Aarnos förtjänst. Han var under hela sin tid som rektor öppen för förändringar och nytänkande. Med säker hand lotsade han sin skola genom alla de reformer och innovationer som gymnasieutbildningen har genomgått sedan mitten av 1970-talet. Aarno hade också en osedvanligt god förmåga att inspirera och stöda lärarna både då det gällde genomförandet av de olika reformerna och i det dagliga undervisningsarbetet.

Särskilt viktigt med tanke på gymnasiet framtid var det samarbete mellan gymnasiet och yrkesläroanstalten Axxell Brusaby vilket inleddes under 1990-talet. Studerande i Axxell Brusaby har allt sedan dess kunnat kombinera sina yrkesstudier med studier i gymnasiet och på så sätt haft möjlighet att avlägga såväl yrkesexamen som studentexamen.

Aarno lade ner hela sin själ i att det lilla gymnasiet i Kimito skulle klarar sig så bra som möjligt. Han hade ständigt skolans väl och ve för ögonen och betonade ofta vilken rikedom det är för ungdomarna att skaffa sig en gedigen utbildning. Ett led i hans omsorger om skolan var grundandet av gymnasiets understödsförening Artursällskapet, ett annat resultat av hans idoga strävanden var att gymnasiet år 2002 kunde flytta in i alldeles egna nybyggda och ändamålsenliga utrymmen.

Aarno Nordman förlänades Riddartecknet av Finlands Lejons orden 6.12.2008 för sin långvariga gärning Kimitoöns kommuner till fromma.

Trots att rektorskapet och undervisandet upptog det mesta av Aarnos tid var han också verksam inom många andra områden.

Bland annat verkade han under många år som ordförande i medborgarinstitutets direktion och som kulturnämndens ordförande. Aarno var en av initiativtagarna till att Kimitoöns Musikgille grundades och var därmed med om att skapa förutsättningar för uppsving inom Kimitoöns musikliv. Hans engagemang i församlingens arbete var livslångt och djupt och kulminerade i posten som långvarig ordförande i kyrkofullmäktige.

Inom ortens scoutrörelse var Aarno en av de absoluta förgrundsgestalterna. Ett väldigt konkret bevis på det här är den scoutstuga, som tack vare Aarno och några likasinnade grundrenoverades och i dag står till scouternas förfogande i Kimito centrum. Den kommer säkert många kommande scoutgenerationer att ha glädje av!

Så minns vi Aarno, som en person som arbetade till gagn och glädje för sina medmänniskor. Vi uppskattar också den tolerans och fördragsamhet han gav prov på då någon hade en annan åsikt än han själv. Aarno var en sann humanist, så matematiker han var. Med tacksamhet skall vi alltid komma ihåg hans omtanke och värme och den gästfrihet han visade sina vänner och kolleger. Vi tänker på Aarnos närmaste anhöriga, hustrun Viveka samt sönerna Bernt och Kristoffer med familjer, och sörjer Aarnos allt för tidiga bortgång den 30 augusti i år tillsammans med dem.

Aarno Nordmans anda kommer att leva kvar och spåren av hans verksamhet kommer inte att suddas ut. Det är vårt viktiga uppdrag att föra hans tankegångar och visioner vidare i förhoppningen om att Kimitobygden också i framtiden skall förbli livskraftig och dynamisk.

*Gabriella Lindblom, Ben Johansson,
kolleger och vänner*

Lars Palmén

En av vårt arbetspensionssystemets banbrytare är inte med oss längre. Filosofie magister Lars Palmén föddes i Helsingfors den 22 november 1929 som son till akademiledamoten, friherre Erik Palmén och fil.mag. Synnöve (f. von Hellens) och insomnade den 9 november.

Efter examen i matematik anställdes 1957 Palmén som försäkringsmatematiker vid försäkringsbolaget Kaleva. Palmén drogs snart med beredningen av det allmänna arbetspensionssystemet. På detta fält gjorde han sitt professionella livsverk. I samband med att APL-systemet trädde i kraft 1962 grundades arbetspensionsbolaget Kalervo, där Palmén 1967 utnämndes till vd.

Inför och ett decennium efter inrättandet var arbetspensionssystemet omstritt. Tillsammans med sina vd-kolleger Teivo Penttikäinen och hans gode vän C.G. Aminoff stod Palmén i frontlinjen då det arbetsrelaterade APL-systemet konsoliderades och försvarades mot dem som drev ett allmänt

system inom FPA:s ram.

Konkurrensen var inte särskilt aggressiv på den tiden, men under 1980-talet omstrukturerades försäkringsmarknaderna. Kontrollen över APL-miljarderna hörde till de större bytena. Palmén försvarade sitt Kalervos självständighet, men drog det kortare sträpet. Kalervo blev en del av Pensions-Sampo 1985 där Palmén var vice- vd en tid.

Vid sidan av arbetet gav Lars Palmén mycket tid åt allmännyttigt arbete. Han var ordförande för hjärtsjukdomsförbundet och i Svenska Litteratursällskapet ordförande för finansrådet. Han en pådrivande roll då ett fastare samarbete mellan de finlandssvenska fonderna och stiftelserna etablerades. Palmén ledde Svenska folkpartiets finansutskott och var i arbetsutskottet med i partiets operativa ledning. Då det på 1980-talet uppdagades att partiet var djupt skuldsatt hade han en ovärderlig nyckelroll då partiets ekonomi ficks på fötter.

Politiken förde Palmén in på ännu ett fält där han satt bestående spår. Han satt i direktionen för statens bostadsfond ARA just som 1990-talets kris drabbade Finland. En person med både ett solitt ekonomiskt kunnande och ett starkt socialt engagemang kunde göra en stor insats. Palmén bidrog till de system som tryggade det sociala hyresboendet i krisens djup.

Lars Palmén upplevde stora framgångar i sitt yrkes- och organisationsliv, men också en del bittra motgångar. Han vek inte från det han trodde på, vilket också ledde till krockar. Men inte heller de han krockade med ifrågasatt hans energi, sakkunskap, uppriktiga uppsåt och integritet.

Satte motgångarna spår i honom? En korrespondens med Lasses nära bekräftar det som jag själv upplevde: en tid efteråt talade han mer om motgångarna än om den övriga karriären. Men det gick om. Han fick en balanserad syn på sitt livsverk, och insåg det vi andra visste: hur överväldigande po-

sitivt saldot var.

Lars Palmén sörjs av hustrun Margareta (f. Fredrikson), som han var djupt tacksam över att ha fått dela mer än ett halvsekel med, sina fyra barn och tolv barnbarn, övrig släkt, samt oss andra som haft privilegiet att få betrakta oss som hans förtrogna.

Ett av Lasses barn skrev mig att pappan, typiskt för den tiden, inte syntes mycket av i barndomen, men å andra sidan var "alldeles hundra procent Pappa då han var hemma". Som fostrare understök Lasse vikten av bildning och ärlighet samt gav en solid liberal värdegrund och lämnade fältet fritt för egna val då det var dags. Hans många barnbarn fick stor betydelse för honom. De föddes efterhand samtidigt som han bearbetade sin rastlöshet över färre andra engagemang, och gav honom stor glädje, stolthet och innehåll i livet.

Den målmedvetenhet som styrde Palméns senare gärning satte också spår i Finlands idrottshistoria. Han lade grunden för finsk badminton på tävlingsnivå och var med och grundade Finlands Badmintonförbund. Han vann de tre första finländska herrmästerskapen i badminton och sju andra titlar från 1955.

Fiske var Lasses passion. Han lär ha haft närapå vetenskaplig kunskap om Porkalass fiskbestånd och de naturföreteelser som påverkade det. Vissa tider levererade han färsk fisk nästan dagligen åt grannar, vänner och bekanta. Fisket pekar på styrkor i Lasses personlighet; grundlighet, fokus på det relevanta, anspråkslöshet och omtanke om sina närmaste.

Strävan efter rättvisa är det karaktärsdrag som bäst beskriver Lars Palmén. Det gällde såväl i vardagen som på ett större plan. Han behandlade alltid sina nära lika, och reagerade alltid mot ojämlikhet i samhället.

Vi saknar en mångsidig människa.

Max Arhippainen

den till många av våra kända finlandssvenska författare i Helsingfors, eller blev bekant med dem på förlagets kontor. Han umgicks naturligt med Tove Jansson, Solveig von Schoultz och många andra. På Schildts kallades Osvald för Jonte.

År 1991 flyttade Schildts förlag ut till Finnö i Esbo, men det ordnades så att Osvald Remander fick bli kvar i sina kvarter i Helsingfors. Han anställdes som stadsbud på Svenska folkskolans vännar, som var majoritetsägare till Schildts förlag.

Ossi var en mycket varmhjärtad person. Han hade ett vänligt ord för alla. Han tyckte mycket om musik och hade själv en bra sångröst. Elvis Presley var hans stora idol. Lars Huldéns sång till Ossi på 60-årsdagen, som firades på SFV, slutar med orden "Tack för en trogen gärning, dig kan vi lita på".

Hedvig Stenman

Osvald Remander

Född 8.11.1941, död 5.3.2012

Osvald (Ossi) Johannes Remander avled oväntat den 5 mars 2012 i en sjukdomsattack på Blomsterfondens äldreboende Hele-
nahemmet i Kottby i Helsingfors. Han hade firat sin 70-årsdag den 8 november 2011.

Ossi växte upp på Rödbergsgatan i Helsingfors med sina föräldrar och tre systrar. Han gick i folkskola 1949–57 på Snellmansgatan, rätt långt från Rödborgen. Ossi berättade själv att hans mamma följde honom till skolan första dagen, men sedan klarade han sig själv med buss nr 16. Efter genomgången folkskola var han först tidnings- och postutdelare, men blev sedan anställd som lagerarbetare och packare på förlaget Söderströms & Co.

Den 15 januari 1965 bytte han förlag och började på Holger Schildts förlag, där han skötte liknande uppgifter som på Söderströms, men var senare också var springbud. I den egenskapen gick han förlagets ären-

MAGNUS ÖSTIN

minns alla lyceister med glädje; ”öpp och hoppa gossar” blev snarast en slogan för Volmars aktiva attityd till sitt jobb och sitt liv.

Volmar och Anita hade från början insett att biologi inte är ett ämne som enbart kan läras ut från katedern. De tog skolklasserna ut i närmiljön på biologitimmarna. Biotoperna på Jonasbacken, Maren, Ruskis och Kokon blev väl bekanta för eleverna.

Men det räckte inte. Det fanns en beställning på en mera aktiv biologiundervisning. Naturvetarklubben grundades år 1970. Där gjorde Volmar och Anita ett livsverk för vilket vi alla kommer att minnas dem med stor glädje och tacksamhet.

Den första vårexkursionen gjordes till Fagervik i Ingå, och på hösten inleddes Por-kalatraktionen med en fågelexkursion varje sista lördag i september. Snart togs steget över riksgården med den första Ölandsexkursionen 1974. Denna exkursion blev en vändpunkt i Naturvetarklubben verksamhet. Vårexkursioner ställdes sedan till Grönland i väster och Sibirien i öster och till otaliga intressanta ställen däremellan. Den sista längre vårexkursionen, då vi hade glädje att åtnjuta Volmars expertis, var Ölandsexkursionen i maj 2010.

Genom radioprogrammet Djur och Natur blev Volmar och Anita kända radiopratare i hela Svenskfinland. Under många år var de dessutom omtyckta föredragshållare.

Men Volmar var inte bara naturvetaren med en häpnadsväckande kunskap på alla områden inom biologi och geografi. Hans aktiva och positiva attityd fanns alltid där, och vi minns honom som en varm och humoristisk människa. Volmar var klok och hade god människokänedom. Det var lätt att prata med Volmar om det mesta. Han hade förmågan att meddela sitt budskap lättstamt och jovialiskt med glimten i ögat. För många av oss kom Volmars visdom att vara till stor nytta.

Volmar gjorde sin sista exkursion till Cap

Volmar Rosengren

Under påskhelgen fick vi sorgebudskapet om att vår kära vän, biologen Volmar Rosengren hade lämnat oss. Han dog på påskaftonens morgon i sitt hem i Borgå efter en kort sjukdom. Volmar var född 19.11.1934 i Lappfjärd och skrev studenten från Kristinestads samlyceum 1952.

Naturen var Volmars stora intresse från pojkhåren, och följdriktigt började han studera biologi i Helsingfors. En tid var han assistent i zoologi vid universitetet.

Volmar var en hängiven ornitolog. Lappfjärdsflugsnapparna var hans specialitet inom ornitologin. De data han samlade in under decennier förblir unikt i sitt slag.

Då Volmar sommaren 1960 var assistent på Tvärminne zoologiska station träffade han Anita, som blev hans levnadspartner i vått och torrt. Biologparet Rosengren hade kunnat slå sig in på forskarbanan. De valde (till vår glädje) lärarbanan och flyttade i augusti 1968 till Borgå.

Volmars pedagogiska metoder i klass

Verde i mars. Tillsammans med Anita gjorde han exkursioner in i det sista. Det är med sorg vi lämnar Volmars sällskap. För oss har det varit ett stort privilegium att ha honom som vår sanna vän. De minnen vi har av honom är många, och bevarade i våra hjärtan.

Naturvetarklubben

Håkan Sandström

Född: 5.12.1945 Död: 20.2.2012

Den 20 februari nåddes vi av budet att Håkan Sandström från Kyrkslätt, endast 65 år gammal, efter en kort sjukdomstid, hade lämnat det jordiska livet. Alla som kände Håkan Sandström vet att han var en hängiven kämpe för sin fädernebygd, sin näring och alldeles särskilt sin egen hemby Evitskog, där han allmänt gick under namnet Sydibackin. Han brukade hemgården Sydibacka sedan tidig ålder, och som den typiska sociala och ansvarsfulla föreningsmänska han var under hela sitt aktiva liv, verkade han bland annat som ordförande i lokalavdelningen för Nylands Svenska Producentförbund åren 1982-93 och satt i hela förbundets styrelse åren 1986-94.

I kommunalpolitik hade han många förtroendeuppdrag, där han med verbal begåvning och engagemang representerade sin by, sitt skrå och ofta ungdomsföreningsrörelsen, som stod hans hjärta speciellt nära. Den kommunalpolitiska banan inledde han

som medlem i biblioteksnämnden 1973, och hann senare sitta bland annat i planenämnden, tekniska nämnden, socialnämnden och Vohlshemmets direktion. Medlem i Kyrksläotts kommunalfullmäktige var han i tre perioder.

Tidigt engagerade han sig i Evitskogs ungdomsförening, vars ordförande han var under en lång följd av år. Ungdomsföreningshuset Övidsborg var Håkans speciella skötebarn och något av ett andra hem. Ännu i föl var han en av stöttepelarna bland seniormedlemmarna, tillsammans med sin livspartner Pipsan, i de så vittberömda Evitskogsrevyerna. Många var också de folkdansstämor Pipsan och Håkan deltog i. Vid sidan av allt annat var han också en lång tid aktiv brandkårmedlem i Evitskogs FBK, beredd att rycka ut när det behövdes.

Han var också en god representant för den så viktiga människotyp, som orädd ställer sig på barriaderna då indragningshot föreligger av butik, bank och skola i närsamhället.

Håkan var till sin läggning något av en uppfinnarjocke som gärna provade på nya saker, och han var ständigt redo för nya upptåg. Det kom till uttryck då han på 80-talet köpte sig ett surfbräde och introducerade den då trendiga vindsurfingen på Storträsk i Evitskog. Men han nöjde sig inte med det, han skaffade sig också en segelbåt och blev en utmärkt seglare. Tillsammans med Pipsan, och ofta glada gäster ombord, blev han med sina båtar, Marianne II och senare Isabella, en välbekant besökare i många gästhamnar och vid vänners bryggor längs kusten mellan Porkala och Mariehamn.

Med åren tog segling och skärgårdsliv en allt större plats i Håkans liv. Bäst trivdes han i Åboland och särskilt hyste han en stor respekt för Vänöarkipelagen och dess befolkning. Han var också aktiv medlem i föreningen Vänö vänner.

Sydibackin lämnar efter sig ett stort tomrum i egen hemby och bland en stor skara

vänner och bekanta som hade förmånen att lära känna den gedigna och sociala mänska Håkan var.

Henrik Nordell Berth Sundström

Gottfrid Sirén

I en artikel i Östra Nyland 5.3.1987, i anslutning till sin 70-årsdag, raljerar Gottfrid Sirén, om sin ålder. Han hade nyligen i huvudstaden mött en av sina forna elever, som av en bekant tillfrågats om Gotti Siren hade dött. Inte vad jag vet, hade eleven svarat; jag har inte sett hans dödsannons i Borgåbladet. Och Gotti tillfogar: int e ja riktigt döer än!

Nu är han det, vår Gotti. Han unnades ännu ett kvartssekel till, och somnade slutligen in den 4 februari på Näse sjukhus i Borgå, en knapp månad innan han skulle fylla 95 år. Ett långt, färgrikt och mångsidigt liv är till ända.

Gottfrid Siren föddes 5.3.1917 i Lovisa, under Nikolaj II:s tid, på Norrtullsvägen i Lovisa, där hans pappa fungerade som lekmanpredikant inom den evangeliska rörelsen. Han brukade med en glimt i ögat berättat att han var neutral under inbördeskri-

get, för han hade ju vinkat lika glatt åt först de röda och sedan Brandensteins tyska trupper då de marscherade förbi hans hem, på väg norrut.

Som liten ansågs Gotti sjuklig och svag, men det hindrade honom inte att som ung göra karriär som löpare. Legendariskt blev hans in hopp i gatustafetten i Lovisa i maj 1934, då han som 17-åring från åskådarplats helt otränad hoppade in i laget, och från slutet arbetade sig upp och vann hela loppet. Som 100- och 400-meterslöpare skördade Gotti sedan många lagrar, även om han var notoriskt lat vad träning beträffar.

Den segheten och stamman har i mycket präglat hans liv. Han var verksam ända till slutet, och upprätthöll per korrespondens kontakten med talrika vänner. Om hans nyfikenhet och intresse för teknik vittnar att han ännu långt över 80 år gammal skaffade en dator och lärde sig hantera epost. En del av breven utgav han 1982 i boken *Brev till Svea och Grels*.

Det var också hans tekniska intresse som för knappt två år sedan förde oss samman. Gotti var redan som ung intresserad av fotografi, och filmade under många år på 50- och 60-talen, bl.a. för BBC. Han var också pionjär när det gällde att filma operationer inom medicinen. En stor del av Gottis gamla filmer har nyligen upphittats och kommer att återbördas till Lovisa i form av ett speciellt arkiv i anslutning till Lovisa stads museum.

Men det är nog som folkhögskolman och folkbildare man bäst känner Gottfrid Siren. *I folkhögskolan blir man inte något utan någon*, brukade han säga. En maxim som inrymmer essensen av det han ansåg att folkhögskolan bör vara. Hans kanske viktigaste bedrift var tiden som rektor på Vörå folkhögskola 1964-69, då han byggde upp idrottslinjen Norrvalla. Därefter var han rektor för Östra Nylands folkhögskola och Pernå fiskarskola till sin pensionering 1981.

Han var aktiv också på hela det övriga

folkhögskolfältet, såväl inom landet som i Norden och Europa, och hade goda kontakter med alla de centrala aktörerna på området. Speciellt stark var hans nordism, och t.ex. Färöarna och Grönland har av honom initierat beskrivits i både artiklar och på film.

Till hans folkbildarnatur hörde också hans aktiva insatser som ordbrukare, både i tal och skrift. Han hade en skarp och humoristisk penna, och hans värtalighet var allmänt omvittnad. De sista insändarna till Borgåbladet skrev han på sin sjukbädd, bara några veckor före sin död.

Han arbetade periodvis också som journalist på heltid, t.ex. åren 1959-64, då han verkade som redaktör på Vasabladet, bl.a. som ledarskribent. Han skrev också ett stort antal ledare i ÖN under 1970- och 80-talet, och otaliga är de frilansreportage han som pensionär skrev för både Bbl och ÖN. Bland hans längre skrifter kan nämnas några historiker och en längre betraktelse över ÖN:s historia, då tidningen fyllde 100 år 1981. Före tiden som journalist verkade han åren 1956-59 som VD för Nylands tryckeri Ab i Helsingfors.

Gotti efterlämnade ett väldigt arkiv. Merparten finns deponerad på Kycklings hembygdsmuseum i Lappträsk och en mindre del i Vasa hos föreningen Logos, de två föreningar som stod hans hjärta närmast. Minnet av Gotti lever vidare.

Thomas Rosenberg

Bilden är tagen i samband med att Sjöström tilldelades Topeliuspriset 1992. Han var då och är fortfarande den enda tecknande journalist som fått priset.

Leif Sjöström

21.1.1958 - 2.2. 2012

Ingen människa är oersättlig, sägs det.

Men för oss som under ett följd av år hade Leif Sjöström som kollega är han just det.

Orsaken är att han behärskade ett hantverk, journalistik i bildform, som ingen av oss kvarvarande Vbl-journalister behärskar.

Oersättlig är han också för alla i Svenskfinland som blivit vana att se omvärlden – glädjepillren, absurditeterna, orättvisorna – med hans ögon. Han lärde oss att se så mycket vi annars inte hade sett. Att han är borta är obegripligt.

Den ultimata guiden till Leif Sjöströms universum är hans egen bok "Folkets Dagblad från A till Ö" (Scriptum 2003).

Under A som i alltings början står det:

”I begynnelsen var bilden. Något annat var inte att tänka på förrän jag hade lärt mig läsa och skriva. Den första teckningen jag fick publicerad, på Kurirens barnsida 1963, hette ”Cirkus.” Det gick jag omkring och berättade för äldre människor, det vill säga ungdomar i 14-15-årsåldern.

– Jag har en teckning i Kuriren, sa jag i hopp om att få igång intressanta samtal om konsten och livet.

– Vi har hört det, sa de fortsatte att kura framför radioapparaten som hade utsändning om Beatles och det nya Liverpoolsoundet.”

Tiden är alltså tidigt 60-tal och miljön Malax. Leif förblev, med undantag för kortare sejourer i Vasa och Jakobstad och studieåren i Åbo (där han läste konsthistoria, filosofi, litteratur och etnologi) hemkommunen trogen. För hans del sammanföll det på ett kongenialt sätt med att vara sig själv trogen. När han i slutet på 80-talet bildade familj slog denna familj ner bopälarna nere vid vattnet i Öjna, en ”utkant” som han gjorde till ett centrum.

I ”Från A till Ö” finns följande under ”U som ute i naturen”:

”Jag betraktar det som en ofattbar lyx att med endast 30 minuters pendling till Vasa sitta vid morgonkaffet och betrakta spelande orrar, räven som jagar åkersorkar, havsörnen på väg till sitt bo och flygekorren som kurar i gårdsbjörken.”

Vasabladets tidigare chefredaktör Birger Thölix kom att få en avgörande betydelse redan i det skede då tecknaren satt och övade sig i karikatyrteckning med hjälp av lärarprofilerna i Petalax gymnasium. 1977 skickade den förhoppningsfulle gymnasisten in tre teckningar till Vasabladets redaktion. De antogs inte för publicering. Men han fick ett svarsbrev (inklusive rasterplattor och exempel på brittiska karikatyrtecknarens alster) av chefredaktören, ett brev som innehöll ”det bästa råd jag någonsin fått.”

Det blev början på en process som småningom skulle resultera i Folkets Dagblad. Serien började utkomma 1991. I en tidigare version hette den Helgens Nyheter. En än tidigare version var Böttingar, som några år i början på 80-talet ingick i Österbottniska Posten, den österbottniska uf-rörelsens tidning.

Folkets Dagblad publicerades utöver i Vasabladet också i Västra Nyland och Åbo Underrättelser. Det var i huvudsak för den strippen som Leif fick sina pris: Topeliuspriset 1992, första pris i Onni V. Tuisku-stiftelsens tävling för finländska tidningstecknare 1996 och Choraes-priset, ett österbottniskt litteraturpris, 2002.

Han uppskattade sina pris men var ingen stor vän av priscermonier eller uppmärksamhet kring sin egen person överlag.

Folkets Dagblad har sedan serien föddes också årligen utkommit i bokform. Idén till det fick Leif sedan han stött på läsare som klippte ur hans serier och klistrade in dem i häften.

Det säger en del om hur angelägen han var för sin publik. Och det var en ytterst bred publik; Leifs alster lästes både av bokslukarna och av dem som knappt hade några andra böcker i bokhyllan – eller ens en bokhylla.

Själv hade han också ett brett spektrum. Han var som redan framgått en naturmänniska med ett speciellt gott öga till skärgården, en handlingens man som med glädje greppade motorsågen. Men samtidigt var han en utpräglad intellektuell, bevandrad i litteratur, musik, film, konst.

Inte minst hade Leif bredd i form av generositet. Det är inte alltför gott om journalister som inte har behov av att framhäva sig själva och sina insatser, men han var inte en i den skaran. Han var det givna bollplan- ket, den som kunde ge den förlösande sammanfattningen av en politisk eller samhälls- lig fråga – och som också gärna bjöd på den.

Han involverade kollegorna i sin egen

skapelseprocess. Serieutkastet gick på utlä- tanderunda och det kändes som en ära att få delta i den.

Idemässigt presenterade han sig, med glimten i ögat, som marxist. Det vill säga en varm anhängare av bröderna Marx.

I ett finlandssvenskt, idemässigt perspektiv framstår han som en utlöpare av den österbottniska hurrarrörelsen. Det var ingen tillfällighet att han samarbetade med författaren och debattören Ralf Norrman (1946-2000) och att Finlandiapristagaren Gösta Ågren var en av dem som följde honom till den sista vilan på begravningsplatsen i Malax en av sol genomdränkt februarifredag.

Författaren Juha Ruusuvoori, som kom att bli hans sista samarbetspartner, var också där. Leif illustrerade två av Ruusuvooris böcker, ”Muukalainen. Muuminlaaksossa” (2005) och ”Muukalainen Rantaruotsissa” (2010), båda viktiga för den finska allmänhetens kännedom om Svenskfinland. Speciellt i den senare var Leif en integrerad del av skrivprocessen, i och med att han var författarens guide och chaufför genom det österbottniska Terra incognita.

Hurrare, jo, men framför allt var Leif en stor humanist. Det främsta uttrycker för det var hans förmåga att i sina serier kombinera värme med kritisk udd utan att någon dissonans uppstod. Själv säger han i den intervju som avslutar ”Från A till Ö” att ”jag skrat- tar inte neråt. Jag tycker inte det är roligt att göra sig lustig på förlorarens bekostnad.”

Det bygger han under med en sentens han tillskriver den långvarige politiske påverkaren Jakob Söderman:

”Mättet på ett civiliserat samhälle är hur väl man tar hand om de svaga i samhället och inte hur väl man förvaltar de starkas framgångar och rikedomar.”

Sjöström var en mästare på att genomskåda fraser och fasader. En tid innan han blev tecknare på heltid var han reporter på en påkostad finlandssvensk PR-satsning

på Skansen i Stockholm. Han konstaterade snabbt att hela tillställningen i stort sett var en flopp. Den lockade enbart de redan frälsta, det vill säga finlandssvenskar i Sverige, men lämnade den stora massan oberörd. Hans rapport satte det berömda finlandssvenska frisinnet på prov, skriver Birger Thölix i förordet till ”Från A till Ö”. Arrangörerna vägrade gratisprida Vasabladet bland publiken i Stockholm. Cirka tio år senare medgavs det från arrangörshåll att reporter Sjöström haft rätt.

En bortgång som kommer oväntat drabbar alla som ingått i den människans krets på ett chockartat sätt men slår allra hårdast mot de allra närmaste. Kvar i Öjna, centrum i Leifs värld, där många av hans gubbar fått sina första pennstreck, finns hans fru Susann och sönerna Joel och Mattias. Till den innersta kretsen hör också hans föräldrar, en bror med familj i Malax och en syster med familj i Järna i Sverige.

Ett sista citat ur ”Från A till Ö”:

”Rent allmänt tror jag att det finns en risk att tidningsfolk och media överskattar sina roller. Då man hela tiden är i offentlighetens ljus förleds man lätt att tro att man är mer betydelsefull och mer bestående än man egentligen är. Det finns ingen anledning att gripas av övermod utan det gäller att ha en ödmjuk inställning till uppdraget och en respektfull inställning till uppdragsgivarna, alltså läsarna.”

”Jag vill att läsarna ska skratta och tänka själva”, säger han 2003. Han vill garanterat också att vi som är kvar ska fortsätta leva, i respekt för och omsorg om varandra.

*Vasabladets redaktion genom
Viveca Dahl*

Vasabladet och Harry Schaumans stiftelse har grundat en fond till Leifs minne. Fondmedlen ska användas till ett Leif Sjöström-pris som tilldelas personer som i offentlig verksamhet utmärkt sig för civilkurage och socialt samvete.

FREDRIKA SUNDÉN

”Just när jag hittade tillbaka/till det hemliga rummet/Just när jag hittade pojken/som kunde lära mig leka/just när jag fann bilderna,/bilderna, som måste målas,/blev det dags att ta farväl./Ge sig av/för gott.”

Kristina, eller Stina, föddes 22.9.1946, som det femte av sex syskon i en fiskarfamilj på Kejfsalö, i den yttersta skärgården utanför Lovisa. En miljö som präglade henne för livet, och som hon skildrat i boken ”En ö mitt i ett sekel” (SFV 2004). En fascinerande beskrivning av livet i utskärgården, sådant det var för bara ett halvsekel sedan. Hon har t.ex. berättat om hur förundrad hon blev då hon i tolvårsåldern, då familjen flyttade in till Valkom, för första gången vred på en strömbrytare.

En stor del av boken handlar om den privata folkskola Kejfsalöborna byggde upp, på bara 47 dagar! Låt vara att byggnaden redan fanns, dvs. det forna soldathemmet.

Utbildning i olika former kom också därefter att präglade Kristinas liv. Som hon själv konstaterar i boken: ”Mamma och pappa bedömde saken som så, att med mitt skruttiga hjärta skulle jag nog inte klara av ett riktigt arbete i framtiden så det blev att bäd- da för fysiskt mindre krävande uppgifter”. Först fortsatt skola i Lovisa, därefter biologistudier vid Helsingfors universitet. Efter kandidatexamen (1974) läste hon vidare till licentiat, med genetik som huvudämne (1983). Men hon byggde ständigt på med nya kurser i olika ämnen, också utomlands.

Efter korta perioder som forskare vid Folkhälsan och Helsingfors universitet tjänstgjorde hon under 1970- och 80-talet som forskare på Strålsäkerhetscentralen. Under den här tiden engagerade hon sig aktivt i den nya kvinnorörelsen, och gav ut sin första bok, diktsamlingen ”Lite till kvinns” (1979). Därefter sadlade hon om och verkade under 90-talet som utbildningsplanerare i Tammerfors, vid institutet för yrkesutbildningens förvaltningsområde.

Kristina Stenstrand

Född 22.9.1946, död 15.5.2012.

Att det någon dag skulle ta slut visste Kristina bättre än de flesta. Född med ett allvarligt hjärtfel var hon från barnsben medveten om livets förgänglighet.

Ändå var det en chock för alla hennes vänner att väggen till slut kom emot, den 15.5.2012. Kristina hade ju alltid orkat kämpa, och ville inte ge upp. De senaste åren var hon dessutom intensivt upptagen med att omvandla eländet till konst. Som hon krasst och kännsakt uttryckte det i Östra Nyland i februari, i samband med presentationen av hennes nyaste bok: ”Man förvandlar skit till blommor helt enkelt”.

Det hade säkert blivit avsevärt fler blommor om inte ödet velat annorlunda. Så här formulerar hon det själv, i en relativt färsk dikt:

Det dåliga hjärtat gjorde sig ständigt påmint, och Kristina bytte bana än en gång. Hon flyttade tillbaka till Lovisa (1998) och skaffade sig en fyraårig internationell utbildning i konst och konstterapi, och fungerade under många år som ordförande för Lovisa konstförening, och bidrog aktivt till stadens i dag blomstrande bildkonst. Hon arbetade som deltidslärare vid Lovisa MI, tills hon 2001 blev sjukpensionerad.

År 2007 opereras hennes hjärta en andra gång (den första skedde 1968). Operationen lyckades, men kort därefter visade det sig att hon hade tarmcancer. Följde nya och plågsamma undersökningar och behandlingar.

Om sin kamp med att betvinga allt detta, och med bildernas hjälp skapa mening och motvikt i tillvaron, berättar hon i boken ”Så länge man har hälsan. En berättelse om sjukdomsbilder” (2012). Ett klokt och temperamentsfullt vittnesbörd av en person med djup och delvis bitter erfarenhet av vårt sjukvårdssystem. Det gäller att stå på sig, konstaterar hon, för annars gör någon annan det.

Men det är också en bok full av energi, glädje och förtröstan. Och fantastiska bilder, framväxta under en terapi som gav henne kraft. Och som andra i sin tur kan ta till sig.

Föga anade vi att Kristina hade så kort tid kvar, och att hon färdigställde boken med sina sista krafter. Men hon kände sig själv och sin kropp, och anade förmodligen att slutet var nära. ”Så länge jag har hälsan”, som hon konstaterade då vi satt in ett extra bokcafé. Åtföljt av det kännspaka skrattet. Strävt, men hjärtligt.

Thomas Rosenberg

Lena Svartström

Född: 15.II.1964 Död: 1.2.2012

Den 1 februari dog Lena Johanna Svartström på Ålands centralsjukhus efter en mångårig kamp mot cancer. Hon föddes 15.II.1964 i Esbo och växte upp i Jorvas i Kyrkslätt. De senaste tio åren bodde hon på Åland med sin familj där hon verkade som musiklärare, musiker, körledare och recensent.

Redan som barn spelade Lena piano vid Kyrksläts musikinstitut. Efter gymnasiet och ett år vid Finns folkhögskola började hon läsa svensk litteratur och nordiska språk vid Helsingfors universitet. Hon ingick i en aktiv studentkrets kring Merete Mazzarella. I slutskedet av litteraturstudierna uppmuntrades Lena att söka in till Sibelius-Akademien och kom in vid linjen för musikpedagogik. Musiken blev hennes kall.

Under studietiden deltog hon i den nordiska musikfrågesporten Kontrapunkt på tv, hon vikarierade som kantor vid Kyrksläts svenska församling och undervisade i mu-

sikteori vid musikinstitut.

Lena Svartström arbetade som musikle-
rare i flera skolor i Kyrkslätt, Uppsala och
på Åland. Hon hade en förmåga att entusi-
asmera barn och unga och hon utvecklade
sina egna metoder med devisen att alla kan
lära sig musik och njuta av den.

Lena dirigerade flera körer, till exempel
Bobäcks damkör och Manskören Åländska
Sångare, och deltog i körfestivaler i Finland
och utomlands. Hon inspirerades bland an-
nat av en studieresa för körledare till Syd-
afrika.

En speciell plats i Lenas hjärta fick den
åländska Vivakören som under hennes led-
ning utvecklades till en damkör som expe-
rimerade med olika slags uttrycksformer.
Den samarbetade också framgångsrikt med
de svenska musikerna Anci Hjulström och
Simon Ljungman.

År 2007 var Lena en av de drivande kraf-
terna bakom grundandet av ett Steiner-
eller Waldorfpedagogiskt daghem på Åland.
I höstas kunde också skolan enligt samma
principer inleda sin verksamhet.

Det var i den här inlärnings- och män-
niskosynen som Lena fann sitt pedagogis-
ka hem. Samtidigt började hon själv stu-
dera vid Rudolf Steinerhögskolan i Järna,
Sverige, med målet att kunna jobba vid den
åländska skolan. Den första terminen blev
hennes sista.

Lena Svartström bejakade livet. Allt var
möjligt, i stort och smått. Hennes förmå-
ga att knyta sociala band, hennes intensitet,
viljestyrka, ja envishet lämnade få oberör-
da. Med samma beslutsamhet kämpade hon
mot den cancer hon insjuknat i sex år tidi-
gare. Hon hade sin egen syn på sjukdomen
och vården och gav inte efter, utan höll fast
vid familjetillvaron, musiken och möjlighe-
ten att uppleva livet till sista stund.

Tack vare hemvård av make och pappa
blev hennes sjukhusvistelse, precis som hon
önskade, mycket kort.

Lena blev 47 år gammal. Hon efterlämnar
sjuåriga dottern Tindra, maken Klaus, pappa
och syskon med familjer. Hon sörjs också av
släkt och många vänner från livets olika ske-
den. Tomrummet efter hennes känns stort.

*Maria Björnberg-Enckell,
Gunvor Kronman, vänner
Anna Svartström, syster*

MARIA THOLIX

Meta Torvalds

Född: 14.1.1922 i Korsholm. Död: 10.2.2012
i Åbo

En finlandssvensk – ja, finländsk – journa-
listlegend har gått ur tiden. Meta Torvalds
avled den 10 februari i sviterna av en tids-
sjukdom. Hon hade kort innan fyllt 90 år.

Det var en riksnyhet när Meta Torvalds
1971 tillträdde som chefredaktör för Åbo
Underrättelser. Aldrig tidigare i finländsk
presshistoria hade en sådan uppgift anför-
trots en kvinna. I dag är det föga märk-
värdigt, men för bara 40 år sedan var det
rubrikstoff i huvudstadsmedier; någon
drog visst rentav till med ordet "akkaval-
ta" i rubriken – redaktionschefen hette Yrsa
Lindroos. Det var ingen nybörjare som tog
vid efter Jakobstadsfödda Peter Strömsnäs
korta egid. Strömsnäs i sin tur hade efter-
trätt Lars Mustelin som bara några år ti-
digare tagit över efter Meta Torvalds make
Ole Torvalds. De kom tillsammans till Åbo
Underrättelser redan 1948 efter ett par år på

Österbottningen. Ole Torvalds verkade som
chefredaktör åren 1958–67.

Meta (Elin Margareta) Torvalds, född
Gyllenberg, föddes den 14 januari 1922 i
Korsholm men växte upp i Nykarleby, ett
faktum hon gärna tog upp då vi samtalande
på senare år. Naturaliserad Åbobo med bo-
stad intill Vårdberget och mångsidigt aktiv
som hon var för det svenska Åbo, var barn-
domsstaden henne mycket kär.

Meta Torvalds kom att bli mångårig kol-
lega med, och sedan förman till min far, och
även jag kom i början av åttiotalet att ha
hennes som en av mina chefer under ett kor-
tare vikariat på ÅU. Hon hade dock vid det
laget trappat ned från chefredaktörsposten
och titulerades andra redaktör. Den posten
besatt hon till sin pensionering 1985. Meta
Torvalds belönades på flera sätt för sin livs-
gärning. Hon erhöll Finlands svenska pu-
blicitistpris 1975, Kyrkans informationspris
1983 och blev hedersdoktor vid humanistis-
ka fakulteten vid Åbo Akademi 2002. Meta
Torvalds var en slyst chef med bestämda

åsikter framförda på ett hjärtevarmt sätt. Den karakteristiken kan väl gälla också för hennes ledarpenna. Hon var en stilist av den gamla skolan, noga med sina formuleringar och med suverän känsla för språket. Hon kommenterade både stort och smått.

En typisk Metaledare kunde ha rubriken "En sorglustig träta". Hon förenade solid och bestämd borgerlig liberalism med klartsynt feminism. Meta var tidig kvinnoprästförespråkare, och jag minns hur fänigt hon tyckte det var med bestyret då ÅU skulle ställa till med luciaval. I bokverket *Vem och vad* uppger hon som specialintresse "vårt behov av en frisinnad tro".

Torvalds sista år kantades av sorgen över dödsfall i den nära familjekretsen, och det var en bekymrad Meta jag talade med i telefon den sista gången vi hade kontakt med varandra för snart ett år sedan. Ändå gav hon sig tid att utväxla synpunkter om frågor i tiden. Jag minns min äldre kollega med värme och respekt.

*Henrik Othman,
bitr. chefred. för Österbottens Tidning*

Margaretha Åberg

Bibliotekarien Margaretha Åberg, född Mäsala, avled efter en tids sjukdom den 29 juli i Esbo.

"Teta", såsom Margaretha allmänt kallades bland kolleger och vänner, var född i Gamlakarleby på Runebergsdagen den 5 februari 1946. Efter studentexamen vid Gamlakarleby svenska samlyceum blev det studier i nordisk filologi och tyska vid Helsingfors universitet. Efter avlagd hum.kand. och biblioteksexamen vid Åbo Akademi anställdes Margaretha vid Esbo stadsbibliotek 1976.

En drygt trettioårig bibliotekskarriär inleddes vid Köklax bibliotek. Genom åren hann Teta också vara verksam på Olars, Dalsviks, Gamla Alberga och Mellersta Esbos bibliotek. De sista arbetsåren jobbade hon deltid på Entressebiblioteket fram till sin pensionering i december 2009.

Barnbiblioteksarbetet lägg Tetas hjärta nära. Under många år hade hon det över-

gripande ansvaret för de svenska kontakterna mellan bibliotek och skola i Esbo. Hon ansvarade även för Esbo stadsbiblioteks dockteatergrupp Krokeli för vilken hon författade flera pjäser. Huvudansvaret för bibliotekets årliga läsmaraton vilade också på hennes axlar. Teta hade ett vidsträckt kontaktnät till bibliotekarier i Svenskfinland men också i de andra nordiska länderna. Hon var ivrig scout sedan ungdomen i Gamlakarleby och fortsatte med scoutverksamheten i Esbo där hon var mångårig sekreterare för scoutkåren Skogsvandrarna i Köklax. Under flera år deltog hon från bibliotekets sida i Esboevenemanget Kulturen vid ån. En lång tid var hon också hängiven sångare i kyrkokören Es Voces i Esbo svenska församling.

Alla vi som haft förmånen att jobba tillsammans med Teta har fina minnen av hennes öppna väsen, hennes påhittighet och uppfinningsrikedom i olika situationer. Vi minns hennes värme och glada skratt. Det är ofattbart att en så ljus person bara plötsligt är borta. Margaretha sörjs av make, barn och barnbarn, av släkt, många vänner och kolleger i Finland och i de andra nordiska länderna.

*NanNyman och Lena Sundström,
kolleger vid Esbo stadsbibliotek*

Årsberättelse 2011

SFV:s MÅNGÅRIGA KANSLICHEF CHRISTOFFER Grönholm avled 27 april 2011 efter en långvarig sjukdom. Den högt uppskattade kanslichefen lämnade efter sig ett stort tomrum. Styrelsen valde vid sitt möte den 14 juni 2011 ped.mag. Johan Aura (39 år) till ny kanslichef, Johan tillträdde som kanslichef 1.9.2011.

Under 2011 fortsatte SFV:s styrelse det omfattande arbetet med en ny strategi för föreningen. Resultatet kan sammanfattas med orden fokusera, prioritera, konsolidera och professionalisera. Fokusera innebär att verksamheten koncentreras till stadgarnas centrala syftemål. Prioritera betyder att vi måste välja vilka verksamheter vi håller på med och vad vi väljer bort. Konsolidera innebär en vettig förmögenhetsförvaltning och professionalisera att det SFV gör bör göras på högsta professionella nivå.

SFV:s kärnideologi sammanfattades så här: Vi vill stärka det svenska i Finland genom utbildning, förlagsverksamhet och understöd som en folkrörelse för bildning, kunskap och kultur. Vår vision är att svenskan är en självklar del av den finländska vardagen. Den centrala verksamhetsidén i denna form står i samklang med stadgarnas syftesparagraf och utgör en modern tolkning av densamma.

I arbetet genomgicks dels centrala frågor för SFV och hela koncernen samt centrala frågeställningar för dotterbolagen. I styrelsens arbetsdokument fastslogs även de max-

imala understöden till de egna dotterbolagen fram till 2015. Samtidigt underströks det att dotterbolagen bör bli ekonomiskt mer oberoende.

Som ett resultat att strategiprocessen inleddes en diskussion om samgång mellan Schildts och Söderströms med Konstsamfundet, vilket sedermera ledde till att förlagen fusionerades till Schildts & Söderströms 1.2.2012.

Som en annan direkt följd av strategiarbetet och som ett led i konsolideringen av fastighetsmassan köpte SFV ett nytt stenhus vid Topeliusgatan 8 den 6 juli.

SFV sålde i oktober 2011 skutan *Hoppet* till en estnisk båtförening, som samarbetar med Aibolands museum i Hapsal, efter att ha konstaterat att SFV:s egna förutsättningar att driva projektet vidare var ringa.

1. ORGANISATION

1.1 Medlemskåren

SFV verkar aktivt i det finländska medborgarsamhället, dels i samarbete med de finlandssvenska organisationerna, dels genom sitt eget kontaktnät och sin stora medlemskår.

Vid utgången av 2011 var medlemsantalet 9 482 (2010: 9 532).

Vid sitt årsmöte den 28 mars 2011 fastställde Svenska folkskolans vänners understödsförening medlemsavgiften till 10 euro. Den omfattar SFV-kalendern och tidskrif-

Johan Aura tillträdde som kanslichef i september.

Som en direkt följd av SFV:s strategiarbete och som ett led i konsolideringen av fastighetsmassan köpte SFV ett nytt stenhus vid Topeliusgatan 8 i Helsingfors.

ten Svenskygden som medlemsförmåner.

1.2 Styrelsen

Hedersordförande i föreningen är professor Ann-Mari Häggman.

Hedersmedlemmar i föreningen är Britta Cavonius, Lars Huldén, Bo Lundell och Per Snickars.

Styrelsens sammansättning var under året följande:

professor Per-Edvin Persson.....	invald 1989
fil.kand. Lisbet Ruth.....	invald 1998 (samt 1989–1996)
fil.mag., MBA Veronica Fellman.....	invald 2007
fil.mag. Stig-Björn Nyberg.....	invald 1998
musikmagister Wivan Nygård-Fagerudd.....	invald 2010
fil.dr h.c. Mikael Reuter.....	invald 1996
ped.mag. Micaela Romantschuk-Pietilä.....	invald 2011
författaren Gustaf Widén.....	invald 2005
undervisningschef Gustav Wikström.....	invald 1997

Styrelsen sammanträdde under året till tolv protokollförda möten. Antalet behandlade ärenden var 165. Styrelsen införde en ny tradition att hålla åtminstone ett styrelsemöte per år på annan ort än Helsingfors. Styrelsen sammanträdde i november 2011 i Vasa. I

samband med mötet träffade styrelsen Föregångarna och representanter från Pedagogiska fakulteten.

Styrelsens *sekreterare* var kanslichefen.

Styrelsens *arbetsutskott* bestod av ordföranden, vice ordföranden, sekreteraren och ledamöterna Mikael Reuter och Veronica Fellman. Protokollförare vid styrelsens, arbetsutskottets och förvaltningsrådets möten var Catharina Gripenberg. Arbetsutskottet har förberett ärendena till styrelsens möten och avgjort löpande ärenden. Utskottet höll nio protokollförda möten och behandlade vid dem 92 ärenden.

I tur att avgå ur styrelsen vid årsmötet 2012 är ledamöterna Wivan Nygård-Fagerudd, Veronica Fellman och Gustav Wikström.

1.3 SFV:s förvaltningsråd

Förvaltningsrådet är styrelsens rådgivande organ i ekonomiska frågor. Det bestod under året av advokat Ralf Blomqvist (ordförande), pol.mag. Kim Lindström och ekon. mag. Peter Storsjö. Styrelsens ordförande är självskrivnen medlem i förvaltningsrådet.

Förvaltningsrådet höll fem protokollförda möten. Därtill har förvaltningsrådet hållit talrika diskussioner per telefon.

I tur att avgå ur förvaltningsrådet vid årsmötet 2012 är ledamoten Ralf Blomqvist.

1.4 Övrig förvaltning, revisorer

SFV:s *fondförvaltning* har handhåfts dels av Aktia Bank/Privatbanken, dels av Nordea Private Wealth Management och flera andra banker och fondbolag.

För fullföljande av särskilda uppgifter har styrelsen tillsatt ett flertal utskott.

Peter Estlander var disponent för SFV:s fastigheter och bostadslägenheter i Helsingfors. Disponent för fastigheten Grönlundsgatan 7 i Ekenäs var Petra Grönholm, medan Ralph Krogius var disponent för Fastighets Ab Nya Karyll i Esbo. Teuvo Heinämäki var disponent för fastigheten Oy Forum Seinäjoki – Forum Östermyra Ab. Övervakare för Beijarholmen, Stora Balgholmen och Färbässen var Börje Björklöf, och övervakare för Lillholmen var Jonas Stenström.

Föreningens *revisorer* var CGR Jan Holmberg och CGR-samfundet PricewaterhouseCoopers med CGR Petter Lindeman som huvudansvarig revisor.

1.5 SFV:s kansli och personal

Föreningens sekreterare och kanslichef, pol.dr Christoffer Grönholm (anställd 1.1.1987) avled 27.4.2011. Catharina Gripenberg fungerade som t.f. kanslichef 28.4.–31.8.2011. Ped.mag. Johan Aura tillträdde som ny kanslichef 1.9.2011.

Pol.kand. Catharina Gripenberg (anställd 1.3.2004) var föreningens administrativa sekreterare och kanslichefens sekreterare fram till 27.4.2011. Hon verkade också som protokollist vid föreningens möten.

Fr.o.m 1.9.2011 blev hon innehavare av en nyrättad tjänst som biträdande kanslichef med ansvar för fastigheter, ekonomi, under-

stöd och publikationer.

Organisationssekreterare var Johanna Carpelan (anställd 1.8.1990).

Merkonom Ted Österman (anställd 1.9.2007) var ekonomichef.

Ekon.mag. Viveka Åberg (anställd 1.12.2009) var ekonomiassistent med ansvar för stipendieberedningen.

Studentmerkonom Rabbe Sandelin (anställd 1.1.2010) var redaktör för Svenskbygden och SFV-kalendern och föreningens informatör.

Ett antal fristående medarbetare har anlitats under året.

2. VERKSAMHETEN

2.1 Administrativ verksamhet

Årsmötet

Föreningen höll sitt årsmöte i Helsingfors den 28 mars 2011. Dir. cant. Per Snickars var ordförande för årsmötet.

Styrelseledamöterna Gustaf Widén och Mikael Reuter återvaldes för mandatperioden 2011–2013, och som ny valdes ped.mag. Micaela Romantshuk-Pietilä. SFV:s mångåriga vice ordförande Henry Olander avgick ur styrelsen och avtackades vid styrelsens möte i augusti.

I förvaltningsrådet hade K-G Backholm undanbett sig återval, i hans ställe valdes ekon. mag. Peter Storsjö för mandatperioden 2011–2013.

Vid det konstituerande styrelsemötet efter årsmötet valdes Per-Edvin Persson till ordförande och Lisbet Ruth till vice ordförande.

Utdelningsfest

Föreningen höll utdelningsfest i festsalen i G18 den 30 mars 2011. SFV:s ordförande Per-Edvin Persson höll hälsningstalet. Festtalet hölls av Sveriges ambassadör Johan Molander. För musikprogrammet stod Arja Saijonmaa (sång) och Petri Somer (piano) och Frida Jansson (vinnaren av Caj Ehr-

Årsmötesordförande Per Snickars.

Janne Virkkunen, mottagare av brobygggarpriset.

Vår- och utdelningsfest i SFV:s kulturhus G18 den 30 mars 2011.

Kulturprisomtagare Märta Tikkanen, SFV:s ordförande Per-Edvin Persson.

Folke Gräsbeck och Frida Jansson under vårfesten.

stedts-tävlingen) ackompanjerad av Folke Gräsbeck.

Vid festen utdelades Kulturpriset ur Signe och Ane Gyllenbergs fond, Folkbildningspriset, Brobygggarpriset, Lillholmsstipendiet, Beijarholmsstipendiet, fem Folkbildningsmedaljer och sex Hagforsmedaljer. Tio lärare i svenska vid finska skolor premierades

med stipendier. Pristagare, medaljörer och stipendiater presenteras nedan i avsnittet Belöningar och hedersbetygelser.

2.2 Kulturpolitisk verksamhet

Studium och bevakning av bildningsfrågorna

En angelägen uppgift för SFV är att initiera olika finlandssvenska kultursatsningar. SFV

har även sett som sin uppgift att utvärdera den europeiska och nationella kulturpolitiken med tyngdpunkt på bildningssektorn.

Kontakter

SFV stöder kulturella och samhällliga föreningar och centralorganisationer i Svenskfinland, företrädesvis sådana som är medlemmar i Svenska studieccentralen. Med dem utvecklar SFV ett nätverk på folkbildningsområde.

Syftet med SFV:s kontaktverksamhet är att utveckla kontakterna mellan de svenska bosättningsområdena och att verka för svensk sammanhållning i miljöer där den svenska befolkningen är som mest utsatt. Exempel på sådana satsningar är SFV:s engagemang för daghemmet i Seinäjoki (språkbad), för Svenska skolan i Varkaus, den svenska skolan i Halikko och den svenska skolan i Lahtis.

SFV samarbetar med Svenska kulturfonden, Föreningen Konstsamfundet, stiftelsen Brita Maria Renlunds minne och Folkhälsan när det gäller att bevara små lågstudier på svenska orter samt att skapa förutsättningar för att bevara svenska lågstudier på finskspråkiga orter.

Samarbete och representation

Utöver de 57 medlemsorganisationerna i Svenska studieccentralen samarbetade SFV 2011 med en rad bildnings- och kulturorganisationer både i Finland och utomlands.

SFV:s styrelse utgör *Maria, Tyra, Margit, Emil Bernhard och Leo Bernhard Liljefors stiftelses* delegation, medan stiftelsens styrelse består av en representant var för SFV, Samfundet Folkhälsan i Finland och Stiftelsen Svenska Blindgården.

Svenska folkskolans vänners styrelse fungerar sedan 1963 som styrelse för *Stiftelsen Barnens och Ungdomens Väl i Esbo*. Stiftelsen understöder lekskolor, daghem och barnträdgårdar i Esbo.

Stiftelsen Svenska brevinstitutet i Finland grundades 1970 som huvudman för dåvarande Svenska brevinstitutet i Finland. Svenska folkskolans vänners styrelse är likaså styrelse för denna stiftelse.

I styrelsen för den 1988 grundade *Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse* har SFV en representant, Nordea en och stiftaren en. Stiftelsens ändamål är att främja litterär och annan kulturell verksamhet.

I styrelsen för *Stiftelsen för Hangö sommaruniversitet* har SFV två representanter. Den operativa verksamheten drivs i nära samarbete med Centret för livslångt lärande vid Åbo Akademi.

Stiftelserna avger särskilda årsberättelser till respektive årsmöte.

Tillsammans med Svenska litteratursällskapet i Finland och Svenska studieförbundet äger SFV *Kulturhuset Ab*, vars verksamhet är att äga och utveckla en Internetportal, att upprätthålla den och tillhandahålla tjänster inom den för finlandssvenska organisationer.

Tillsammans med Stiftelsen Barnens och Ungdomens Väl i Esbo äger SFV aktier i *Swinghill Ab*, som driver slalombacken i Noux, Esbo.

SFV äger aktier i *Fastighets Ab Svenska Gården i Hyvinge*, som invigdes 2002. Den kom till med SFV, Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne, Understödsföreningen för Svenska kulturfonden och Samfundet Folkhälsan som investerare.

Oy Forum Seinäjoki – Forum Östermyra Ab är sedan 2001 helägt av SFV. Svenska föreningen i Östermyra har sina lokaliteter i fastigheten.

Tankesmedjor

Tankesmedjan *Lokus* bildades av Svenska studieccentralen i början av 2006 som den första i Svenskfinland. SFV är med i Lokus styrgrupp genom Johan Aura som fungerar som tankesmedjans ordförande. Tanke-

smedjan samarbetar med övriga europeiska tankesmedjor via ELF (European Liberal Forum).

Genom Björn Wallén är SFV representerat i tankesmedjan *e2*.

Magma – Finlands svenska tankesmedja finansieras av Svenska Kulturfonden, Svenska folkskolans vänner, Föreningen Konstsamfundet, Stiftelsen för Åbo Akademi och Stiftelsen Tre Smeder. Magma är en politiskt obunden tankesmedja som strävar efter att upprätthålla en levande, kritisk och fördomsfri debatt på svenska i Finland som engagerar en bred publik och som stärker den finlandssvenska identiteten.

2.3 I bildningens tjänst

Upplysning, information

Föreningen upprätthåller fortlöpande kontakt med skolor, barnträdgårdar och organisationer samt bedriver rådgivande verksamhet i frågor som gäller ekonomi och planering av verksamheten.

Föredrag

Styrelsemedlemmarna har i olika sammanhang hållit föredrag eller svarat för konstnärliga framträdanden inför allmänheten och därvid belyst aktuella bildnings- och kulturfrågor. Flera av dessa framträdanden har skett vid större samlingar med talrik publik. Under året har 27 föredrag, festtal och konstnärliga framträdanden redovisats. SFV:s styrelsemedlemmar har vid flera tillfällen framträtt i radio och television.

SFV:s webbplats www.sfv.fi uppdateras kontinuerligt. Under adressen www.sfv.fi ges överskådlig information om föreningen med länkar till SFV:s alla enheter.

SFV:s kulturrese 2011 gick till natursköna Leros 21-27.5 med Christine Schildt som värdinna. Lisbet Ruth och Hedvig Stenman fungerade som tekniska reseledare emedan Camilla Nordblad var guide på resan.

SFV:s enheter

Axxell Utbildning Ab

SFV (andel 65 procent) är tillsammans med Svenska småbruk och egna hem Ab de största ägarna av Axxell Utbildning Ab, som är huvudman för Axxell. Axxell grundades 1.8.2008, då de tidigare skolorna Västra Nylands yrkesskola, Yrkesinstitutet Sydväst, Lappfjärds folkhögskola, Finns folkhögskola, Cityfolkhögskolan, Kuggomskolan och Åbolands folkhögskola/Språk- och turisminstitutet förenades.

Axxell erbjuder mångsidig utbildning för ungdomar och vuxna genom möjligheten att avlägga en yrkesexamen eller att enbart utveckla sin yrkeskicklighet genom folkhögskolestudier och kurser. Vid Axxell studerade 2011 3 370 (2010:3 015) studerande, varav 1 181 (2010:1 549) var ungdomar. År 2011 var antalet heltidsanställda vid Axxell 422 (2010:345).

Jan Nybom var verkställande direktör för Axxell Utbildning Ab och Annika Bussman rektor.

Svenska studieccentralen (SSC)

Svenska folkskolans vänner är huvudman för SSC sedan 1920. De finlandssvenska organisationerna samarbetar med SSC genom Svenska studieförbundet, som 2011 hade 57 medlemsorganisationer, med SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder

som ny medlem. SSC:s centralkansli finns i SFV:s hus på Nylandsgatan 17 B i Helsingfors. Regionkansliet finns i Vasa och Åbo.

Svenska studiecetralen, SSC har som uppgift att främja välbefinnande, delaktighet och samhällsansvar med folkbildningen s medel. SSC är det finlandssvenska civil- och lokalsamhällets allmänna intressebevakare. SSC initierar nya projekt, erbjuder flexibla lärmiljöer och utvecklar tvärsektorriella och mångprofessionella kompetensnätverk.

Kultur- och bildningshuset G18

I G18 arbetar utbildningsenheterna Axxell City, kulturproducentlinjen vid Yrkes-högskolan Novia och Åbo Akademis utlokaliserade utbildning i vårdvetenskap och pedagogik. Andra enheter i huset är föreningen Labbet, som arbetar för den finlandssvenska dramatiken, och produktions-

bolaget Cityportal, som bl.a. sänder tv-programmet Min Morgon från studion i G18. Den populära festsalen hyrs ut till utomstående för seminarier, fester och mottagningar. Den fungerar också som konsertsal med utmärkt akustik. Också Schildts förlag verkade i G18 fram till sammanslagningen med Söderströms. I huset finns ytterligare restaurang Kitchen G18.

Intendent för huset är Maria Oesch-Feldt, receptionist och ansvarig för bokningar är

Camilla Nordblad. Uthyrningen av festsalen sköts av Satu Torstila och som vaktmästare för salen verkar Tom Sundberg. Charlotte Silfvast och Fanny Tavastila är kvällsreceptionister.

Min Morgon/Cityportal

SFV äger produktionsbolaget Cityportal och är initiativtagare till att producera morgon-tv på svenska i Finland. De direktsända egna morgon-tvsändningarna från kulturhuset G18 fortsatte lika framgångsrikt under sitt andra år. Det hela byggdes upp på rekordtid och under de första två produktionsåren ingick drygt 2 400 gäster i sändningarna.

Den största delen av dem var helt nya an-

Morgonproducent Henrik Lundberg och scripta Jaana Penttinen diskuterar sändningen (bilden tagen i januari 2011).

sikten på den finlandssvenska mediearenan. I morgonsändningarna har ingått drygt 80 musikframträdanden och det gavs synlighet åt en mångfald av kulturutövare, typ konstnärer, författare och filmmakare.

Min Morgon, tillsammans med den textade sammanfattningen på kvällen, utgör idag ca 15 procent av FST:s egna utbud och är en av de bärande krafterna på Svenska Yles livsstilswebb.

Arne Wessberg (ordförande), Mari Koli

och Gustaf Widén utgör Cityportals styrelse. Cityportals vd Henrik von Pfaler är företrädande och Catharina Gripenberg har verkat som styrelsens sekreterare.

Schildts Förlags Ab

Den 3 oktober gick förlagen ut med information om en planerad samgång mellan Schildts Förlags Ab och Söderströms. Senare enades om Schildts & Söderströms, S & S.

Under övergångsperioden utsågs Mari

SCHILDTS & SÖDERSTRÖMS

Koli till t.f. verkställande direktör för Schildts Förlags Ab. Fusionen framskred enligt planerna och förlagen fusionerades per 1.2.2012 och startar upp den gemensamma verksamheten i förlagets nya lokaler vid Bulevarden 7.

Stig-Björn Nyberg är SFV:s representant i styrelsen och SFV har en ägarandel om 19,72 procent (näst största ägaren).

Atena Kustannus Oy

SFV är sedan december 2010 ägare till hela Jyväskylä-förlaget Atena Kustannus Oy. Genom Atena har SFV tillgång till och växelverkan med den finska kvalitetslitteraturen.

Året 2011 var ekonomiskt och litterärt sett ett bra år för Atena. Atena ökade sin om-

sättning med 10 procent, även om de nya titlar som publicerades inte var fler än förra året (45 nyheter). Pocketböckernas posi-

tion i produktionen stadgades genom att ett femtontal pocketupplagor utgavs av tidigare publicerade böcker. Även produktionen av e-böcker stadgades; ett femtontal böcker fick en elektronisk form vid sidan av pappersboken.

Atena firade sin 25-årsfest under 2011. Festen till ära ordnades bland annat författarpaneler som samlade en talrik publik.

Publikationsverksamhet

SFV:s årsbok SFV-kalendern 2011 utkom i oktober. Chefredaktörer för SFV-kalendern var kanslichef Johan Aura och biträdande kanslichef Catharina Gripenberg, medan redaktör Rabbe Sandelin ansvarade för artikelanskaffning, redigering och ombrytning.

SFV-kalendern 2011 var den 125:e årgången i denna skriftserie (första utgåvan publicerades 1886). I kalendern ingick därför en längre artikel om SFV-kalenderns tillblivelse, teman och utveckling under de 125 åren, författad av skriftställaren Thomas Rosen-

Pärmen på SFV-kalendern 2011 återspeglade kalenderns 125 årgångar.

berg. Övriga allmänbildande och underhållande artiklar handlade om Solveig von Schoultz roman Ansa och samvetet (förf. Maria Kallio), Antarktis (SFV:s ordförande Per-Edvin Persson), torparen Johan Gustaf Nyberg (Stig-Björn Nyberg), Marie Linder (Kerstin Ilander) litteraturklassiker (Tove Fagerholm), Einar Pontán (Olle Spring) skärmytslingarna vid Elgsjöskatan (Gustaf

Sundman) och föreningar i förändring (Thomas Järvinen). I tillägg publicerades i årsberättelsedelen den sedvanliga förenings-, boksluts- och fondinformationen gällande år 2010, liksom de uppskattade minnesrunorna över hädangångna finlandssvenskar. Kalendern distribuerades i en upplaga om 10 300 exemplar.

Kulturtidskriften *Svenskbygden*, föreningens medlemstidskrift, utkom under året med sin 90:e årgång. Tidskriften utkom med fem nummer och hade en upplaga på 10 700 exemplar. Chefredaktör var Christoffer Grönholm (från juni Catharina Gripenberg) medan redaktör Rabbe Sandelin an-

svarade för redigering och layout.

I Svenskbygden nr 1 ingick bland annat artiklar om tv-programmet *Min Morgon* och Svenska teaterns renovering, i nr 2 ingick flera filmartiklar och en intervju med europaparlamentariker Carl Haglund, och i nr 2 en större överblick av de finlandssvenska tidskrifterna. Nr 4 innehöll bl.a. den första intervjun med SFV:s nye kanslichef Johan Aura och en artikel om personlig integritet gällande e-böcker. Nr 5 innehöll traditionsenligt många bokartiklar lämpligt inför julen.

Flera av Svenskbygdens mångåriga frilansare och medarbetare fortsatte leverera intressanta artiklar till tidskriften. Gustaf Widén medverkade i varje nummer som kolumnist.

I slutet av året beslöt redaktionen att under 2012 blåsa liv i tidningens redaktionsråd. Framöver kommer tidningen också tydligare att belysa olika projekt där SFV finns med, antingen som ägare, initiativtagare eller stödjare.

I slutet av verksamhetsåret gick Ekenäs tryckeri – där Svenskbygden tryckts i många år – i konkurs. Från 2012 trycks Svenskbygden på Fram i Vasa.

I serien *Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner* utkom som volym nr 189 *Äppelö – liv, skeppsbygge, sjöfart* av Göte Sundberg. Boken beskriver livet i byn Äppelö på Åland och alla de fartyg August Henriksson byggde i slutet av 1800-talet. Boken blev den sista som redigerades av SFV:s mångåriga kanslichef Christoffer Grönholm.

Till hösten utkom som nr 190 Marianne Blomqvists *Våra fyrfota vänner har också namn*. Boken handlar om namn på hästar, kor, tjurar, hundar och katter i Svenskfinland – från början av 1700-talet fram till våra dagar.

Årets sista utgåva i skriftserien blev nr 191, Björn Walléns essäsbok *Utifrån och inifrån*.

Boken är ett urval texter från två decennier, med ett personligt anslag som förenar analys och poetisk meditation.

Under 2011 fortsatte också arbetet med en serie populärt hållna biografier över finlandssvenska författare och kulturpersoner. I slutet av verksamhetsåret fanns avtal om nio biografier – utgivningen väntas bli två volymer per år från 2012 framåt. Medlemmarna i redaktionsrådet för biografiseringen var Gustaf Widén (ordförande), Berndt Arell, Ann-Mari Häggman, Anna Friman, Bo Lönnqvist, Catharina Gripenberg och Rabbe Sandelin (sekreterare).

SFV deltog för första gången i *Bokmässan*

i Helsingfors i oktober. I SFV:s monter såldes böcker i SFV:s skriftserie, och även medlemstidskriften Svenskbygden delades ut. Syftet med den synliga närvaron var också medlemsanskaffning, och deltagandet i mässan karakteriserades som lyckat på alla punkter.

Arbetet med att utveckla SFV:s närvaro på nätet fortsatte. Redan år 2010 gick SFV in för att synas där människor rör sig på nätet, d.v.s. de sociala nättjänsterna *Facebook* och *Twitter*. En egen *YouTube*-kanal möjliggör videorapportering från olika SFV-tillställningar. SFV:s egen webbsida genomgick en lätt ansiktslyftning under verksamhetsårets sista hälft.

Belöningar och hedersbetygelser

Det av kommerserådet Ane Gyllenberg 1965 instiftade *Kulturpriset ur Signe och Ane Gyllenbergs fond* för väl utförd gärning "Finlands svenska kultur till fromma" tilldelades vid utdelningsfesten den 30 mars 2011 författaren Märta Tikkanen, Helsingfors. Priset storlek var 15 000 euro.

Folkbildningspriset, 10 000 euro, tilldelades lektor Bo Kronqvist, Nykarleby. Den utmärkelse instiftades 1942 på initiativ av skolrådet John Österholm och bar tidigare benämningen "Priset till folkbildningens trotjänare".

*SFV:s brobyggarpri*s, 10 000 euro, som instiftades av SFV:s styrelse 2011, bör enligt statuerna tilldelas en person som med egna insatser har ökat förståelsen och toleransen för det svenska i Finland. Priset tilldelades journalisten Janne Virkkunen, Helsingfors.

Caj Ehrstedts pris, 5 000 euro, tilldelades sopranen Frida Jansson.

Den år 1962 instiftade *Folkbildningsmedaljen* med ett stipendium om 2 500 euro, tilldelades vid utdelningsfesten:

- Museiföreståndaren Lars-Erik Förars, Vörå, för sin framgångsrika folkbildargärning
- Kulturredaktören Jan Kronholm, Jomala, för sin föredömliga journalistgärning

- Isa Stenberg, Lappträsk, för en inspirerande insats i östnyländskt kulturliv
- Bibliotekarien Diana Turunen; Svartå, för långvarig och förtjänstfull kulturgärning inom bibliotekssektorn
- Gunvor Westren-Doll, Kyrkslätt, för en stimulerande kulturgärning bland svenskarna i Kyrkslättregionen
- *Hagforsmedaljen*, SFV:s 100-årsmedalj med ett stipendium om 2 500 euro, som av styrelsen utdelas för ”förtjänstfull svensk kulturgärning” tilldelades vid utdelningsfesten:
- Kulturchefen Fia Isaksson, Pargas
- Läraren Carey Lillkung, Nykarleby
- Programchef Martin Rehnberg, Västanfjärd
- Chefredaktör Carl-Erik Rusk, Esbo
- Ungdomssekreteraren Lisbeth Saxberg-Blomqvist, Kristinestad

- Pauli Kajander, Viikin normaalkoulu
- Minna Kunttu, Yhtenäiskoulu Helsinki
- Heli Könönen, Kuopion yhteiskoulun lukio
- Päivi Mattila, Naantalin lukio
- Satu Pessi, Nokian lukio
- Satu Savolainen, Leppävirran lukio

Topeliuspriset – det finlandssvenska publicist-priset, instiftat 1990 av SFV och Finlands svenska publicistförbund, utdelas på Topelius födelsedag den 14 januari. Med detta pris vill SFV dels lyfta fram Topelius journalistiska gärning, dels premiера dagens svenska journalistik. Journalisten Viveka Dahl tilldelades det tjugoförsta Topeliuspriset. Priset om 5 000 euro överräcktes av vice ordförande Henry Olander och Publicistförbundets ordförande Dan Ekholm.

Till årets *Fredrika Runeberg-stipendiat* utsågs Astrid Thors, som fick stipendiet för sitt förtjänstfulla arbete för att förstärka det nordiska samarbetet och kvinnans ställning i arbetslivet.. Stipendiet om 8 000

Dan Ekholm, Henry Olander, Viveca Dahl.

Lillholmsstipendiet. Det av justitierådmanen Walter Backman (1886–1970) till föreningen donerade sommarstället Lillholmen i Västanfjärd, ett seglartorp från 1800-talet, används av föreningen som sommarhem för kulturarbetare, som under juni–augusti får förfoga över stället som ett särskilt stipendium för vetenskaplig, konstnärlig eller litterär verksamhet. Sommaren 2011 var fotografen Charlotta Boucht gäst på Lillholmen.

Beijarholmsstipendiet, med rätt till tre månaders vistelse på den av fru Birgit Ekberg (1899–1997) till SFV donerade Beijarholmen i Ingå skärgård, skall enligt donatorn ges till ett lärarpar. Sommaren 2011 var Tove och Petri Nyberg Beijarholmsstipendiater.

Vid utdelningsfesten 2011 utdelades för tionde året i följd *stipendier till lärare i svenska* vid finska läroanstalter. Tio lärare erhöll ett stipendium om 2 500 euro var:

- Tarja Aho, Vetelin lukio
- Eija Asikainen, Savonlinnan lyseon lukio
- Tiina Halonen, Keuda Kervo
- Jukka Heikkinen, Loimaan lukio

euro överräcktes den 2 september i J.L. och Fredrika Runebergs hem i Borgå. I Fredrika Runeberg-kommittén är SFV, Svenska kulturfonden, Svenska kvinnoförbundet och Finlands svenska Marthaförbund representerade. SFV representerades av Lisbet Ruth och Catharina Gripenberg.

Arvid Mörne-tävlingen

Sedan 1986 utlyser SFV årligen en litterär tävling för finlandssvensk ungdom, Arvid Mörne-tävlingen. Föreningen har ansett det vara viktigt att på olika sätt främja den litterära återväxten.

SFV:s Arvid Mörne-tävling inriktas vartannat år på lyrik, vartannat på prosa (noveller). Arvid Mörne-tävlingen 2011 gällde noveller och samlade 105 deltagare.

Vid prisutdelningen den 5 maj tilldelades Celia Hillo (första pris), Jenny Langenskiöld (andra pris) och Ylva Wikström

Celia Hillo (första pris), Jenny Langenskiöld (andra pris) och Ylva Wikström (tredje pris), Eivor Bäck (hedersomnämmande).

(tredje pris). Hedersomnämmanden tilldelades Eivor Bäck och Malou Zilliacus.

Prisen överräcktes av SFV:s ordförande Per-Edvin Persson.

Till årets prisenämnd hörde författaren Gustaf Widén (ordförande), författaren, fil. mag. Freja Rudels och litteraturforskaren, kritikern Julia Tidigs.

Solveig von Schoultz-tävlingen

Sedan 2004 anordnas Solveig von Schoultz-tävlingen, SFV:s skönlitterära tävling för personer över 30 år. Solveig von Schoultz-tävlingen följer samma koncept som Arvid Mörne-tävlingen, varför 2011-årstävling gällde noveller. Tävligen samlade 151 deltagare.

Sonja Ahlfors, Maria Ingman, Ida Fellman, Ann-Helen Berg och Ulf Överfors.

Första pris, 5 000 euro, tillföll Ulf Överfors (född 1946), Jakobstad, för novellen ”Kastraten”. Andra pris, 3 000 euro tillföll Ann-Helen Berg, (född 1966), Åbo, för novellen ”Där du är någon annanstans”. Tredje pris, 2 000 euro, tillföll Ida Fellman, (född 1972), Helsingfors, för novellen ”Mötesprocesser”. Ett hedersomnämmande gick till Sonja Ahlfors, (född 1972), Esbo, för novellen ”Stilla”. och ett annat till Maria Ingman (född 1965), Sibbo, för ”De roliga korten tar slut vid 40”.

Till årets prisenämnd hörde författaren Gustaf Widén (ordförande), författaren, fil. mag. Freja Rudels och litteraturforskaren, kritikern Julia Tidigs.

De vinnande bidragen i SFV:s skönlitterära tävlingar publicerades i en dubbelantologi, där de vinnande dikterna i Arvid Mörne-tävlingen samlades med titeln *Harakiri Svensson Atleten*, medan de vinnande novellerna i Solveig von Schoultz-tävlingen fick titeln *Kastraten*. Antologin utgavs av Schildts & Söderströms.

2.4 Stöd till bildningsarbetet, stipendier och understöd

Vid sidan av den kulturpolitiska verksamheten och strävandena att fungera som serviceorgan för det finlandssvenska bildningsarbetet är föreningens bidrag till föreningar och organisationer en viktig del av SFV:s arbete. Inom denna sektor är föreningens samarbete med övriga finlandssvenska stiftelser och fonder av stor betydelse.

Utöver de allmänna understöden till skolor och organisationer utgör understöden till finlandssvenska ungdomar för deras yrkesutbildning en väsentlig uppgift. Till de sektorer som SFV prioriterar hör också stöd för att upprätthålla den svenska skolan och skolbiblioteken, understöd till auskulerande ämneslärare och startpengar till behöriga lärare på orter där de svenskspråkiga är i betydande minoritet.

Ur fonder för bestämda ändamål har understöd utbetalats i enlighet med gåvourkundernas bestämmelser.

I stipendier, bidrag och understöd har

SFV under året utbetalat 5,5 miljoner euro. Mottagare av dessa bidrag var 238 skolor, 170 daghem och eftisar, 467 föreningar och organisationer, 604 studerande, 297 lärare, 36 organisationsanställda och 82 övriga privatpersoner. Antalet mottagare av understöd för speciella ändamål var 26.

Ur Professor Henrik Cederlöfs fond utdelades ett stipendium om 300 euro till en studerande vid Yrkeshögskolan Novia.

Ur medel som styrelsen för Gustaf Alfred Hastigs stiftelse ställt till förfogande utdelade SFV:s styrelse sju stipendier om 500 euro var.

3. Donationer och fonder

Föreningen mottog gåvor och bidrag till tidigare fonder, tillskotten uppgick 2011 till 23 875 euro.

Stiftelsen för Åbo Akademi översände 314 371 euro, beloppet utgör 2/8 av nettoavkastningen av Ellen och Hjalmar Waselius fond, vars förvaltning handhas av Stiftelsen för Åbo Akademi.

Svensk minnesfonds och Svensk hyllningsfonds adresstjänst har under året anlitats av en trogen kundkrets.

Testamenten till förmån för SFV

Också under 2011 har flera personer vid uppgörandet av sina testamente ihågkommit Svenska folkskolans vänner. I många fall överlämnar testamentsgivarna sina testamente till förvaring i SFV:s depå. SFV ställer avgiftsfritt sakkunnig hjälp till förfogande vid upprättande av testamenten.

Övriga gåvor

Många gåvor utöver de nämnda har under året överlämnats till föreningen, bland annat gåvor till arkivet och boksamlingen.

För alla dessa gåvor och bidrag uttalar styrelsen ett varmt tack.

Slutord

Svenska folkskolans vänner har hela det svenska bildningsfältet i Finland som sitt verksamhetsområde. Genom sin stora medlemskår och sin vittomspännande verksamhet är föreningen en folkrörelse. Att främja modersmål, kunskap och bildning har också under 2011 varit de viktigaste målen. Föreningen har aktivt verkat för att varje finlandssvensk på sitt modersmål skall kunna stärka sin personliga kompetens. Varje nytt år medför nya krav och nya utmaningar. Svenska folkskolans vänner vill verka som en flexibel och välfungerande folkbildningsorganisation som är beredd att möta framtiden. Nya genomtänkta lösningar eftersträvas, men den övergripande målsättningen att främja bildningsarbetet bland Finlands svenska befolkning förändras inte.

HELSINGFORS DEN 13 MARS 2012

PER-EDVIN PERSSON
ORDFÖRANDE

VERONICA FELLMAN

WIVAN NYGÅRD-FAGERUDD

MICAELA ROMANTSCHUK-PIETILÄ

GUSTAV WIKSTRÖM

LISBET RUTH
VICE ORDFÖRANDE

STIG-BJÖRN NYBERG

MIKAEL REUTER

GUSTAF WIDÉN

KAPITALFONDER 1.1.2012

Hanna Agnisbäckers fond.....	51 620,41	Nils Göran Engströms fond.....	10 000,00	Elin och Karl Holmqvists fond.....	98 327,71	Anna Sofia Lindbäckers fond.....	76 019,77
Dir.cant. Emil Ahlsgögs fond.....	298 302,82	Östen Engströms fond.....	39 810,82	Lärarinnan Maj Holmqvists fond.....	65 496,58	Alice Lindebergs fond.....	108 452,62
Gerda Ahlströms minnesfond.....	54 010,53	Thure Ertmans fond.....	23 602,65	Ann-Mari Holmströms fond.....	120 000,00	Johan Alfred och Charlotta Wilhelmina Lindebergs fond.....	5 676,51
Arthur och Aina Alléns fond.....	1 659,85	Fastighetsrådet Henrik Estlanders fond.....	20 000,00	Hanna Holmströms fond.....	113 332,59	Astrid och Helmer Lindells fond.....	47 238,44
Agnes Anderssons fond.....	15 336,72	Hedvig Falckens fond.....	18 025,71	Konsul Victor Hovings fond.....	2 821,69	Tulluppsyningsman Lindéns fond.....	25 229,20
Dagny och Waldemar Appelgrens fond.....	149 617,23	Fallläker Teaters fond.....	70 706,00	Lennart Häggbloms fond.....	7 037,66	Målarmästare C. A. och hans hustru Ulrika Charlotta Lindfors testamentsfond.....	70 841,09
Arbetets Vänner i Wiborg fond.....	83 661,55	Ax. Tor Federleys fond.....	7 070,79	Paul Häggglunds stipendiefond.....	4 761,54	Henry och Ulla Lindfors fond.....	504 563,78
Elin och Hans Arppes fond.....	66 392,86	Viktor Federleys fond.....	45 047,45	Marianne Häggströms fond.....	210 000,00	Anna och Evert Lindqvists fond.....	326 918,14
Charlotte Askolins fond.....	7 070,79	Femte februari-fonden.....	12 614,60	Elin och Gertrud Janssons fond.....	1 659,85	Göta och Erik W. Lindroos fond.....	265 581,85
Anna Elisabet Backmans fond.....	19 287,12	Erik och Sylvi Feldts fond.....	460 266,38	Hilding Janssons minnesfond.....	2 987,69	Emil Arthur Lindroths fond.....	113 332,59
Justitierådman Walter Backmans fond.....	150 711,69	Finlands Svenska Lokomotivmannafond.....	2 832,35	Frank Jernströms minnesfond.....	7 105,00	Maj-Lis, Åke och Maj-Britt Lindströms fond.....	50 000,00
Birger och Rakel Berglunds fond.....	350 666,59	Karl Evert Finnbergs minnesfond.....	796,15	Lärare Artur Johanssons gåva.....	2 423,42	Svea Lindström-Siréns och Sven Siréns fond.....	250 054,99
Edith och Henrik Bergströms fond.....	244 719,66	K. Fr. Forsius fond.....	3 585,26	Oskar Johanssons fond.....	12 282,60	Lovisa svenska köpmannaförenings fond.....	50 429,00
Jan-Henrik Björcks fond.....	88 330,38	Elna Forsmans stipendiefond.....	6 639,22	Sanny Johanssons fond.....	23 602,65	Selma Lundells fond.....	1 659,85
Björkbacka skolas fond.....	37 246,39	Bo Fredrikssons minnesfond.....	248 195,23	Johan Johnsons fond för kulturverksamhet.....	25 010,56	G. A. Lundenius fond.....	70 841,09
Heinrich Otto Blanketts fond.....	106 892,51	Irene Frelanders fond.....	7 635,23	Ebba och Jaako Juvas fond.....	134 622,96	Sofia Lundqvists fond.....	18 058,84
Frans Otto och Selma Catarina Blomqvists fond.....	1 659,85	Ivar och Aina Friemanns fond.....	41 445,71	Elsa Karlssons och Inga Wiks fond.....	29 445,16	Sofia och Jakob Lundqvists fond.....	558 496,27
Johanna Alina Blomqvists fond.....	2 921,26	Tekla Frostells minnesfond.....	15 535,86	Karl-Erik Karlssons fond.....	3 442,54	Svenska folkskolans i Lönhammar fond.....	1 659,85
Nils Johan Blomqvists fond.....	10 355,00	Föreningen Svensk-Finlands Vänner understödsfond.....	68 027,36	Kasaböle privata svenska folkskolas fond.....	92 069,65	Kommerserådet Otto Malms donationsfond.....	31 005,44
Ninno och Tage Blåfeldts fond.....	13 544,17	Försäkringsbolaget Svensk-Finlands fond.....	28 172,49	Sigrid och Jacob Kautstells fond.....	5 875,81	Anna och Oskar Malmbergs minnesfond.....	70 841,09
Göran von Bonsdorffs fond.....	22 520,00	Familjen Gahmbergs barnträdgårdsfond.....	93 481,04	Eva och Henrik Kihlmans fond.....	2 093 910,43	Alfred, Olga och Agda Malmgrens fond.....	142 462,41
Henrik Borgströms fond.....	12 017,03	Karl Knut Galetskis fond.....	180 190,15	Lennart Kihlmans donationsfond.....	14 141,75	Fru Anna Malmqvists fond.....	4 249,10
Hembygdsrådet Helmer W:son Bäckmans fond för den svenska saken.....	236 263,18	General G. E. Galindos testamente.....	72 069,37	Agnes och J. R. Korkmans fond.....	30 640,31	Ebba och Ragnar Mannils fond.....	86 931,57
Gunnar Bäckers minnesfond.....	13 663,13	Carl Jacob och Nanna Gardbergs fond.....	43 571,85	Helena Korvelas fond.....	52 685,05	Ethel och Birger Marnilns fond.....	149 383,84
Signe och Anders Bäckers minnesfond.....	10 625,08	A. G. Geitlins fond.....	8 996,20	Ilmari och Nanny Kriegs minne.....	142 744,63	Gösta Masalins gåva.....	1 659,85
Signe Böckermans fond.....	22 057,02	Florentin Granholms fond.....	1 659,85	Ethel och Ragnar Krogius fond.....	24 034,22	Lektor Signe Mattssons fond.....	55 637,24
Friherre Bengt Carpelans fond.....	109 083,33	Rolf Grönbloms bildningsfond.....	63 070,47	Mimmi Kroijerus' fond.....	19 818,26	Irina Matvejevs fond.....	5 794,12
Tor Carpelans fond.....	25 362,07	Frans Bruno Gröndahls fond.....	225 669,18	Vaktmästare K. J. Kymlanders folkskolefond.....	3 020,82	Runar Meinanders fond.....	21 544,54
Brita Cavonius fond.....	122 573,59	Maria och Frans Bruno Gröndahls minnesfond.....	3 286,39	Kamrer Henrik Kählmans fond.....	4 713,97	Ulla och Ragnar Meinanders fond.....	11 584,37
Edvin Cavonius premiegåva.....	16 432,30	Ernfrid Grönholms fond.....	186 405,99	Ebba Kählmans fond.....	11 552,32	Minnet av 1918 års frihetskamp.....	38 275,54
Tandläkare Walborg Cederbergs fond.....	24 631,79	Ester Adèle Grönlunds fond.....	328 976,43	Nils Källströms fond.....	37 847,86	Kollegan A. W. E. Modeens fond.....	1 659,85
Signe och Åke Dalbergs fond.....	8 896,64	Edmund Wilhelm Guerillots fond.....	279 679,70	Agnes och Robert Lagus fond.....	34 159,14	Referendarierådet Karl Modeens fond.....	188 920,79
Sylvia Dahlmans fond.....	526 627,85	Filosofie doktor K. J. Hagfors stipendiefond.....	28 748,03	Nanna Medea Lagus fond.....	47 437,74	Systrarna Aina och Alma Nordbergs fond.....	2 821,69
Olivia Dahls testamente.....	5 610,24	Viva och Ragnar Hanssons fond.....	26 980,00	Lappfjärds folkhögskolas stipendiefond.....	14 220,00	Valter och Ingrid Nordlings fond.....	228 291,73
Birgit och Ivar Ekbergs fond till förmån för finlandssvenskt bildningsarbete.....	769 692,02	Otto Hartmans fond.....	5 643,38	Georg Lauréns fond för kulturändamål i Österbotten.....	19 818,26	Gustaf Viktor och Emilia Sofia Nordlunds fond.....	276 094,44
Hugo Ekhammars fond.....	17 195,70	Ester och Artur Heikkiläs fond.....	5 178,67	Lars Algot Laurets fond.....	2 821,69	Anna och J. A. Nordströms fond.....	10 622,92
Greta och John Ekholms minnesfond.....	85 005,36	Skolföreståndare Georg Helmers fond.....	38 275,54	Frans Robert Leschs fond.....	8 996,20	Else-Maj Nordströms fond.....	233 035,63
Gabriella och Evert Ekroths fond.....	488 306,27	Helsingfors folkskolors lärare- och lärarinneförenings fond.....	1 700 000,00	Jenny Lesches minne.....	1 346 666,06	Mathilda Nordströms fond.....	3 618,40
Elementarkursfonden.....	8 996,20	Gust. Ad. Helsingius minnesfond.....	7 668,36	Oskar Jakob Less' fond.....	37 777,53	Vilhelmina Nordströms fond.....	48 665,85
Ebba M. Enboms fond.....	1 659,85	Adèle och Martha Henrikssons fond.....	397 958,53	Ebba och Gerda Linds fond.....	132 785,55	Hilma Nybergs fond.....	1 659,85
Hulda Rosalie Engbergs fond.....	293 389,88	Vilhelmina Hisingers donationsfond.....	72 102,67	Edit Lindbergs fond.....	162 928,02	Gerda Maria Nyholms fond.....	51 421,27
Märta Engbloms fond.....	24 366,23	Edit Holmbergs fond.....	15 469,59	Gustaf Evert och Irene Lovisa Lindbergs minnesfond.....	5 676,51	Vilhelm Nyholms fond.....	28 847,59
		Märten Holmbergs fond.....	4 547,97	Edit Matilda Lindbloms minnesfond.....	3 000,82		

Ernst Einar Nylunds fond.....	693,60
Nina Nylunds fond.....	46 475,03
Nyländska fonden.....	6 705,48
Kerttu och Arvid Nymans fond.....	33 196,43
Johan och Sofia Nyqvists fond.....	57 230,65
A. J. Nysteds fond.....	1 659,85
Karl-Edvard och Gunvor Nysténs fond.....	54 354,58
Stig och Maire Nyströms fond.....	62 850,00
Tor-Erik Näsmans fond.....	245 653,19
Axel Immanuel Olins fond.....	2 821,69
Hjördis och Hugo Olins fond.....	728 242,45
Bröderna Paqvålns fond.....	1 659,85
S:t Petersburger-Liedertafel-fonden.....	2 522,99
Publikationsfonden.....	47 979,32
Emil och Bertha Randéns fond.....	18 025,71
Åke och Wivan von Reehausens fond.....	284 592,81
Maria Renfors fond.....	253 188,93
Riihimäki svenska folkskolas fond.....	1 659,85
Överstelöjtnant Nils Roos fond.....	259 496,31
Johan Rosbergs och fru Lycka Rosbergs fond.....	21 710,37
Joel Rundts fond.....	7 303,22
Johan Sigfrid Rönnerbergs fond.....	10 390,48
Johan Helmer Sandelins och Linnéa Backlunds fond.....	1 518 005,19
Ellen och Olga Sandholms minne.....	405 626,90
Karin Sandholms fond.....	31 702,58
Håkan Sandströms fond.....	13 490,00
Tom Sandströms fond.....	20 035,00
Estrid Schildts minne.....	9 029,51
Auda Schulmans fond.....	569 792,63
Astrid och Valter Siemssens fond.....	53 545,82
Wolter Simbergs fond.....	3 817,53
Helmer och Anne-Marie Sippels minnesfond.....	14 000,03
Sigward W. Sippels fond.....	14 000,03
Stig Sige Sippels minnesfond.....	14 000,03
Waldemar och Hjördis Maria Sippels minnesfond.....	14 000,03
Matilda och Johan Viktor Siréns fond.....	167 489,02
J. F. Skipparis fond.....	56 666,21
Kanslirådet Kaj Snellmans fond.....	74 426,35
Bergsrådet Seth Sohlbergs donationsfond.....	576 621,54
Evelina och Viktor Spjuts understödsfond.....	4 249,10
Anna Stenbergs fond.....	4 514,67
Anna-Lisa Stenbergs fond.....	6 041,81
Ellen Stenbäckers fond.....	6 705,65
Josef och Emma Stenbäckers minnesfond.....	1 659,85
Irene och Halvdan Stenholms fond.....	3 126 426,24
Agda Maria och Gigge Strandviks fond.....	28 914,03
Adhemar Strengs fond.....	2 854,82

Harry Waldemar Strömmers fond.....	174 281,21
Ester och Georg Ströms fond.....	23 071,52
Karin Ströms fond.....	18 589,98
Vivi Strömstens minne.....	25 389,40
Axel Stålströms fond.....	7 070,79
Ständiga medlemmars fond.....	57 529,35
Anders Gustaf Sundbergs fond.....	1 659,85
Jarl Sundborgs minnesfond.....	3 319,69
Anna Sundholms fond.....	70 841,09
Svenska Bildningens vänner i Brahestad fond.....	12 747,46
Svenska Kamratförbundet vid Statsjärnvägarna rfs hyllningsfond.....	310,15
Svenska Kamratförbundet vid Statsjärnvägarnas studiefond.....	761,60
Svenska kamratförbundet Vilohemsfond.....	1 643,65
Svenska Skolfonden.....	526 162,97
Svenska Studieandelskassans fond.....	24 152,79
Svensk-Finlands Musikfond.....	1 659,84
Syöföreningens Utbildningsfond.....	84 949,53
Kanslirådet Carl Synnerbergs fond.....	180 190,14
Eva och Bjarne Takolanders fond.....	72 102,66
Nina Tallbergs fond.....	6 606,08
Inga Tallqvists fond.....	222 099,20
Rosa Tammelanders minnesfond.....	3 817,52
Josef Emil Teirs fond.....	338 835,76
Rusthållaren Frans Tennbergs fond.....	94 443,73
Mathilda Thölgrens fond.....	61 977,76
Johan Fredrik Timpers fond.....	22 673,08
Karl Emil Tollanders fond.....	90 255,12
Vera Torkells minnesfond.....	26 590,34
Nikolaj August och Mathilda Maria Turdéns fond.....	17 295,27
Sigrid Vaenerbergs fond.....	8 597,93
Ina och Emil Wahlroos fond.....	519,50
Elsa Wasastjernas fond.....	9 460,91
Bröderna Oskar, Karl, Herman, Anton och Hjalmar Waselius fond.....	6 439 717,77
Aug. och Matilda Weckströms fond.....	108 120,62
Leif Westerbergs minnesfond.....	9 427,77
Christel och Hilding Westerholms fond.....	4 182,67
William Magnus Wickbergs fond.....	1 147 886,79
Einar och Ruth Wickströms fond.....	25 228,19
Lilly Wickströms minnesfond.....	4 713,97
Arkitekt Marita Wickströms fond.....	421 666,32
Justitierådman Tor Wickströms fond.....	3 186,82
Nanny Widerholms fond.....	2 821,69
Ruth och Paul G. Wiklunds gåva.....	2 052,57
Viks Småskolefond.....	7 435,92
Birger Rudolf Wikströms fond.....	78 310,32
Elin Wilhelmssons fond.....	119 507,11
Ane Winqvists fond.....	2 821,69

Hanna Winqvists fond.....	33 030,43
Lantbrukare Janne Winkvists fond.....	2 821,69
Västra Nylands musikfond.....	3 618,40
Robert Ådahls fond.....	3 618,40

Alexandra Åhnmans fond.....	7 801,23
Viktor Öbergs fond.....	15 038,02
Östsvensk samling i Grankulla.....	1 973,18
TOTALT.....	38 493 021,46

RÄNTEFONDER 1.1.2012

Handlanden K. G. Adolffssons fond.....	19 241,37
Bröderna Antells folkhögskolefond.....	2 962,97
Johan Askolins donationsfond.....	21 576,83
Aurorafonden.....	3 799,53
Läraren Gustaf Knut Backmans fond.....	137 408,69
Dagmar och Oskar Bergenströms minnesfond.....	107 326,60
Elin Bergstadi fond.....	1 742,93
Emil Björkells livräntefond.....	34 857,62
Syskonen Björkells fond.....	49 602,32
Kerstin Björklunds minnesfond.....	24 400,37
Napoleon Björkströms skolfond.....	5 333,24
Greta Blomfeldt-Lindroos och Eric Lindroos fond.....	42 659,56
Nadine von Bonsdorffs minne.....	1 742,93
Gösta och Gertrud Branders gåva.....	297 544,62
Karl Theodor Brobergs fond.....	8 915,83
Dipl.ing. Lennart Bromans fond.....	9 484,25
Ernst Mathias Calonius fond.....	4 665,61
Alfhild och Maria Castréns fond.....	117 365,57
Maria Castréns fond.....	98 612,28
Margit och Gösta Cavonius fond.....	30 988,46
Professor Henrik Cederlöfs fond.....	13 796,93
Professor Johannes Cederlöfs fond.....	40 147,43
Rafael och Viking Collianders fond.....	17 428,81
Carl Magnus Creutz stipendiefond.....	1 742,93
Anders Edvard Dahls fond.....	148 772,31
Ninni och John Dahls gåva.....	475 173,92
Axel Damstens fond.....	59 013,95
Jur.lic. Georg C Ehrnrooths fond.....	72 000,00
Eva och Caj Ehrstedts stipendiefond.....	30 522,16
Lärare Harry Ekholms minnesfond.....	6 483,48
Johan Henrik Eklunds stipendiefond.....	2 962,97
Alina och Emil Erlunds gåva.....	125 731,41
Fallåkers fond.....	428 879,21
Ida Federleys fond.....	302 738,44
Irene och Rosa Frelanders minnesfond.....	45 162,24
Kronofogden F. B. Fröbergs biblioteksfond.....	9 481,26
Föreningen Gabelsbergers fond.....	9 000,00
Eva Gardbergs fond.....	69 715,24
Stipendiefonden Gerkmans kamratskapspris.....	12 200,18
Vilhelm Grefbergers stipendiefond.....	20 321,98

Vivi och Åke Gulins fond.....	1 666 612,85
Ole Gustafssons stipendiefond.....	14 100,30
Signe och Ane Gyllenbergs fond*.....	740 031,19
Makarna Heikels idrottsfond.....	47 301,85
Eini Henrikssons fond.....	152 600,83
Ola-Hillevi och Rolf Herlers stipendiefond.....	6 971,56
Hertonäs-Degerö svenska småskoleförenings fond.....	4 534,51
Anna och John Holmströms fond.....	30 888,31
Theodor Holmströms folkhögskolefond.....	338 118,95
Ester och Evert Huldéns minnesfond.....	10 669,19
Anna och Johan Höglunds minnesfond.....	10 876,08
Kerstin Inbergs minnesfond.....	436 114,02
Mårten Ingmans fond.....	2 997,78
Ingå Gillets minnesfond.....	45 017,52
Professor Jan-Magnus Janssons fond.....	85 988,00
Olof M. Janssons fond.....	123 745,03
Paul Janssons fond.....	12 873,11
Tove Janssons fond.....	100 000,00
Fingal Juslins minnesfond.....	3 311,45
Walfrid Juslins minnesfond.....	1 742,93
Kamratförbundet för Östra Nylands folkh. sk.st.fond.....	51 000,00
Ester och Naema Kantzens fond.....	20 252,35
Konstitutionella arbetarföreningens i Helsingfors bildningsfond.....	18 997,33
Beda och Felix Kreanders minnesfond.....	5 228,63
Kristinestads kulturfond.....	3 206,84
Kristinestads stads stipendiefond.....	42 500,00
Kvinnliga teologistuderandes fond.....	2 522,82
Kyrkoby gamla syöförening i Kyrklätt fond.....	3 555,49
Alina Lagus fond.....	1 742,93
Carl Alexander Laurells biblioteksfond.....	2 962,97
Lars E. Lindfors stipendiefond.....	1 917,17
Roger Lindholms stipendiefond.....	2 753,74
Essi och Boris Lindstedts fond.....	9 251,72
Bonden Adolf Adrian Långstedts fond.....	27 387,77
Aina och E. V. Malmergs fond.....	14 884,13
Folkskolläraren Maria Mangs fond.....	1 742,93
Henrik Wilhelm Mangströms fond.....	4 707,03
Marthaförbundets fond.....	35 310,72
Mataskärsfonden - Edvin Bergroths donation för nyländska bildningssträvanden.....	535 726,82

Björn-Erik Mattssons minnesfond.....	10 647,25	Karl Gustaf Strandbergs fond.....	3 430,17
General C. O. Melåns biblioteksfond	10 422,44	Stina Maria Strömbergs minnesfond	2 962,97
Ellen Emilia Mèlarts fond.....	22 308,95	Edla och Reinhold Ståhlbergs fond	5 437,85
Ernst och Elsa Montells samt Aune Josefssons minnesfond	27 642,02	Börje Saxbergs fond.....	40 000,00
Professor Anders Myhrmans fond.....	61 273,20	Svenska Bildningens Vänner i Sockenbacka fond	182 967,61
Petrus Nordmans minnesfond.....	43 920,60	Svenska Brevinstitutets fond	91 466,48
Nordsjö-Botby skoldistrikts fond.....	54 806,01	Svenska Dagens skolgåva	1 742,93
Hovråddinnan Augusta Nummelins fond.....	9 097,79	SFV:s jubileumsfond 1972.....	1 310 019,27
Nybro folkskolas i Mörskörd fond.....	7 320,04	SFV:s 100-årsfond.....	223 099,60
Gustil och Artur Nygréns fond	12 409,24	SFV:s 125-årsfond.....	178 850,00
Nylands svenska ungdomsförbunds Finns-fond	52 147,00	SFV:s studiefond	164 527,99
Adèle Ohlströms fond.....	92 268,06	Karl-Gunnar Skogbergs fond.....	10 000,00
Carl Alexander Palins fond för Estlands svenskar.....	101 770,97	Stroke och afasifonden	31 115,00
Elin Palmros fond.....	54 552,26	Erik Wilhelm och Else Maria Svarvars fond.....	194 411,37
Frans Palmros fond	34 508,97	Svenska Förbundets fond	2 788,56
Hedvig Palmros fond	31 755,23	Svenska Kamratförbundet vid Statsjärnvägarnas fond.....	250 000,00
Eugenia Paulus fond för unga finlandssvenska kvinnliga författare	137 861,82	Svenska Småskoleseminariets i Helsingfors bostadsfond	95 312,66
Pernå kommuns stipendiefond.....	71 060,00	Svensk Hyllningsfond	269 817,29
Eine Pihls fond	167 072,67	Svensk Minnesfond.....	1 005 631,66
Einar Pontåns fond.....	25 550,61	Janne Söderströms skolfond	18 927,70
Fredrik och Wini Rosbergs fond.....	27 014,68	Mårten Thors stipendiefond	16 436,56
Ida Rosqvists folkhögskolefond.....	1 862,75	Ingrid Wasastjernas fond.....	14 884,13
Olga och Robert Rostedts fond.....	10 300,50	Selma Wasastjernas fond	145 888,59
S. Salovius fond.....	4 706,48	Ellen och Hjalmar Waselius fond.....	125 437,53
Holger Schildts stipendiefond	73 410,16	Martin Wegelius och Richard Faltns fond	6 518,46
Alida Skogs minne	2 131,08	Gustaf Wiklunds minnesfond	2 509,70
Småskolefonden	5 883,75	Eric och Johannes Åkessons fond.....	147 414,44
Solvalla barnträdgårdsfond.....	5 786,34	TOTALT	13 303 712,76
Sottungsby-Westersundom småskoleförenings fond	70 970,09		

LEGATFONDER 1.1.2012

Fru Maria Lovisa Blanketts gåva.....	1 344 106,27
Elina och Karl Bruhns fond	114 042,85
Svenska föreningens i Östermyra fond.....	939 182,24
Pär Österbergs fond för Barösunds framtid	210 632,99
TOTALT	2 607 964,35

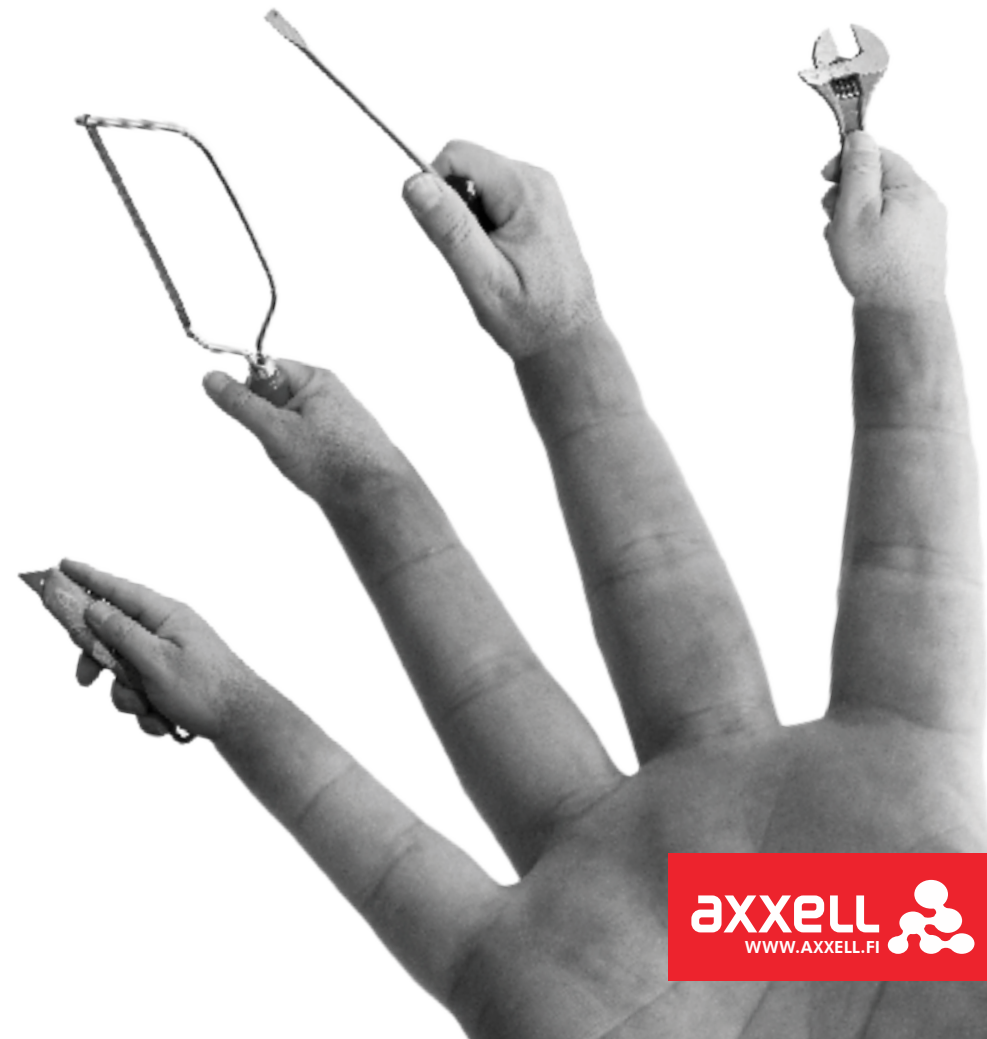

Svenska folkskolans
vänner

YRKESKUNSKAP UT I FINGERSPETSARNA

Axell erbjuder yrkesutbildning för ungdomar och vuxna samt folkhögskoleutbildning på nio orter från Kristinestad i nordväst till Lovisa i sydost.

Besök vår webbsida www.axell.fi för mera information.

axell
WWW.AXELL.FI

Vi har allt.

Hundratals fantastiska finlandssvenska böcker till salu -25% på www.sets.fi

festsalar mötes-salar konferens-er

Festsalen G18

Vår över hundra år gamla och pietetsfullt renoverade festsal på Georgsgatan 18 i Helsingfors erbjuder magnifika och ändamålsenliga ramar för olika evenemang. Sittande bord för 150 personer. Panoramabild på www.g18.fi

SFV-salen

Det eleganta utrymmet på Nylandsgatan 17 D är en enhetlig och ljus vindsvåning som lämpar sig utmärkt för möten och seminarier för 10-80 personer.

Valfri catering och egna drycker kan användas i båda salarna.

Svenska studieccentralen

Tillsammans med våra organisationer är vi en inspiratör och möjliggörare inom det finlandssvenska föreningslivet. Vi erbjuder rådgivning, information och kompetens. Häng med!

Gå på kurs

Studieccentralen förmedlar statsbidrag för kurser som finlandssvenska och tvåspråkiga organisationer ordnar. Vi arrangerar också kurser och föreläsningar med aktuella teman.

Starta en studiecirkel

Lär dig mer i grupp. Välj ett ämne, samlar en grupp och sätt igång. Vill ni ha en mer traditionell studiecirkel med fysiska träffar eller en cirkel som sker helt eller delvis på nätet?

Läs Mentora

Artiklar, reportage och nyheter med det senaste inom föreningsliv, organisationsfrågor, personlig utveckling, ledarskap och pedagogik. Alla nummer av Mentora finns på nätet.

Kunskap via Föreningsresursen

En webbplats med föreningskunskap speciellt för finlandssvenska organisationer och föreningar. Hittar du inte svaret där kan du fråga experterna.

Vi gör det frivilligt på svenska!

Vi finns i Helsingfors, Vasa och Åbo. Ta kontakt!
www.studieccentralen.fi
www.facebook.com/studieccentralen

Besök SFV på bokmässan i Helsingfors i oktober!

SFV var första gången med på bokmässan i Helsingfors år 2011 (på bilden Rabbe Sandelin, Viveka Åberg och Johanna Carpelan). Bokförsäljningen gick bra, och SFV fick även cirka 20 nya medlemmar.

I år (25–28.10) kommer SFV åter att vara med, och bl.a. kommer två spännande böcker i SFV:s biografiserie att presenteras: **Aleko Lilius**, av Marrit Lindqvist, och **Eirik Hornborg**, av Anna-Lena Bengelsdorff.

Bli vän med vännerna!

Svenska folkskolans vänner är en opolitisk, mångsidig och livskraftig förening med cirka tiotusen medlemmar. SFV är aktör inom utbildningssektorn, äger förlag och kulturhus, ger ut egna publikationer och entusiastmerar och stöder personer med priser och medaljer.

Medlemskapet kostar endast 10 euro per år.

För avgiften får du kulturtidningen *Svenskbygden* och föreningens uppskattade årsbok *SFV-kalendern*. Extra förmån just nu: en bok ur vår publikationsserie.

Surfa över till www.sfv.fi eller ring 09-6844 570.

Stöd finlandssvenskt bildningsarbete!

SFV tar emot donationer och testamenten och ger avgiftsfritt sakkunnig hjälp.

Närmare information ger SFV:s kansli, tel 09-6844 570

Lyckönska med en hyllningsadress från **Svensk Hyllningsfond**

Hedra minnen med en värdig hyllningsgärd – en minnesadress från **Svensk Minnesfond**

Adresserna förmedlas av *Svenska folkskolans vänner*

SFV, Annegatan 12,
00120 Helsingfors
Tel: 09-684 4570

Litteraturkretsen i Borgå

– en 40-årig tidsresa

I litteraturens värld kan allting hända. Och det händer. Det handlar om blodunga debutanter och om etablerade författare på parnassens höjder. Närmare tvåhundra författare uppträder på de litterära arenorna, därtill sång- och musikaftnar i Biskopsgården, Diktarhuset och i Domkapitlet.

Allt i en gemensam kärlek till litteraturen och en aldrig svikande entusiasm hos författare, publik och kursledare.

Benita Ahlnäs (1941) är uppvuxen på Drumsö i Helsingfors men hemorten är sedan år 1964 Borgå, där hon inledde sin långa tjänstgöring vid Borgå stadsbibliotek. Vid sidan av bibliotekariearbetet har hon verkat som turistguide och frilansjournalist. Hon har tidigare gett ut en historik om Borgå Guideklubb (1994) och en bok om hennes jobb som sjukhusbibliotekarie: Biblioteket vid sängkanten (1997).

19e

144 sidor,
rikt illustrerad

Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner – volym 192 • ISBN 978-951-9087-94-8

Finns i väl sorterade bokhandlar. Eller beställ direkt från SFV:

sfv@sfv.fi, eller ring 09-6844570

Fler böcker i SFV:s publikationsserie: sfv.fi/publikationer

SKRIFTER UTGIVNA AV
SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER

